

הדרה למזעזעז

גיליון שבועי ללומדי סדר קדשים בדף היומי | עיונים • פנינים • הלכות • מושגים • תמונות

סוגיות הדרה

הרב דניאל פלינט שליט"א מו"ס והשב את העבודה קרבן פסח וחולין

עיוני הדרה

הגאון רבי יצחק דב הלוי שכטר שליט"א

בענין מום עובר

דף ל"ז ע"ב יכול יפדו על מום עובר ת"ל אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' מי שאינה קרבה כל עיקר יצתה זו שאינה קרבה היום אלא למחר, והנה בספרי פ' ראה פרק ע"א איתא מנין שאין נשחטין אלא על מום קבוע אמרת ק"ו הוא וכו' שערך

המשך בעמ' 9 <<

פניני הדרה

הרה"ג אהרן פוטולסקי שליט"א

ביאור דברי רבא שגרוב הוא

"חרוץ"

דף מ"א א'

א. הגמ' אומרת שת"ק ס"ל שאנדרוגינוס לצד שהוא זכר אינו בעל מום, ופליג על ר"ש שאומר שתוספת הנקבות שבו הוא בעל מום של "חרוץ".

המשך בעמ' 18 <<

קיצור דיני מעשר בהמה

הגאון המופלא רבי אהרן קרפט זצ"ל

פרק א

מצות מעשר בהמה והחייבים בה

א. מצות עשה למי שיש לו בהמות, לעשר בהמותיו, שנאמר: וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קדש לה'.

המשך בעמ' 29 <<

סיכום ענייני מומין

בתורה הוזכרו פסולי מומין בג' מקומות וכולהו צריכי (דלא ילפינן מהדדי) כמבואר בגמ' בכורות מג,א

א. מומי אדם, כל כהן שיש בו מום בין מום קבוע בין מום עובר, מאותם מומין הפוסלים בהמה למזבח, שעבד עבודה לוקה ועבודתו מחוללת - וכמו"כ נתחדשו גבי כהנים מומין נוספים הנדרשים מפס' "כל איש אשר בו מום מזרע אהרן" שצריך כהן העובד להיות שווה בזרעו של אהרן, ואם אינו שווה בזרעו של אהרן הר"ז פסול לעבודה אלא שאין עבודתו מחוללת (בכורות מג,ב) ולדעת הר"מ הר"ז לוקה ולרש"י עובר בעשה (ובר"מ פ"ה מביא"מ מנה צ' מומין המיוחדין באדם)², עוד יש בכהנים מומין הפוסלין משום מראית העין בלבד. - מבואר בר"מ פ"ו מביא"מ ה"א שיעיקר מעשיהן התדיר של הסנהדרין היושבין בלשכת הגזית היה לבדוק את הכהנים ביוחסין ובמומין.

- לברכת כהנים כשרים אף בעלי מומין (ול"ג בהם חכמים רק משום היסח הדעת), ובט"ז קכת, כז הק' למה לא נלמד מעבודה דפסולין בע"מ ע"ש מה שתי - וכבר השיגו עליו האחרונים דהוא גמ' מפורשת תענית כז, א דשאני ברכת כהנים משירות ע"ש בתוס'.

- בפמ"ג או"ח סקל"ה משב"ז סק"ח מסתפק אם יש דין וקדשתו בכהן בע"מ, וע"ע בדעת"ל למהרש"ם שם, ובחשוך חמד סנהדרין לו,ב.

נפ"מ נוספת במומי אדם היא באנשי הסנהדרין, כדאיתא בגמ' סנהדרין לו,ב כשם שבי"ד מנוקים בצדק כך מנוקין מכל מום דאמר קרא כולך יפה רעיתי ומום אין בך, וכ' החת"ס בתשו' חאו"ח סי"ב (בד"ה ואגב) דסנהדרין נפסלין בכל מיני מומין בין הפוסלין בכהנים בין הפוסלין בלויים (כגון שיש לו מום בקולו), וכן מבואר בכתבי הגר"ז בכורות מד, א דזהו שהק' הגמ' שם עשיתו למשה רבינו בע"מ, והיינו דמרע"ה היה ראש הסנהדרין ולא יתכן שהיה בע"מ, ומבואר שם בסוגיא דאפ"ל מומין הפוסלים בכהנים משום דאינו שווה בזרעו של אהרן היה מרע"ה מנוקה מהם ע"ש³.

1. בסוף פרשת מומין (ויקרא כא,כד) נאמר "ידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני" והקשה לרש"י שם מה הוצרך לדבר עם בני" בענין המומין ופירש (והוא מהת"כ) להזהיר ב"ד על הכהנים, אמנם במשך חכמה שם כתב דיש לפרש דהזהיר ישראל על עבודת הבמה דכשריה בור, ואפ"ל הכי זר בע"מ פסול בבמה כדמבואר בגמ' זבחים טז,א (וע"ש במשך חכמה שלמד בדברי האב"ע שם דבא להזהיר ישראל השוחטין קרבנותיהן במקדש ששחיטה כשריה בור לא יהיו בע"מ לולא דברי הקבלה, וכוונתו צ"ע, אמנם בהך מילתא מצאתי חידוש גדול בהקדמה לש"ת עצי ברושים להגאון בעל החשק שלמה שדעתו שם דכהן בע"מ פסול אפ"ל לשחיטה וזה ודאי ח"ל גדול ועיין ברש"י קיד' נגא, ובחזו"א זבחים ד, (יא) וע"ע בענין זה דבעל מום בבמה בפ"י העמק דבר פס' י"ח שם, ובעטרת אדר לגאון בעל האדר"ת וישלח לבכו, וכן ברש"י ובחשק שלמה סוף זבחים (ובמקור ברוך ח"א ס"ב דא"כ אין היו רוצעים ע"ע בזמן היתר הבמות הרי פוסלים אותו לעבודה ראה בגמ' בכורות לו,ב). ויש להוסיף ולציין דדווקא מום גמור פסול בור בבמה אבל מום הפסול רק משום שאינו שווה בזרעו של אהרן אינו פסול בור בבמה כן הסכימו הרבה אחרונים ראה אכן האזל ריש פ"ו מביא"מ, ובשי' למורא בכורות מה,ב ובמקור ברוך ח"א ס"ב.

ובמנ"ח מ' ערה, ד נקט דור בע"מ שעבד במקדש אינו לוקה משום לאו דבע"מ דזה נאמר רק בכהנים (וע"ש סק"ה דחלל בע"מ לוקה על לאו דבע"מ) ויל"ע בור בע"מ שעבד בבמה בשעת היתר הבמות אם לוקה. 2. ובחק נתן בכורות מג,ב כ' דמריהת דברי הר"מ נראה דכל אותם המומין המיוחדין באדם אינם מומין גמורים לחלל עבודה אפ"ל אותם המפורשים בקרא כמו גבן וכדו' ובאמת תמה שם ע"ד הר"מ אין יתכן לומר דמום המוכר בתורה אינו מום גמור לחלל עבודה, והחזו"א בכורות כו, ד כ' דודאי אותם מומין המפורשים בקרא מומין גמורין הם ואין כוונת הר"מ דכל אותם צ' מומין אינם מחללין עבודה, אכן יעויין באבן האזל פ"ה מביא"מ מקדש ה'א דמיישב דברי הר"מ כפי הבנת הח"צ דכל מום המיוחד באדם בלבד אינו מחלל עבודה אפ"ל מום המפורש בקרא. 3. והנה שם בגמ' אמר רב משה רבינו ל' אמות היה גובהו, וברמב"ם פ"ח מביא"מ ה"ד איתא הארוך ביותר המופלג משאר העם פסול לעבודה, והוא ע"פ הגמ' מה,ב שם דהגבוה פסול לעבודה והוא דאריא שמיטא סניא ופירש"י דאריך הוא ודק שאינו עבה לפי אורכו, ולפי שדק הוא המשך בעמ' 2 <<

הגיליון מוקדש לרפואת אאמו"ר רבי ישעיהו צבי בן אסתר | לרפואת מו"ר רה"י הגאון רבי יצחק בן נחמה - הקר בתושח"י
דבורה בת פרלה לרפואה שלימה | חי ערן בן עליזה לרפואה שלימה

הדברים בקצרה.

נח' תנאי (בכורות לג, ב) במטיל מום בבע"מ אם אסור מה"ת [ויתכן דנח' בגדר הלאו אם נאסר משום התוצאה שפוסל את הקרבן להקרבה וכפי שמורה לשון הר"מ פ"א מאיסור מ"ה ז"ע ש"ב בס' המפתח, או דעצם המעשה של הטלת מום בקדשים אסור משום ביזוי הקדשים כמוזכר בדברי החינוך מ' רפ"ז], ולהלכה הרבה ראשונים פסקו כחכמים דאין איסור תורה⁷, ובדעת הר"מ נח' האחרונים כמאן פסק.

המטיל מום עובר בקדשים דייק הרש"ש מדברי רש"י בכורות לג, ב, דאינו אסור מה"ת, והרש"ש תמה ע"ד למה לא ייאסר דסו"ס פוסל את הקרבן להקרבה כ"ז שהמום בו, ובמנ"ח מ' רפ"ז כ' דדבר זה תלוי במח' הרמב"ם והרמב"ן ע"ש.

אמרינן בגמ' זבחים כה, ב א"ר זירא א"ר יוחנן הצורם און הפר (אחר שחיטה) ואח"כ קבל דמו פסול שנא' ולקח מדם הפר, פר שהיה כבר, וכ' המנ"ח רפז, ח דלפ"ז ג"כ עובר בלאו דמטיל מום בקדשים, דלענין מומין נתרבה אחר שחיטה כקודם שחיטה, וה"ה דאם עבר אח"כ והקריב את הבהמה דעובר על הקרבת בע"מ ע"ש - אכן כבר העירו רבים דהמנ"ח סותר משנתו דבסי' רפח, ב נקט דלא שייך מום אחר השחיטה רק גזיה"כ הוא לפסול את הקרבן ע"ש ויש בזה אריכות באחרונים ואכ"מ.

בזה"ז דאין הקרבן ראוי לכלום ליכא איסור מה"ת להטיל מום בקדשים כמבואר בגמ' ע"ז יג, ב ומ"מ איסור דרבנן איכא⁸ (ובדעת הר"מ והחינוך דייקו האחרונים דאף בזה"ז איכא איסור תורה⁹ אלא שאין בו מלקות ואכמ"ל).

וכמו"כ בזמן המקדש ליכא איסור תורה בכל פסולי מזבח כגון רובע ונרבע וכדו' שאין ראויים להקרבה אע"פ שתמימים הם, ראה חזו"א בכורות כד, ב.

המטיל מום בקדשי בדה"ב ראה זבחים נט, ב בתד"ה עד, די"א דאסור מדרבנן וי"א דליכא איסור.

- והנה מלבד הלאו דכל מום לא יהיה בו מבואר במנ"ח רפז, ה שיעובר ג"כ בעשה דתמים יהיה לרצון, ובגמ' בכורות לט, א איכא מח' גבי חסרון פנים שנחסר לו¹⁰ אבר פנימי כגון ניטלה כוליא¹¹ א' אי מפסל משום דאינו תמים לרצון או דלמא לא נתמעט רק חסרון מאבראי כמו מום, ולהלכה פסק הר"מ פ"ב מאיסור מ"ה ה"א דחסרון פנים הוא חסרון ופסולה הבהמה להקרבה, ומ"מ אינה נדונית כבעלת מום לענין כל לאוין המוזכרין לעיל וכן אינה נפדית ע"י חסרון פנים, ולכן ככהנים דלא נאמר גביהו קרא דתמים יהיה לרצון, אפי' המחוסר

ובהקדמה לשו"ת אג"מ ח"ח (עמ' 34) מובא דהגרמ"פ הקפיד שלא יוטל בגופו מום כדי שיהיה ראוי לישב בסנהדרין, והקפיד אף על עקירת כל השיניים אע"פ שפסול בכהנים משום מראית העין בלבד [בשו"ת או"ש ח"א סט"ו מבואר דחסרון כל השיניים פסול מדינא משום חולה].

- כמו"כ ישנם כמה ענייני מומין שיש בהם נפ"מ אף בזמננו, חדא הא דאמרינן במתני' דכתובות עב, ב כל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין בנשים והסכימו הפוסקים דאף מומין שפוסלין משום שאינו שווה בזרעו של אהרן פוסלין בנשים, וגבי מומין הפוסלים בכהנים משום מראית העין (כגון נשרו שיניו) נח' הפוסקים אם פוסלין בנשים דדעת המהריט"ץ דלא הוא מום, ובפסקי הלכות ליד דוד וכן בעצי ארזים אה"ע לט, יב השאירו הדבר בספק ובמהרי"ל דיסקין קו"א סר"ט וכן בשו"ת או"ש ח"א סט"ו מבואר דפסולין אף בנשים.

עוד יש נפ"מ כיום לשליח ציבור לפמש"כ המג"א נג, ח דמאחר ובזוהר פר' אמור מבואר דמי שיש לו מום הוא פגום¹² יש ליהרר מלקחתו לש"צ, וכן בשו"ת חו"י סי' קעו כתב דהיכא דיש אחר הגון וראוי יש להעדיפו על פני הבע"מ בימים נוראים, ובמשנ"ב נג, יג פסק כדעת רוב פוסקים דאין לחוש לזה (ראה חת"ס חיו"ד ס"ז) והזכיר דיש מחמירין בזה, ושם בסקמ"א נראה דחשש לדברי החו"י לענין ימים נוראים ומ"מ כתב דהני מילי רק שלא למנותו מתחילה אבל ודאי שאין לסלקו בשביל כך.

ענין נוסף ששייך כיום הוא בענין עדי הגט כפי שפסק הרמ"א אה"ע קל, א דיש מחמירין שלא יהיו בעלי מום, וביאר החת"ס בתשו' אה"ע סצ"ג דבדייני הגט שמתירין א"א לעלמא שהוא כמו דיני נפשות בעינן שיהיו מנוקים ממום כדייני הסנהדרין, וגזרו בעדי הגט אטו דייני הגט ע"ש [כמו"כ יעויין ברמ"א ריש סדר חליצה דיש מחמירין שבדייני החליצה לא יהא שום מום].

ב. מומי בהמת קדשי מזבח, נאמרו גבה ד' לאוין בתורה חדא דאסור להקדיש בע"מ (בין מום קבוע בין מום עובר¹³ וכן בכולהו) לגבי מזבח אפי' להקדישו להביא מדמיו קרבן עובר בלאו מה"ת ואם עבר והקדיש מעשיו קיימין ונח' הר"מ והראב"ד פ"א מאיסור מ"ה הג בהקדיש בשוגג אם מעשיו קיימין¹⁴. ואם עבר ושחטו לשם קרבן הר"ז עובר על לאו נוסף, וכן הזורק דמו ע"ג המזבח והמקטיר אמוריו עובר, סה"כ עובר בד' לאוין.

- לאו נוסף השייך בענייני מומין הוא המוזכר בפס' כל מום לא יהיה בו ודרשינן לא יִהְיֶה בו שאסור להטיל מום בקדשים, ואפי' בגרמא אסור, ולא זה רבו פרטיו וענייניו עיין מנ"ח מ' רפ"ז ונסכם עיקרי

אין יכול לסבול קומתו ונכפף וכו', אכן בר"מ לא מוזכר מזה כלום, והרד"ז שם למד בדבריו דכל גבוה המופלג משאר העם פסול לעבודה, והק"א"כ עשיתו למרע"ה בע"מ, ות' דרבים מבני דורו של משה היו ג"כ גבוהים קרובים לגבהו ע"ש. והנה במנחה חריבה סוטה יב, א הוכיח מכאן דמגמגם אינו פסול לעבודה דהרי מרע"ה היה מגמגם ומבואר בגמ' דלא יתכן שהיה בע"מ (ואילם שאינו מדבר מבואר בליקוטי הלכות לח"ח שהוא פסול לעבודה והח"י ס"כ פליג), אכן בחת"ס הנ"ל מבואר דכל מום הפוסל בלוים פסול לסנהדרין, וגמגום ודאי פוסל בלוים דאינו ראוי לשיר, ות' שם החת"ס דכיוון דע"י נס נעשה ערל שפתיים א"י"ז חשוב מום ולפ"ז ליכא ראייה ג"כ לעבודת כהנים, ומ"מ מדלא הוזכר מום זה בכהנים ש"מ דאי"ז פוסל.

ובעיקר הכרת החת"ס אינו מובן כ"כ מאי נפ"מ שנעשה המום דרך נס להצלת משה סו"ס ב"מ הוא, ואולי יש ליישב באופ"א ע"פ יסודו דהר"ן בדרשות דהיה נצרך שיהא משה רבינו מגמגם שלא יאמרו שמשך לישראל בפיו, וכיוון שהיה נצרך להיות מגמגם להעמיד נבואתו של מרע"ה לדורות לאו מום הוא ודו"ק.

4. ולכן כהן בע"מ פסול לעבודה כי המום מראה על פגם בנפשו, ועיין בכלי יקר ריש פר' משפטים ובפר' אמור כא"ז.

5. אכן י"א דבע"מ עובר אין איסור להקדישו עיין בס' המפתח פ"א מאיסור מ"ה ה"ה ועיין שו"ת ביה"ל ח"א סמ"ו ב, ג, ומ"מ אף לדעת האוסרים יש הרבה נפ"מ בחלות הקדושה הנתפסת בקרבן אם הקדיש בע"מ קבוע או בע"מ עובר כמבואר במתני' דבכורות יד, א ושם בסוגיא, ועיין היטב בח' רח"ה פ"ג מאיסור מ"ה ה"ה.

ועיין בחזו"א או"ח סי' קכ"ד (בהע"ל למס' פסחים צו, א) דאם נמצא בע"מ עובר תוך ד" להקרבה אינו חשוב "מבוקר" אע"ג דנרפא המום עד שעת ההקרבה.

6. והאחרונים למדו מכאן לעלמא בא' שעשה איזה חלות ובעשייתו עבר על איסור בשוגג אם יכול לבטל החלות משום מק"ט וקצרה היריעה.

7. ולא עוד אלא אפי' מטיל מום קבוע בבע"מ עובר אינו אסור מה"ת כ"פ הרא"ש פ"ה מבכורות ס"ד, וכ"ה בשיטה מנחות נו, א וכ"פ הטושו"ע יו"ד שיגה, אכן בדברי הר"מ פ"ב מאיסור מ"ה ה"ה מוכח דפליג על דין זה ע"ש בס' המפתח.

8. וגבי בכור כתב המהריט"א סמ"ב סק"א דקדושת בכור שאני ואפי' בזה"ז דלא חזי להקרבה אסור להטיל בו מום מה"ת הו"ד במנ"ח רפז, יב, אכן ברע"א קמא סי' ס"ד מבואר דאף בבכור איכא רק איסור דרבנן ע"ש שנשאל גבי ספק בכור בזה"ז אי אמרינן ביה סד"ר לקולא ושירי להטיל בו מום בידיה, וע"ע בקו' תשו' למרן הגריש"א ח"א סי' קכב.

9. והמהריט"א פ"ה סמ"ב סק"ב כ' דהר"מ הוכיח כן ממה שבתלוי חז"ל מצות מעשר בהמה משום חשש תקלה ולא תיקנו להטיל מום במעשר ולאכלו במומו, ואם לא היה בו רק איסור דרבנן היה להם לתקן כן ולא לבטל מ"ע. והמנ"ח מ"י ח סק"ג כ' בדעת הר"מ דס"ל דסוגיא דפ"ק דע"ז אתיא כמ"ד בטלה קדושת המקום ואין מקריבין משחרב הבית, והר"מ דפסק כמ"ד מקריבין אע"פ שאין בית פסק ג"כ דמטיל מום בזה"ז עובר באיסור תורה לפי שחשיב ראוי להקרבה אף בזה"ז (ודעתו שם דבכור בזה"ז אין ראוי כלל להקרבה וחידוש דבכור יודה הר"מ דהמטיל בו מום בזה"ז אינו עובר באיסור תורה, והיא ממש סברה הפוכה מסברת המהריט"א הנוכר בהערה הקודמת). ובאמת י"ע בדעת ש"פ דס"ל דמטיל מום בזה"ז מדרבנן, מזה החילוק בין השוחט ומעלה קדשים בזה"ז דקיי"ל כר' יוחנן דחייב לפי שראוי לפתח אוהל מועד, לבין מטיל מום בקדשים בזה"ז דאין בו איסור תורה לפי שאינו ראוי לגבוה, וראו קה"י זבחים סלי"א (וכן יעויין בקו' תשו' למרן הגריש"א ח"א סי' קכ"ב) ובס' המפתח פ"ט ממענה"ק הט"ו.

10. אבל בגולדה כך מתחילת ברייתא עם כוליא א' מבואר בגמ' דכשירה, ומדברי הר"מ נראה דפסולה אף ככה"ג וכבר עמדו בזה האחרונים עיין מנ"ח רפז, ג ובפמ"ג יו"ד סמ"ד משב"ז סק"א.

11. ודוקא ניטל כל האיבר אבל ניטל מקצת איבר פנימי אינו נחשב חסרון כ"כ המנ"ח רפח, ג בפשטות, וע"ש שנתקשה בלשון הרמב"ם.

תורה ומ"מ לא אהנו מעשיו ואינו לוקה עיין מנ"ח מ' שצג) ונאכל בשרו אפי' לנכרי ואפי' לכלבים, ויש מי שחולק בכלבים עיין ש"ך יו"ד שו"ח.

וצריך לאכלו תוך שנתו כבכור תם, להרבה פוסקים מדרבנן, ולרמב"ם ולמקצת פוסקים זהו דין תורה עיין ט"ז שו"ו ושם ברע"א, ואם נולד בו המום סמוך לסוף שנתו נתנו לו חכמים ל' יום מעת שנפל בו המום מפני השבת אבידה לבעלים (בכורות כח,א) והק' המהריט"א ריש פ"ד ע"ד הר"מ ועמיה דאף בכור בעל מום צריך מה"ת לאכלו תוך שנתו איך התירו חכמים לעבור על מצות התורה מפני הפסד ממון¹⁵ ועיין מנ"ח מ' י"ח סק"ו.

אין הבכור נותר לאכילה אא"כ ראהו המומחה¹⁶ והתירו לשחטו על מום זה, ובמקום שאין מומחה סגי בג' בני הכנסת שאינם בקיאים כ"כ. דעת הר"מ ריש פ"ג מבכורות דמומחה היינו מי שקבל רשות להתיר בכורות מנשיא שבא", ודעת הרא"ש והר"י יונה דמומחה הוא מי שבקיא בראיית העין לבדוק ולבקר המומין היטב, והנה עתה בזה"ז דאין לנו מומחה כ' הר"מ וכ"פ המחבר דאין להתיר הבכור אלא במס' מומין מצומצם המנוי סוף פרק חמישי מבכורות, ובאר הגר"א סי' ש"ט דלשיטתיה אזיל דכיוון דצריך רשות עבור התרת הבכור, אין להתיר עתה הבכור אלא במומין הידועין לכל¹⁷, אבל לדעת הרא"ש ודעימיה דא"צ רשות רק צריך הבחנה וידיעה, א"כ על אף דעתה אין לנו מומחין מ"מ יש להתיר הבכור בכל מומין המובהקין שאין צריכים הבחנה יתירה המפורטים בטור שם, כ"ה תמצית דברי הגר"א, וסיים הרמ"א שם דהסומך על דברי הטור הבנויין ע"ד הרא"ש לא הפסיד.

ואם עבר ושחט הבכור קודם שהראו לחכם הרי בשרו אסור, ואין עצה להראות המום לחכם אחר שחיטה, דיש מקצת מומין (כגון דוקין שבעין) שמשנתין אחר מיתה וגזרו בכל המומין אטו דוקין שבעין (ואע"ג דבזה"ז בלא"ה אין מתירין הבכור ע"י מומין בדוקין שבעין, עדיין קיימא הך גזירה כ"כ בשו"ת חמד"ש אה"ע ס"ט אות כ"ב בהג"ה).

וצריך החכם לדרוש ולחקור אחר זה המום באיזה אופן נעשה, דאם נעשה ע"י הבעלים בכוונה להתיר הבכור¹⁸ ואפי' ע"י גרמא ואפי' ע"י אמירה לנכרי קנסינן לבעלים¹⁹ ואסרינן לשחוט הבכור על אותו המום וצריך שימתין עד שיפול מום אחר (ועיין שו"ע סי' שיד מי הוא הנאמן להעיד על מומי הבכור ושאר פרטי דינים הקשורים בזה).

ואם מת הבעלים מבואר בגמ' בכורות לד, ב דלא קנסו בנו אחריו, וכ' המהריט"א סמ"ג סק"ה דכמו"כ נראה דאם הפקירוהו הבעלים לא קנסו לזוכה מן ההפקר, אולם ז"פ דאם נתנו הבעלים במתנה וכ"ש אם מכרוהו לאחר דקנסו למקבל כי היכי דלא לית הנאה לבעלים.

אפי' ספק בכור שהטיל בו הבעלים מום בכוונה קנסינן ליה, ולא אמרינן ביה ס' דרבנן לקולא, כן מבואר בשו"ע יו"ד סי' שיד ס"י וע"ש ברע"א שהטעם לזה משום דתחילת הספק שייך אף בדאו' לכן מחמירין ביה אף שנתגלגל להיות ספק דרבנן, והביא מכאן ראה לדברי המל"מ פ"ד מבכורות ה"א.

מעשר בהמה, המעשר שווה ברוב ענייניו ופרטיו לבכור, אלא דעתה

איבר פנימי כשר לעבודה כמו שפסק הר"מ פ"ז מביא"מ ה"ז¹², ונפ"מ לכהן שתרם כוליא.

- עוד כ' הרמב"ם פ"ב מאיסור"מ ה"ח דיש ארבעה חלאים בבהמה שאינם עושים את הבהמה לבעלת מום, ומ"מ אינה נקרבת לפי שאינה מן המובחר והכתוב אומר מבחר נדריך ע"ש פרטיהן, ואם עבר והקריבן סיים הר"מ דיראה לי שהורצו.

- בהמת קדשים שנפל בה מום **קבוע** יש לה פדיון ומ' לפדותה¹³ כמבואר בר"מ פ"א מאיסור"מ ה"י ובחינוך מ' תמא (ואף אחר הפדיון אין נעשית הבהמה כחולין לכל דבר ועדיין אסורה היא בגיזה ועבודה ועוד שייך בה הרבה פרטים ועניינים ע"ש במנ"ח), ובע"ה עוד יתבאר בהמשך.

איזהו מום קבוע, התוס' בכורות לח, ב הק' על כמה מומין קבועים שנשנו במשנה שם דהלא מצינו במק"א שיש להם רפואה וא"כ למה מומין קבועים הם, ותיצרו דהא דמהני להו רפואה זהו דווקא קודם שנקבעו ע"ש, עוד ת' התוס' דמום שאינו מתרפא מאליו חשיב מום קבוע לכל דבר וענין וממילא אי"ז סותר כלל שיהא מום קבוע שיש לו רפואה, וכן העתיק להלכה בפסקי תוספות אות פו (אמנם במהריט"א סנ"ב סק"ב כ' להוכיח דדעת התוס' להלכה כצד הראשון הנ"ל דכל שיש לו רפואה מום עובר הוא, ואע"ג דבפסקי תוספות כ' בהיפך כבר כ' בכמה ספרים דאפשר דפסקי התוספות לא נכתבו ע"י התוס' בעצמם ע"ש, וע"ע בס' נ"ג שם שכ' המהריט"א דאפי' לסברת התוס' דמום שאינו מתרפא מאליו חשיב מום קבוע ואיתיה בפדיון, אם עבר וריפא את המום קודם שנפדה חזר לקדושתו וקרב ע"ג המזבח, וכן הדין בבכור¹⁴ ע"ש, וכ"כ המנ"ח מ' יח' סק"ז ע"ש מש"כ לתרץ ע"פ יסוד זה.

עוד יש לציין לדברי המהר"ם שיק בתשו' יו"ד סי' שטז דמום שיכול להתרפא אלא שע"פ רוב אינו מתרפא אינו נחשב מום עובר.

סה"כ מנה הר"מ ע"ז מומין הפוסלין את הבהמה להקרבה מתוכם נ' שייכי אף בכהנים ונמנו בפ"ז מביאת מקדש, כ"ג שייכי רק בבהמה (כגון מומין שבזנב ובקרניים וכדו') ונמנו בפ"ב מאיסורי מזבח, ועוד ד' מומין עוברין השייכין הן בבהמה והן באדם כמובא בהל' ז' שם. אבל מומין קבועין שהבהמה נפדית על ידן המה רק ס"ח (ובבכור ס"ז כמובא בר"מ פ"ה מבכורות, כי לא שייך גביה מום דנפגם העריה השייך רק בנקבות).

- בגמ' בכורות ריש פ' מעשר בהמה (נגב) מבואר דחז"ל ביטלו מצות מעשר בהמה בזה"ז מפני חשש תקלה, שיהא דין קדשים נוהג בכל בהמות המעשר עד שיוממו ויאכלו במומן, ואע"ג דיש עצה לזה דיכול מראש קודם המעשר להטיל מום בכל עדרו המחוייב במעשר, אפ"ה נמנעו חז"ל מלהורות כן, משום דמהרה יבנה ביהמ"ק ובעינן בהמות להקרבה ומשום טעם זה ביטלו חז"ל מ"ע דמעשר בהמה, וא"כ עאכ"כ דיש לימנע כיום מלהטיל מום בבהמותיו בכדי.

ג. מומי בכור ומעשר בהמה, כל מום הפוסל את הבהמה מע"ג המזבח פוסל אף את הבכור, וכל מום שהבהמה נפדית על ידו, שוחטין את הבכור בכל מקום שהו בלא פדיון (ואם עבר ופדאו עבר על איסור

12. וע"ש דגראה מדבריו דלכתחילה לא יעבוד (ע"ש ס' המפתח) ולא ידעתי למה, וראה עוד תרגום ירושלמי פר' אמור כא, ב דחסר כוליא פסול אף בכהנים וצלע"ג.

13. ובגדר האי מצוה כ' הגר"פ פערלא בביאורו לרס"ג עשה קלא דעיקר המ' הוא אכילת הבשר, והפדיון הוא רק ההכשר לקיום המ' ע"ש שדייק כן בדברי הר"מ פ"א מאיסור"מ ה"י.

14. אכן יש שכתבו לפקפק עמש"כ המהריט"א גבי בכור, דבכור שיש לו מום קבוע הרי מותר מיד לשחטו במדינה בלא פדיון (ואדרבה אין לו פדיון וכל ההיתר לשחטו במדינה), וא"כ לכאורה מיד שנקבע בו המום פקעה קדושתו ואין יחזור אח"כ לקדושת מזבח וראה שער העזרה סמ"ז.

15. והרש"ש שם ת' דבזה"ז דאין ראוי הבכור לכלום קודם שיומם, מן התורה היה לנו למנות לו השנה מעת שנפל בו מום דמשעה זו ואילך הותר לאכילה, וש"פ לא סברי כן עיין מנ"ח שם.

16. ובכתבי הגר"ז בכורות לו, ב כתב דלא מצינו כן בשאר פסוהמ"ק דיצטרכו ראיית מומחה ותמה מאי שנא מבכור.

17. ועיין בס' המפתח לר"מ שם דאולי יש עצה אם נפל מום שאינו ידוע לכל, דיהיה מותר להטיל במכוון מום נוסף הידוע לכל ולהתירו על פיו.

18. ועיין שו"ת שבת הלוי ח"ה סי' קסח דמה שרגילין מגדלי הבהמות בזמננו לנקוב אוזן כל הבהמות, יש להתיר הבכור ע"י מום זה ולא קנסינן ליה ע"ש.

19. ומבואר בגמ' דמדא' משרא שרי, רק מדרבנן הוא דקנסינן ליה, ובמל"מ פ"ד מבכורות ה"א הק' דבר"מ פ"ח מפסה"מ ה"ה נראה דהיכא דהטיל מום בכוונה הר"ז אסור מה"ת, וכבר עמדו בזה האחרונים עיין במהריט"א פ"ה סמ"ג סק"ג שכ' לחלק בין בכור לשאר הקדשים וע"ע במנ"ח מ' י"ח סק"ג.

הך בעיא וראה מהר"י קורקוס פ"ז מביא"מ ה"ג - והנה בגמ' בכורות לז, ב אמרינן דהא דבעינן נקב ככרשינה היינו כדי לשחוט הבכור במדינה, אבל כדי לפסול סגי בנקב קטן יותר, ויש בזה ג' פירושים לבעלי התוס', א' דבאמת אף בנקב קטן הוא מום גמור ומה"ת שוחטין הבכור במדינה, רק דרבנן הוא דגזור משום שאינו ניכר כ"כ, ב' נקב קטן הוא רק מום עובר ולכן נפסל למזבח ומ"מ אין שוחטין במדינה עד שיהא ככרשינה שאז הוא מום קבוע, ג' נקב קטן לא הוי מום כלל בבהמה רק גבי כהנים חשיב מום מצד שאינו שווה בזרעו של אהרן, אבל בבהמה קרב ע"ג המזבח. והנה הר"מ לא הזכיר כלל הך דינא דאף בפחות מכרשינה פוסל הנקב לא גבי מומי אדם ולא גבי מומי בהמה ועיין בכס"מ פ"ז מביא"מ ה'ג' ובחזו"א בכורות כה, ד.

ובעיקר דברי הגמ' הק' המהר"י קורקוס שם דכל נקב פחות מכרשינה יפסל משום נסדק או משום נפגם²⁶ (אכן נפגם י"ל דאית ביה חסרון ונקב אפשר דלית ביה חסרון²⁷ ומ"מ ק' מנסדק) ואין לתרץ דנסדק היינו דוקא סדק המפולש אבל נקב הוא אפי' אינו מפולש ולכן בעי כרשינה, דאף נקב בעי שיהא מפולש כ"כ המהר"ק שם וע"ש מש"כ לתרץ בקו' הנ"ל, אמנם החזו"א בכורות כה, ג תי' דנקב הוא דוקא באמצע הסחוס, ופגם וסדק הם דוקא בשפת הסחוס²⁸.

ובפירושה דסחוס האוזן כ' רש"י במתני' דהיינו תנוך האוזן, ועור האוזן היינו האליה הרכה של האוזן (היינו החלק התחתון) ועיין בתוי"ט וכן במהר"י קורקוס פ"ז מביא"מ ה"ב דהר"מ שם מוסיף ע"ד רש"י דכל העור שסביב הסחוס אע"ג דאינו רך כמו האליה מ"מ דינו כעור ואין דינו כנפגם הסחוס (והחזו"א בכורות כה, ב' כ' דודאי מודה רש"י לדברי הר"מ) ובשו"ע הרב סוף הל' פסח כ' בזה"ל התנוך הוא הסחוס שיש לה גובה קצת הזקוף בתוך תוך פנימיות האוזן ממש אצל הנקב הפתוח בעצם הגולגולת ממש ע"כ, ובחזו"א בכורות כה, ב הרבה להק' על דבריו.

ד. 'בשה האוזן, ונח' בה תנאי ת"ק סבר דבישה היינו כל שתנקב ולא תוציא דם, ור' יוסי בן המשולם סבר דבישה היינו שתהא נפרכת (והטור סש"ט פסק כר' יוסי בן המשולם ותמהו האחרונים ע"ד, ואולי בעיקר הדין מודה הטור דהלכה כת"ק, רק דכיוון דאינו ניכר כ"כ יש להחמיר בזה"ל כר' יוסי בן המשולם וכדרך שכל הדרכ"מ אות א' שם בדעת הטור). וגודל שיעור היבשות שבאוזן לא נתבאר היטב בפוסקים וראה מנ"ח מ' ערה ובס' המפתח הל' ביא"מ שם, ובחזו"א בכורות כה, ג, והב"ח שש"ט כ' דפשוט דאף פסול יבש הוא דוקא בסחוס ולא בעור ועין בס' המפתח שם.

ה. היתה אזנו כפולה לשתים ויש לה שני סחוסים הר"ז מום אבל אם היה לה סחוס א' אי"ז מום כ"פ הר"מ פ"ז מביא"מ ה"ג, אבל רש"י בכורות מ, בגרסא איפכא דדוקא אם היה לה סחוס א' הר"ז מום וכ' רש"י דטעמא לא אתפרש לי, וכתבו המפרשים דג' הר"מ מיושבת טפי. - פסק הר"מ פ"ב מאיסורי מזבח ה"ב דמי שיש לו אוזן א' גדולה

בזה"ל חז"ל ביטלו מ' המעשר מפני חשש תקלה כמבואר בגמ' ריש פ' מעשר בהמה²⁰ (וכן בבכור תקנו למכור²¹ האם או חלק ממנה לנכרי להפקיע קדושת בכורה דלא ליתי לידי תקלה, ומ"מ אם לא נשתתף עם הנכרי מתקדש הבכור מאליו, וכן מצוי שיטעה הישראל במכירה ויהא הולד ודאי בכור או עכ"פ ספק בכור, וכן משכח"ל בלוקח בהמה מן הנכרי ואין ידוע בודאי שכבר ביכרה, שהולד הנולד ברשותו יהא לכה"פ ספק בכור ויש בזה פרטים רבים ואכ"מ).

ואם עבר ועישר בזה"ל בדיעבד נתקדש העשירי²², ובדעת רש"י דייקו האחרונים דאף בדיעבד לא נתקדש העשירי²³, וכתב הר"מ פ"ו מבכורות ה"ב דאם עבר ועישר בזה"ל הר"ז מעשר ויאכל במומו, והק' האחרונים דמפורש בברייתא סוף מכילתין דמעשר בזה"ל יכנס לכיפה ועיין חשק שלמה תמורה כא, א ובס' המפתח שם ואכ"מ.

ובכור בזה"ל פסק הרא"ש הל' פדיון בכור דאסור להכניסו לכיפה משום הפסד קדשים דהרי יכול לאכלו במומו (ודעת הרא"ש הו"ד במרדכי פ"ק דע"ז דאף הבכור רשאי להכניסו לכיפה רק דאינו חייב ויכול לגדלו אם רוצה ומ"מ בפוסקים נראה עיקר כהרא"ש, ועיין בתוס' בכורות כה, א), וגבי ספק בכור עיין בנובי"ק יו"ד ספ"א - ספ"ג. ואם עבר והקדיש בהמה בזה"ל מפורש בברייתא ריש פ' מעשר בהמה דקנסינן ליה ותכנס לכיפה, ואין בזה משום הפסד קדשים דאפי' אם תומם ויפדנה יצטרך לזרוק הכסף לנהר, ועיין במרדכי הנ"ל דהא דשרינן לכונסה לכיפה משום חשש תקלה היינו משום דצעב"ח דרבנן ועיין בתשו' נוב"י הנ"ל.

פירוש סוגי המומין הפוסלין בבהמה (על דרך הר"מ)

בגמ' פ"ק דע"ז ה, ב מבואר דעיקר תקנת ל' יום קודם החג דורשין בהל' הפסח הוא מחמת לימוד פרטי המומין הפוסלין בקרבן ונתינת זמן למצוא קרבן כשר, דכל איש ישראל צריך ליקח ולבחור קרבן פסח.

מומי האוזן

א. נפגמה אזנו מן הסחוס²⁴ בין בידי אדם בין בידי שמים ושיעור הפגימה כדי שתחגור בה הציפורן (ופרש"י שתתעכב בה הצפורן ועיין בהגר"א יו"ד ריש סי' יח וכן בס' שט דהרא"ה מפרש כדי שתרגיש בה הצפורן וראה פמ"ג סי"ח שם דכן ס"ל ג"כ לרא"ש), ועתה בזה"ל להתיר הבכור כ' הטור סש"ט דצריך שיהא שיעור המינכר לעינים שהוא יותר מחגירת הצפורן, וכתב הב"ח דהנ"מ לכתחילה אבל בדיעבד אם עבר ושחט מוקמינן אדינא וסגי בשיעור חגירת הצפורן ודלא כמשמעות הב"י והשו"ע דאפי' בדיעבד מחמירין כל שאין ניכר הפגימה לעינים.

ב. נסדקה אזנו מן הסחוס סדק כלשהו.

ג. נקבה אזנו מן הסחוס נקב ששיעורו כמלא כרשינה²⁵ (ובגמ' מספק"ל אי ככרשינה הנכנסת ויצאת אי ככרשינה העומדת והר"מ השמיט

20. ואע"ג דיש עצה שיטיל מום בכל עדרו קודם שיעשר, ומיד שיעשר יסחוט בהמת המעשר ויאכלה במומה וליכא תקלה, לא רצו חכמים לתקן כן, משום דמהר"ק יבנה ביהמ"ק ולא יימצאו בהמות ראיות להקריבה.

21. ואם מהני להפקיע בהמות עיין במהריט"א ריש מכילתין ובמנ"ח מ' יח סקט"ז, ובהג' רע"א לשו"ע יו"ד שכו.

22. וכל המנ"ח שס"ד דא"ל להשאל על המעשר דהרי עשירי מאליו הוא קדוש ואינו מתקדש ע"י קדושת פיו, ודלא כהטורי אבן ר"ה כח, והאחרונים הביאו ראיה לדברי המנ"ח מגמ' דבכורות לא, א ולענ"ד יש לדחותה.

23. ובקהלת יעקב למהריט"א ערך אפוסטרפוס ביאר דעת רש"י דהתקנ"ח גבי מעשר היתה להפקיע עדרו ע"י הפקר ב"ד ושוב לזכות לו הבהמות וא"כ נפטר עדרו משום לקוח, ויש שכתבו בדעת רש"י דס"ל דכללא דאי עביד לא מהני שייך אף בגזירה דרבנן ואכ"מ.

24. ואם נפגמה מן העור דייק המהריט"א ס"ב סק"ז מדברי רש"י דמום עובר מיתה היו (וכן דעת הר"י דטראני בספר המכריע ס"ה), וכ' דהתוס' לז, ב פליגי וס"ל דכל מן העור אפי' מום עובר לא הוי, וכ"כ מהר"י קורקוס פ"ז מביא"מ ה"א בדעת הר"מ, ועיין היטב בדברי החזו"א בכורות כה, ט (וכן מבואר בצ"פ מתנ"ע עמ' 94), דלפ"ד אף רש"י יודה דאי"ז מום כלל, ומש"כ רש"י דנפגם העור אינו מום דהדר בריא כוונתו דמאחר והעור מבואר מאליו הכריעו חכמים דאי"ז מום כלל, ודבריו הם נפ"מ גדולה להרבה דינים ועניינים. אכן בשו"ת מהרש"ם ח"א סק"ג למד בדברי רש"י כמהריט"א וסמך ע"ז לקולא ע"ש היטב (ופלא שלא חשש לשיטת התוס').

25. ובשיעור מלא כרשינה כ' הגריש"א קו' תשו' ח"א סק"ב והשבט הלוי ח"ה ס' קסח ע"פ דברי הר"ש מס' אהלות שהוא כשליש הס"מ, אכן לדעת המנ"ח ח"ז סק"ז שיעורו יותר מפי שניים משיעור הנ"ל.

26. תו הק' דפגם כל שהו אפי' פחות מכדי חגירת הצפורן יפסל משום נסדק וע"ע בזה בחזו"א שם.

27. וכן דעת השבט הלוי ח"ה ס' קסח דנקב הוא דוקא בלא חסרון ומרן הגריש"א קו' תשו' ח"א סק"כ הביא דעת הפוסקים בזה ודעתו נוטה ג"כ דנקב הוא דוקא בלא חסרון, אבל בחסר הוא כנפגם וא"צ שיעור גדול כ"כ.

28. ולכן נקב פחות מכרשינה אע"פ שיש בו חסרון כדי שתחגור הצפורן לא הוי מום, דפגם הוא דוקא בשפת הסחוס ולא באמצעו. אכן כפי שצינו בהע' לעיל האחרונים מחלקים בין פגם לנקב דנקב הוא דוקא בלא חסרון, ובאמת פגם הוא אפי' באמצע האוזן וכן מבואר בחסדי דוד על תוספתא דבכורות פ"ד, אכן יעוי"ש דבנסדק דעתו כהחזו"א דאינו פסול רק בשפת האוזן.

וא' קטנה אפי' כשיעור פול אי"ז מום והר"ז כשר²⁹, אבל דעת רש"י בכורות מ,ב דאם ניכר בראיה בלא מדידה שאזן א' גדולה מחבירתה הר"ז מום, וע"ש בלח"מ דדברי רש"י מיושבים טפי בסוגית הגמ'.

- בתוספתא בכורות פ"ד מ"ה מבואר דצימח שאין לו אזנים כלל כשר להקרבה³⁰, דחזי טפי ממי שיש לו אזנים פגומות, אכן לגי' המנחת בכורים שם אין שוחטין אותו במקדש ומ"מ אין שוחטין ג"כ במדינה.

מומי העין

איתא בגמ' בכורות מד,א אמר רבא למה לי דכתב רחמנא איש עיור דק תבלול בעינו צריכי, דאי כתב רחמנא עור משום דליתנהו כלל, אבל חוורור והמים הקבועים דאיתנהו ביה לא, כתב רחמנא איש, ואי כתב רחמנא איש משום דלא קא חזי כלל אבל מחסורייתא (שחסרה מראיתו אבל רואה קצת) לא, כתב רחמנא דק, ואי כתב רחמנא דק משום דמחסרין אבל מבלבליא לא, כתב רחמנא תבלול ואי כתב רחמנא תבלול משום דמבלבלין אבל משום משניותא לא כתב רחמנא בעינו, אמר רבא הלכך כל מחמת כהיותא אתיא מאיש מחסורייתא מדק מבלבליא מתבלול משניותא מבעינו.

ו-ח. מי שניקב או נסדק או נפגם ריס עינו³¹ בכל שהו הר"ז בע"מ (וריס עינו היינו מה שקרוי אצלנו עפעפים בין העליונות בין התחתונות³²) כ"כ הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ד, וסיים עלה דג' מומין אלו בכלל חרוץ האמור בתורה, ומשמע קצת דמאחר והם נלמדים מחרוץ לכך פוסלים בכל שהו, משא"כ מומי האוזן דאין נלמדים מחרוץ (ואולי החילוק דהרי קי"ל דאין חרוץ בבשר רק בעצם וריס העין אידי דחשיבא הר"ז כחרוץ בעצם משא"כ פגם בסחוס האוזן ועיין חזו"א בכורות כה, ה וצ"ע), אכן דעת רש"י חולין יז,ב וכן דעת הרע"ב פ"ו מבכורות דכל פגימה דמומין שיעורו בכדי חגירת הציפורן³³ (ומסתברא דאף לדעת הר"מ צריך שיהא ניכר האי כל שהו דהרי אין פסולו משום "חסר" ופשוט).

ט-יא. העיור בין בא' מעיניו בין בשתי עיניו, היורדים מעיניו מים הקבועים, חוורור (סנוורים) הקבוע, ב' מומין אלו האחרונים נתבארו במתני' לח,ב ושם בגמ' ע"ש פרטיהם, וכל הני מרבינן מאיש עור כמבואר בהקדמה (ואם אינם קבועים הוו כמום עובר כמבואר בר"מ פ"ב מאיסו"מ ה"ז).

יב. עינב, מי שבעינו כמו עינב (שיש בעינו בליטה עגולה) הר"ז מום אע"פ שהוא רואה, ונתרבה משום משונייתא עיין חזו"א בכורות כה,ז.

יג. חלזון/נחש (כמבואר בגמ' לח,ב דחלזון היינו נחש)³⁴ ופ' הר"מ שהוא בשר יתר החופה מעט מן השחור של העין ולא נתבאר משום מאי נתרבה, ובחזו"א ה"ל מבואר דאף חלזון נתרבה משום משונייתא ואינו פוגם כלל בראיה.

אכן דעת הראב"ד בהשגות שם דחלזון לאו הינו בשר אלא כעין מום דתבלול, והוא שורת אדמימות העוברת בשחור (וקרוי בלשון

הרופאים כיום פטריגיום), ולדבריו פסולו משום מבלבליא כתבלול, וע"ע בפ' רש"י עה"ת ויקרא כא,כ דתבלול היינו חלזון.

יד. תבלול, מי שנמשך לובן עינו ונכנס ממנו מעט בשחור של העין³⁵ עד שנמצא השחור מעורב בלבן, אבל אם יצא מן השחור לתוך הלבן אינו מום³⁶ שאין מומין בלבן.

טו-טז. דק³⁷, והוא בב' פנים, א' נקודה לבנה צפה ע"ג השחור של העין, אבל משוקעת לא הוי מום, וכ' הרש"ש מנחות עט,א דאפי' מום עובר לא הוי, ב' נק' שחורה משוקעת ע"ג השחור של העין ותרואיהו פסוליהו משום דמחסרין הראיה.

יז. היה לגלגל עינה של הבהמה עגול כשל אדם, י"מ דגלגל עינה היינו השחור של העין שבבהמה דרכו להיות משוך, וי"מ שדרכו להיות עגול והכא הכוונה לבית מושב העין ויש בזה גי' מתחלפות בדברי רש"י בכורות מ,א ע"ש.

יח. היה לה לבהמה עין א' גדולה כשל עגל והשניה קטנה כשל אווז, ואם שתי העינים היו כשיעור הנ"ל הר"ז כשרה כמבואר בריש מכילתין, ומדברי רש"י ג,ב דייקו האחרונים דעין א' כדרכה והשניה כשיעור הנ"ל הר"ז מום, ומדברי הר"מ נראה דבכה"ג לא הוי מום, עיין בלקוטי הלכות למתני' מ,ב (עין משפט אות מ').

שני מומין הנ"ל נתרבו משום משונייתא.

יט. אם יש יבלת שיש בה שיער אפי' בלבן של העין, ואם אין בה שיער אין מקריבין את הבהמה לכתחילה ובדיעבד הורצה (רמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ח), ולדעת רש"י בכורות מ,ב יבלת בלבן אפי' אית בה שיער אינו מום גמור ומ"מ פסול ליקרב, ולדעת התו' שם אף ביבלת איתיה להאי כללא דאין מומין בלבן, וכל הסוגיא מיירי רק בשחור שבעין ואי אית בה שיער הוי מום גמור ואם אין בה שיער פסולה הבהמה מליקרב³⁸ ואינו מום גמור לפדות עליו (ולדעת רש"י והר"מ נראה שבשחור שבעין אפי' לית ביה שיער הוי מום גמור).

מומין שבחוטם

כ-כב. מי שניקב חוטמו אפי' מצד א' (היינו שא"צ שיעבור הנקב מצד א' של החוטם לצידו השני ומ"מ נראה דצריך שיהא מפולש לחלל האף עיין לעיל גבי נקבה אזנו), מי שנסדק חוטמו, מי שנפגם חוטמו.

כג. אם ניקב העור שבין שני חוטמיה במקום הנראה (רמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ב, ועיין בכס"מ הל' ביא"מ שתמה למה מנה הר"מ מום זה בין מומין המיוחדין לבהמה בלבד, הלא מום זה ראוי אף באדם, ובמהר"י קורקוס הל' איסו"מ שם תי' דבאדם אינו מום הניכר, ותו תירץ דבאדם דרך לנקוב האף להניח בו נזם לכן לא הוי מום⁴⁰), אכן דעת רש"י בכורות לט,א דבכל מקרה אם נקבה המחיצה שבין שני חוטמיה אינו מום.

29. ואם היתה אזנו קטנה מכול כ' המהר"י קורקוס שם דהוי כמי שאינו וכמו שאין לו אוזן דבדאי הוי מום (ועיין בדברי התוספתא שהבאנו בסמוך וצ"ע).

30. ומסתברא לי דהיינו דוקא בגולד כך מתחילת ברייתו, אבל ודאי מי שגולד עם אזנים וניסלו ממנו הר"ז בע"מ גמור.

31. דעת החזו"א בכורות כה,ה דה"ה יבש ריס עינו וצ"ע דלא הוזכרו הפוסקים ד"ז.

32. עיין בכורות טז,א ברד"ה דוקין מש"כ בשם הספר, ובערה"ס סמ"ו ס"ו כ' דהתחנות לא קרויות ריס העין.

33. אבל גבי נקב נראה מדברי החזו"א כה,ה דכ"ע מודי דבשאר האיברים השניים מלבד באוזן שיעורו בכל שהו.

34. ובפ' הר"ש משאנץ לתו"כ פ"א אמור פרשתא ג' ה"ב מבואר דחלזון צורתו מעומד ונחש צורתו מושכב.

35. ועיין בלקוטי הלכות למתני' לח,א (עין משפט אות כ') דנח' רש"י והר"מ מהו שחור של העין אם הוא אף שורה המקפת את השחור או רק השחור עצמו.

36. ודלא כדעת ר' מאיר דאף זה חשיב תבלול, והתוס' מ,ב כתב דר"מ פליג על האי כללא דאין מומין בלבן, אכן יעויין בחזו"א כה,יז.

37. והוא הנקרא בכל דוכתי דוקין שבעין (ובכורות טז,א פירש"י בלישנא אחרינא דדוקין היינו עפעפעיים שהם ריסי העין, ובזה מבואר יותר עובדא דבר קמצא שהטיל מום בדוקין שבעין, דלפי' קמא קשה איך שיין ליצור בידיים נקודה ע"ג העין, אמנם יעויין בשו"ת הרשב"א ח"א סי' שכו שעמד בזה ובאר הסוגיא אפי' לפי' קמא) ונפ"מ בזה למאי שכתבו התוס' זבחים לה,ב שכל המומין פוסלין בעופות מדרבנן מלבד דוקין שבעין.

38. שני מומין הבאים מנאן הר"מ בפ"ב מאיסורי מזבח והם מומין המיוחדין בבהמה לבד.

39. ומ"מ יש לו תקנה ע"י שיחתוך את היבלת ויוכשר להקרבה עיין בתד"ה וסימנך לח,ב.

40. ודבריו צלע"ג דגבי רציעת עבד עברי מבואר דאין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ והלא דרך לרצוע את האוזן ואולי אין דרך לנקוב גובה האוזן, ומ"מ מבואר בגמ' דאם היה נעשה בע"מ בעור האוזן ג"כ היה אסור לנקוב, והתם ודאי דרך הוא לנקוב וצל"ע, שו"ר שכה"ק היד דוד בכורות לט,א.

מומי הפה

כד-כו. מי שנקבה שפתו אפי' אחת מהן, מי שנפגמה שפתו, מי שנסדקה שפתו והוא שתסדק מזר שלה עד שתחלק לשני ראשים⁴¹ כ"כ הר"מ והוא פירוש לדברי ר"פ בגמ' לט, אועיין בלקוטי הלכות שם (עין משפט אות ח'), אכן רש"י שם פירש דנסדקה שורה חיצונה של שפה כלומר חודה של שפה ולא רחבה, ופי' הצ"ק שם דרחבה היינו משום שהשפתיים נושקות זל"ז והתם אינו מום, רק אם נסדק מה שמבחוץ, ואולי מקום ששפתיים נושקות זל"ז חשיב מום שבסתר ולפ"ז ה"ה ניקב ונפגם ג"כ אין פוסל שם, אכן דעת החזו"א כה, דכוונת הגמ' דסדק אינו פוסל רק בשפת האבר כמש"נ לעיל במומי האוזן (ותמה באמת למה נשנה דין זה רק גבי מומי השפה) ואין כאן שייכות לדין מומין שבסתר.

כז. מי שעצם לחיו התחתון עודף על העליון כל שהו (וברש"י בכורות מ,ב נראה קצת דאין שיעורו במשהו ע"ש בשיטה), אבל אם רק בשר השפה התחתון עודף אי"ז מום בבהמה רק באדם.

כח. מי שפיו בלום (י"מ קצר, שאינו יכול לפתחו כ"כ, וי"מ נפוח) מחמת גופו וברייתו אבל אם נבלם מחמת הרוח אינו מום.

כט. מי שניטל רוב המדבר של לשונו (היינו החלק הנפרד שאינו דבוק בחיך).

ל. פיה דומה לשל חזיר, פרוס אע"פ שאינו מחודד כשפוד (ועיין ברדב"ז הל' איסור"מ שם דה"ה בהיפך מחודד כשפוד אע"ג דאינו פריס הוי מום) פריס י"מ עגול ועיקר הפירוש ששפתו העליונה עודפת על התחתונה כחזיר, ולכאורה ה"ה בכאן שתהא עודפת מחמת העצם ולא מחמת הבשר כדלעיל בשפתו התחתונה עודפת וכ"נ מדברי רש"י, אכן בלקוטי הלכות בכורות מ,ב כ' דמדברי הר"מ נראה דבזה אפי' עודף שלא מחמת העצם הוי מום, כיוון שמומו מחמת שדומה לחזיר ע"ש, והחזו"א כה, טז פליג ודעתו דעודף מחמת הבשר בלבד לא הוי מום לכ"ע.

לא-לד. חסיה החיצונות שנקבו⁴² או שנפגמו⁴³ או שנגממו⁴⁴ אע"פ שנשאר מקצתן, וכן חסיה הפנימיות שנעקרו (דבלא"ה לא הוי מום הניכר)

ובפירושא דחטין נח' רבותינו הראשונים⁴⁵ דדעת הרגמ"ה בכורות לה,א וכן דעת הרע"ב פ"ו מבכורות דחטין היינו שיניים, אבל רוב הראשונים פליגי, דמוכח גבי מומי אדם⁴⁶ דחסרון שיניים לא הוי מום⁴⁷, וחטין היינו חניכיים, ואף בזה נח' הראשונים דדעת רש"י מג,א דדווקא בחניכיים העליונות שאין שם שיניים לבהמה הוי מום אבל בחניכיים התחתונות שיש שם שיניים אי"ז מום הניכר, והשיטה שם פליג דאף בחניכיים התחתונות הוי מום.

אם נפגמו או נגממו חסיה הפנימיות אע"ג דלא הוי מום גמור לפדות עליו, מ"מ הבהמה פסולה לכתחילה להקרבה דאי"ז מבחר נדריך כ"כ

הר"מ פ"ב מאיסור"מ ה"ח (ונקבו משמע דכשר לכתחילה).

מומי אברי הזרע

לה-לח. מי שנמעך הגיד שלו או נכתת או ניתק או נכרת⁴⁸ [ואם נפגם הגיד מבואר בגמ' בכורות לט, ב דאי"ז מום, ובדברי רש"י שם משמע דעכ"פ הוי מום עובר עד שיעלה ארוכה וכ"כ בערה"ש סנ"ב ס"א, אכן דעת החזו"א כב, ט דאפי' מום עובר לא הוי ע"ש היטב בדבריו] לט-מב, מי שנמעכו ביציו⁴⁹ או א' מהן, או נכתתו⁵⁰ או נתקו או נכרתו ואפי' א' מהן.

מג. מי שאין לו אלא ביצה א' אע"פ שיש לו שני כיסין (וצריך לבדקו כמבואר במתני' מ,א, ואם לא בדקו ועבר ושחטו ונמצאת ביצה דבוקה בכסלים עיין במהריט"א שם).

מד. מי ששני ביציו בכיס א'.

מה-מו. טומטום ואנדרוגינוס - פרטיהם רבים ואכמ"ל. ואע"ג דפסולין הם להקרבה ואפי' בדיעבד מ"מ לא הוו כמום קבוע לפדות עליו ולשחוט הבכור.

מז. אם נפגם הזובן והוא העור המכסה את הגיד בבהמה, ואם ניטל כל הזובן אי"ז מום דהדר בריא (והתוס' לעיל לח,ב מספק"ל בנפגם הזובן אם יש לו תקנה שיטלנו כולו או כיוון דכבר נפגם אין לו תקנה) ומ"מ י"א דכל זמן שהזובן לא הדר בריא הבהמה פסולה להקרבה (ערה"ש סנ"ב ס"א) וי"א דהבהמה כשירה עיין חזו"א כה, ט אכן בסקי"ד החזו"א מסתפק בזה.

מח. נפגמה העריה של הנקבה

היתה ביצה א' גדולה וא' קטנה אפי' כפול אי"ז מום, בכורות מ,ב, ואם היתה ביצה א' קטנה מכפול כ' המהר"י קורקוס פ"ב מאיסור"מ ה"ב דכמי שאינה דמי והוי מום, ועיין בדברי חמודות על הרא"ש ספ"ו מבכורות דפליג.

מומי הקרניים והזנב

מט. נטלו קרניה וזכרותן עמהן ולא נשאר מהן כלום הר"ז מום קבוע לפדות עליו כ"ה לשון הרמב"ם פ"ב מאיסור"מ, אכן ברש"י בכורות מד,א (ועיין בטור סש"ט) כ' דדוקא אם נעקרו זכרותן עמהן ונראית גומא בראש הוא דהוי מום קבוע, ומדברי הר"מ נראה דא"צ שתראה גומא בראש. ואם נטלו הקרניים עם מעט מעצם הזכרות פסולה להקרבה לכתחילה כמבואר בר"מ פ"ב מאיסור"מ ה"ח⁵¹ (ובחזו"א כו, ט צידד לומר דבכה"ג הוי מום עובר וא"כ כל זמן שלא נתרפא פסול אפי' בדיעבד, ומ"מ לא הוי מום קבוע לפדות עליו) ואם רק נטלו הקרנים בלא הזכרות הר"ז כשר לכתחילה.

עז שאין לה קרניים כשירה (בכורות מד,א) אע"פ שבטבעה יש לה קרנים, וה"ה זכר שנולד בלא קרניים כשר, ב"י ודרישה שש"ט. וכן רחל שיש לה קרנים הר"ז כשירה ולא מפסלא משום שינוי, ויל"ע

41. וכל החזו"א כה, דאם לא נחלקה לב' ראשים אי"ז מום קבוע דסופו להרפא [דק"ל לחזו"א למה בכל שאר מומי דנסדק א"צ שיתחלק האבר לב' ראשים].

42. בספריים דידן ל"ג שנקבו, וכ' הכס"מ פ"ב מאיסור"מ ה"ג שהר"מ והסמ"ק גרסו שנקבו (ולג' דידן צ"ל דנקב בחניכיים אינו נראה כ"ס).

43. לשון רש"י בכ"ד שנפגמו מעט, ולכאורה כוונתו בכדי חגירת הצפורן כמו בשאר פגמות ול"י למה שינה לשון, ובדעת הר"מ כ' הצ"פ מתנ"ע עמ' 45 דאף בחטין שיעור הפגם בכל דהו, וא"כ צריך בזה דקדוק גדול.

44. קצת נראה מדברי הר"מ דלשון נגממו הוא מלשון נחתכו, ואפשר לפרש שהוא מלשון מיחויו וכ"פ הר"מ בפיח"מ, ש, ורש"י בכורות לה,ב פירש נחתכו למעלה ברחבן בעומק ולא חסרו כלום.

45. ויש בזה פ"א אחרים ראה פיה"מ ש"ל ר"מ ובמהריק"ו פ"ב מאיסור"מ ה"ג (ולפ"ז ענין חסיה המה הוא כפי המוזכר בגמ' חולין יח,ה ועיין בפמ"ג י"ד ס"כ משב"ז סק"א דאין אנו בקיאים בענין חסיתן אלו ע"ש, ועיין בתורת הקרבנות פ"ג סמ"ט).

46. ואע"ג דעבד יוצא בהן לחירות כבר ה' כן התוס' לז,א ע"ש וע"ע מה שנכתב לקמיה.

47. ובדעת הרגמ"ה צ"ל דשאני אדם דאצלו הוי מום שבסתר ועיין כו"ח לרע"א תניינא סנ"ג עמ"ס קיד' דף כד.

48. עיין ברדב"ז פ"ב מאיסור"מ ה"ב ש' בדעת הר"מ דהכוונה שכרת העור החופה את הגיד, דבגיד עצמו שהוא סתור אינו מום, ודבריו מחודשים מאד ובדברי ש"פ לא משמע כן.

49. הנה הר"מ פסק כ' יהודה (בכורות לט,ב) דמום בביצים הוה מום שבגלוי, והק' המפרשים דבפ"ה מהל' עבדים ה"ד פסק הר"מ דהמסרס עבדו בביצים לא יצא לחירות שא"ז מום שבגלוי והרי סתם משנתו, ות"י הא"ש הל' עבדים שם דגבי מומי העבד העיקר שיהא המום באבר שבגלוי וביצים אינם בגלוי, וגבי מומי בהמה ומומי כהנים העיקר שיהא המום ניכר, ואף בביצים שייך שיהא ניכר כמבואר בסוגיין ודפח"ח. וביסוד זה מתורץ ג"כ החילוק בין עבד לבהמה בהכחו על אונן וחרשו (עיין בתוס' לז,א) ואולי יש ליישב בזה ג"כ החילוק גבי מום בשיניים ועיין.

50. עיין חזו"א בכורות כו,ה דהנ"מ שנכתת עכ"פ רוב הביצה ולא במיעוטה וצ"ע בזה, ומ"מ דאי צריך שיהא באופן הניכר.

51. ויש כ' הר"מ אם נגממו קרניו אע"פ שנשאר מזכרותן מעט סמוך לבשר, ואולי יש לדייק בדבריו דאם רק מעט מהזכרות נגממה דכשר אף לכתחילה וצ"ע.

מן הכסלים ולא בתוך הכסלים, גמ' מא' ושם בפרש"י, ועיין שו"ת חת"ס י"ד סנ"ו דאפי' כלו רגליה בשווה ג"כ הוי מום, דהמום הוא מצד מקום חיבור הרגל בגוף הבהמה.

נט.ס. מי שנשברה עצם ידו או עצם רגלו אע"פ שאינו ניכר השבר בשעה שעומדת רק בשעה שהולכת, ועיין כס"מ פ"נ מביא"מ ה"ט שלמד בדעת הר"מ דבשבר בעצם היד צריך שיהא ניכר אף בשעה שעומדת וי"ח בזה.

סא. מי שרגליו מבולמות מחמת עצמן וברייתן אבל אם היו מבולמות מחמת הרוח אינו מום (עיין בענין זה במומי הפה ומשם תלמד).

סב. סג. בעלת ה' רגלים או ג' רגלים.

סד. היתה א' מפרסות רגליו או ידיו עגולה כשל חמור אע"פ שהיא סדוקה ופרוסה.

סה. היתה א' מפרסות רגליו או ידיו קלוטה כשל חמור וזה הוא קלוט האמור בתורה.

סו. אם נגממו טלפיה וזכרותן עמהן מעט (עיין לעיל בפסול הקרנים) אע"פ שנשאר מזכרותן מעט קרוב לבשר הר"ז מום קבוע, ואם לא ניטל מן הזכרות הר"ז כשירה לכתחילה.

מומין הראוין לבא בכל הגוף

סז. מי שיש בו גרב יבש כל שהו וזהו גרב האמור בתורה (וגרב היינו שחין וגרב דתורה הינו יבש מבפנים ומבחוץ ושחין דמצרים יבש מבפנים ולח מבחוץ ותרואהו אין להם רפואה והווי מום קבוע⁵², כן מבואר בגמ' מא"א, ושחין דמצרים דנרפאו ממנו המצרים שמא מעשה נס היה כן כתבו התוס' (שם) ואם היה גרב לח הר"ז מום עובר כמבואר בר"מ פ"ב מאיסו"מ.

בהמה שיש לה נגע צרעת (אפי' שכמותו טמא באדם עיין מתני' מהב, ובלקוטי הלכות שם) אינו חשוב מום וכשירה להקרבה אא"כ היתה חולה מחמת הנגע.

סח. מי שיש בו יבלת שיש בה עצם וזו היא יבלת האמורה בתורה, ואפי' עבר וחתך את היבלת נראה מדברי התוספתא בכורות פ"ד ח"ב דאכתי הוי מום ובארו המפרשים משום שחוזרת וצומחת, וע"ע בתוס' לחב, בד"ה וסימנך, וי"מ דמהני חיתוך ליבלת שיש בה עצם להכשירה למזבח, ולשיטתם שייך שיהא מום קבוע אע"פ שיש לו רפואה וכהו"א דהתוס' הנ"ל.

סט. מי שיש בו חזזית המצרית כל שהיא והיא חזזית קשה וכעורה וזו היא ילפת האמורה בתורה (אבל חזזית דעלמא שאינה מצרית הוי רק מום עובר כמבואר בגמ' מא"א ובר"מ פ"ב מאיסו"מ).

ע. כל עצם שבגלוי שנחרץ בו חרץ הר"ז מום⁵³ והוא בכלל חרוץ האמור בתורה ואין הצלעות בכלל עצמות שבגלוי.

ובגמ' מא"א מבואר דאין חרוץ בבשר וכו' החזו"א בכורות כה, ט דחרוץ במקום בשר אפי' מום עובר לא הוי (אא"כ נעשה כחולה ע"י זה עיין או"ש פ"א מפסוה"מ הי"ד) ותמה מכח זה ע"ד השיטה זבחים כה, ב

מה הדין אם נטלו קרניה לאחר מכן באופן הפוסל בבהמה וצ"ע⁵².

נ. אם נפגם הזנב מן העצם אבל לא מן הפרק⁵³ (היינו מקום חיבור חוליות הזנב), מרהיט דברי המשנה נראה דמיירי שנפגמה העצם עצמה ומדין חרוץ (ואע"ג דחרוץ שווה בכל הגוף וא"כ למה נמנה פגם העצם בפ"ע, עיין בתו"כ אמור פר' ז' הי"א דמרבינן מאו שבור את עצם הזנב וחזינן דהזנב צריך ריבוי מיוחד) אכן מדברי החזו"א כה, ט נראה דמיירי שנפגם הבשר שכנגד העצם וצ"ע.

נא. אם היה ראש הזנב מפוצל לשנים בשני עצמות (מתני' בכורות לט, ב), כן פ' הר"מ דברי המשנה וכן דעת התוס' שם ורש"י יש לו פ' אחר בזה.

נב. אם היה בין חוליא לחוליא מלא אצבע בשר⁵⁴ (והיינו שיעור גודל ע"ש בגמ' וברש"י).

נג. אם היה הזנב קצר, ועד כמה, בגדי חוליא א' מום שתיים כשר, ובטלה אורך שתי חוליות מום שלש כשר.

לדעת רוב הראשונים זנב העגל שאינו מגיע לערקוב הר"ז מום (וערקוב הוא הברך העליונה המחברת בין שוק דבהמה לירך הבהמה כ"ה לדעת רוב הפוסקים), והרמב"ם לא מנה מום זה והיינו כפי פירושו בפיהמ"ש למתני' מ, ב.

נד. זנב הגדי שהיה רך ומדולדל דומה לשל חזיר כ"ה ג' הרמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ד, והראב"ד שם בהשגות פסל הזנב העגול והדק, וכן דעת רש"י מ, ב. ומדברי הראב"ד נראה קצת דדוקא בצירוף שניהם הוי מום אבל כ"א לבדו אינו מום ע"ש בלח"מ, אבל לגירסתנו שהיא ג' רש"י מבואר דזנב עגול בלבד הוי מום, וזנב רך ואינו עגול נראה ג"כ דהוי מום ועיין תורת הקרבנות פ"ג הע' 181 (ואולי בזנב רך בלבד יש להקל).

נה. אם נשבר עצם הזנב, אבל אם נשבר עצם מצלעותיו כשר מפני שאינו בגלוי.

מומי הידיים והרגליים

נו. הפסח, וכו' החזו"א ס"ס כ"ה דפסח הוא מי שדריסת רגלו קשה עליו (וכ"פ החת"ס ח"ו סכ"א) ולא כמו שפירשו הרא"ם והשפתי חכמים ויקרא כא דפסח הוא מי שרגלו א' קצרה מחבירתה⁵⁵, ע"ש שהוכיח כן ממה שמצינו דיש פסח בב' רגליו.

נז. מי שנשמטה ירכיבו⁵⁶ והוא שרוע האמור בתורה (ועיין רש"י בכורות לו, ב ובדברי המהריט"א סנ"ז), אכן דעת רש"י בכורות מ, ב ובש"ד דשרוע הוא מי שא' מרגליו גדולה מחבירתה⁵⁷. וכן בכל זוג איברים שהא' גדול מחבירו הוי מום, ולדעת הר"מ אפשר דבאמת רגל א' גדולה מחבירתה אינו מום, ואולי מפני כן חלק הר"מ ע"ד רוב הפוסקים וס"ל דאזין א' גדולה מחבירתה לא הוי מום וצ"ע (ובגמ' מד, א משמע קצת דדוקא במומי אדם הוי מום ולא במומי בהמה ודוק) וכדברי רש"י כ"פ הטור שש"ט עיין ב"י שם.

נח. מי שא' מירכותיו גבוהה מחבירתה, והיינו שמחוברת למעלה

52. עיין חסדי דוד בכורות פ"ד ה"ד.

53. אבל אם נחתך לגמרי אע"פ שנחתך בין הפרקים הר"ז מום כן משמע מרש"י במתני' לט, ב וכו' הרמ"א ס"ש ט, ואע"פ שנשאר באורך הזנב כמה חוליות כיוון שנחתך גרע מנוול כך מתחילת ברייתו, וכן מוכח במתני' לה, א עיין תרומה"ד פסקים סרמ"ד שהוא מקור האי דינא.

54. יל"ע אם היינו דוקא כשבכל החוליות התהווה כן אבל בחוליא א' אינו פוסל.

55. וכו' החזו"א דמום זה נכלל בשרוע ושחול.

56. אפי' לא איעכול ניבית כן פירש"י מ, א דאי איעכול ניבית הר"ז טריפה [ועיין בפלתי נה, ג שהק' דאם לא איעכול ניבית הר"ז מום עובר, דמה"ט הרי אינה טריפה משום שיכולה להתרפאות כל זמן שלא איעכול ניבית כמש"כ הר"ן פא"ט (ואולי יש ליישב דיכולה להתרפאות רק ע"י רפואה ולא מעצמה ובכה"ג י"א דחשיב מום קבוע), ובשו"ת טו"ד תנינא סי' קצז ת"ל דנהי דיכולה להתרפאות ולחיות מ"מ עדיין יישאר רושם למכתה וע"כ אינו חשוב מום עובר, וראה תורת הקרבנות פ"ג סעיף סא ת"ל נוסף בזה], וע"ש בתוס' דהכא דמיירי בשמוטה מתחילת ברייתו דלאו טריפה היא בכך, וע"ש ברש"י שתי' באופ"א.

57. וע"ש ביד דוד דמביא ראיה לדברי רש"י מדברי הגמ' שם, ויש לפלפל בדבריו ואכ"מ.

58. ובפשוטו נראה דלח מבפנים ויבש מבחוץ ג"כ הוי מום קבוע וכן מבואר במהריק"ו ובכס"מ פ"ז מביא"מ ה"י, אכן יש שכל דיינו כמותו עובר.

59. וצ"ל דמיירי בנקלף גם העור והבשר וניכר המום (ואפי' חזר ונתכסה בבשר כבר היה דינו כמותו הניכר וקצ"ע) או דניכר ע"י מלאכתו כדלעיל גבי שבר יד ורגל.

מהדו"ק כתו' עה, א הו"ד בשיטה שם.
אכן בדברי התוס' יומא סה, ב ד"ה משום, נראה דבקר מעל ג"ש וצאן מעל ב"ש הוא פסול גמור, וכן מוכח בדברי התוס' זבחים נט, ב (בד"ה הא) ע"ש במצפה איתן וביעב"ץ, וכן מבואר ג"כ באברבנאל עה"ת בהקדמה לויקרא פ"ב.
עב. החולה שהוא רועד מפני חוליו וכשלון כוחו, אבל הטריפה כשר באדם ופסול בבהמה.
בתוס' לד, א מבואר דבכור שאחזו דם ואם לא יקיזנו ימות הר"ז מום, והחזו"א בכורות כד, ב תמה על דבריהם דלא מצינו מום זה בכלל השנויים במתני', ונקט דהבכור פסול להקרבה משום חולה ע"ש.
עג. המזוהם⁶², ועיין בחזו"א בכורות כו, ב דזיעה וריח הפה לא חשיב מזוהם בבהמה ע"ש.
- מי ששדרתו עקומה עד שנראית כב' שדראות מנה הר"מ מום זה במומין המיוחדין באדם, ומבואר בדעתו דבהמה לא הוי מום, ובדעת התוס' דייק הלקוטי הלכות מג, ב דהוי מום אף בבהמה וכ"כ הח"נ מג, א ועיין חזו"א בכורות כו, ה.

שכ' דאם חתך בבשר עד העצם קודם שחיתה דהויא בע"מ עובר⁶⁰.
ובח"נ מא, א רצה לחדש דהא דאמרין אין חרוץ בבשר אין הכוונה שצריך שתפגם העצם דא"כ הר"ז בכלל שבור (לכאורה יש לדחות קושיתו בקל) אלא הכוונה שאין חרוץ בבשר שלא במקום עצם, אבל בבשר המוקף לעצם יש חרוץ, ואולי זהו ג"כ דעת השיטה הנ"ל וצ"ע.
ואם נחתך מהקנה עיין תורת הקרבנות פ"ג סק"ח ואילך.
עא. הזקן שהגיע להיות רות⁶¹ ורועד כשהוא עומד, כ"כ הר"מ פ"ז מביא"מ ה"ב, ומקורו בגמ' חולין כד, א, אמנם התם מיירי במומי אדם (וכן הל' ביא"מ לר"מ עוסקות במומי אדם), וגבי בהמה כ' הר"מ פ"א ממעה"ק הי"א דבקר מעל ג"ש וצאן מעל ב"ש הרי אלו זקנים ואין מקריבין אותם.
אמנם במל"מ פ"ב מאיסורי מזבח ה"ו הוכיח בדעת הר"מ דמדאו' שווה דין הבהמה לדין האדם בפסול זקנה ואינו נפסל עד שיהא רות, ומש"כ הר"מ בהל' מעה"ק הנ"ל הוא רק דין לכתחילה מדבריהם מפני הכבוד.
ומדברי הרגמ"ה בכורות מא, א נראה דזקן הרבה פסול אף בלא שיהא רות, אלא שלא נתבאר בדבריו שיעורא דזקן הרבה, וע"ע רש"י

60. וכן דייק הרש"ש לעיל לג, ב בדברי רש"י שם דהמקוץ לבהמה אפי' במקום שאין עושה מום, עכ"פ הוי מום עובר, וגבי מום בעור בלבד בלא הבשר עיין תורת הקרבנות פ"ג הע' 245.

61. ופסול לעבודה אפי' בזמן שאינו רות כ"כ בשו"ת דב"ח ח"ב ס"ג, ע"ש שנח' עם הדמשק אליעזר.

62. ואלו ג' מומין בתראי לא חשיבי מום קבוע לפדות הבהמה עליהן, רק פוסלין הבהמה מהקרבה כמבואר בר"מ פ"ב מאיסורי"מ ה"ו (וגבי טריפה כ' המהריט"א פ"ה סמ"א סק"ו דלמ"ד פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ה"ה טריפה נפדית אפי' בלא מום וע"ע בס' המפתח לר"מ פ"ב מאיסורי"מ ה"ו, והמנ"ח מ' תמא פליג ע"ש), ועיין בספר משנת אברהם בכורות מא, א שנו"נ בדעת הראשונים אם פסולי זקן וחולה הם בגדר מום או כשאר פסולי הקרבה כנרבע ונעבד וכדו', ויש בזה כמה וכמה נפ"מ ע"ש.

והשב את העבודה
על פרק

איזהו
מקומן

לראשונה ניתן להבין כל
פרט מהמשניות הנאמרות
מידי בוקר בתפילת שחרית
בליווי תמונות על כל שלב
פותח שער לצעירים
ומבוגרים לכלל פרטי סוגי
עבודות הקרבנות השונים
חטאת עולה אשם ושלמים
בכור מעשר ופסח

להשיג בדוכני בלוי
בכתי הכנסת בלבד
או בתוספת משלוח
עד הבית 052-7647733

פרק על אלו מומין

בענין מום עובר

דף ל"ז ע"ב יכול יפדו על מום עובר ת"ל אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' מי שאינה קרבה כל עיקר יצתה זו שאינה קרבה היום אלא למחר, והנה בספרי פ' ראה פרק ע"א איתא מנין שאין נשחטין אלא על מום קבוע אמרת ק"ו הוא וכו' שעריך שעריך לגז"ש מה שעריך האמור להלן אין נשחטין אלא על מום קבוע אף שעריך האמור כאן אין נשחטין אלא על מום קבוע, וקשה ל"ל ילפותא ע"ז הא כיון דאינו נפדה רק על מום קבוע ממילא דאינו נשחט על מום עובר דהא התירא דפסוה"מ הוא רק לאחר פדיון.

ונראה ליישב דלולא הילפותא מבכור הו"א דעיקר דינא דשחיטה מתרת פסוה"מ הוא גם במום עובר, ורק דהא מיהא דינו דאינו נותר בלא פדיון, וה' מועיל הפדיון גם לאחר שחיטה כיון דליכא חסרון בעיקר ההיתר שחיטה, וזהו דילפינן דעיקר דין היתר שחיטה דפסוה"מ הוא רק לאחר שחיטה ולא מהני השחיטה שנעשה בו קודם שנעשה בע"מ להתירו, ונפק"מ היכא דה' בו מום עובר ונעשה בע"מ קבוע באמצע שחיטה ונפדה לאחר שחיטה דבזה כיון דבתחלת השחיטה ל"ה בע"מ קבוע לא חל ביה דין שחיטה המתרת, ולפי"ז ל"ק ג"כ מהא דמבואר בגמ' דאם אינו נפדה כ"ש דאינו נשחט דבגמ' דיינינן בבכור דלית ליה פדיון ודינו דניתר בלא פדיון ובזה אמרינן דפשיטא דאינו נותר במום עובר אבל הכא דחלות ההיתר הוא לאחר פדיון שפיר ה' מועיל השחיטה להתירו אע"ג דבשעה שנשחט לא ה' לו מום קבוע.

אכן מד' התוס' נראה להוכיח דגם אי נשחט קודם שנפל בו מום נמי הוי דינא דשחיטה מתרת דהנה יעו"ל בתוס' בב"ק דף ע"ו דהקשו גבי שחוטי חוץ מ"ט חשיב שחיטה שא"ר הא השחיטה עצמה הוי מום ויכול לפדותו לאחר שחיטה ובשלמא פיגול ל"מ פדיון כיון דמצותו בשריפה, ות' דמום דלאח"מ לא חשיב מום, ומבואר דאי אך היה נחשב מום ה' נפדה ונאכל אע"ג דבשעת שחיטה ה' תם, וע"כ צ"ל לפי"ד דהא דילפינן דשחיטה מתרת רק במום קבוע הוא דין בהיתר שחיטה ולא במעשה השחיטה, וא"כ הרי הדרכ"ל דל"ל ילפותא ע"ז תיפו"ל דשאר קדשים דינם בפדיון ואינו נותר בלא פדיון וממילא בעינן מום קבוע דבלא כן אינו נפדה וצ"ע.

בענין בעל כוליא אחת

דף ל"ט ת"ש ואת שתי הכליות ולא בעל כוליא אחת ולא בעל שלש כליות וכו' והא דומיא דשלש קתני מה שלש מעיקרא אף אחת מעיקרא, אלא הכא ביש בריה באחת קמיפלגי מ"ס יש בריה באחת ומ"ס אין בריה באחת, ובפרש"י כתב דהך ברייתא דס"ל דבעל כוליא אחת פסול ס"ל דאין בריה כאחת ומיפסל מדין חסר וע"כ לאו דומיא דשלש קתני, והנה ברמב"ם כתב בפ"ב מהל' איסור"מ ה"א ז"ל וכן אם נמצא אחד מאבריה הפנימיים חסר אע"פ שאינה טריפה כגון שנמצאת בכוליא אחת או שניטל הסחול הרי זו אסורה למזבח ותשרף, ובס' מנח"ח מצוה רפ"ו כתב דמד' הרמב"ם משמע דגם אם נברא בתחלת ברייתו בכוליא אחת נמי מיפסל, וכ"ה להדיא ברמב"ם בפ"ח מהל' שחיטה הכ"ה דיש בריה בכוליא אחת, ותמה בס' מנח"ח ע"ד הרמב"ם מסוגית הגמ' דמבואר דאי נבראת בכוליא אחת כשרה, ועוד הקשה דהא ד' הרמב"ם דכל יתר כנטול היינו דנחשב כחסר בתחלת ברייתו וא"כ בבעל שלש כליות הא ע"כ נחשב חסר בתחלת ברייתו ומ"ט מיפסל וכבר תמה בזה גם בפמ"ג יו"ד סימן מ"ד עיי"ש וצ"ע.

ונראה דהרמב"ם מפרש הא דאמרינן מ"ס יש בריה באחת ומ"ס אין בריה באחת אין פלוגתתם אי שייך שיהא נברא בכוליא אחת, דזה

לכו"ע שייך שיהא נברא בכוליא אחת אלא דפלוגתתם הוא אי יש בריה באחת היינו אי היכא שנברא באחת אמרינן דהוי בריה כי האי דתחלת ברייתו הוא בכוליא אחת, ונחשב בריה דהוא בעל כוליא אחת, וממילא דלית ביה שם חסר כלל או דאין בריה באחת, והיינו דבעיקר ברייתו נחשב בעל ב' כליות ורק דהא מיהא חסר לו כוליא אחת ושם חסר עליה ושפיר פסק הרמב"ם דבעל כוליא אחת או בעל ג' כליות נחשב חסר דפסק כמ"ד אין בריה באחת ושם חסר ביה, ושו"ר בחי' הגרי"ז עמ"ס בכורות דכתב כן בביאור הסוגיא.

בענין מום שבגלוי לגבי קרבנות ולענין יציאת עבד בראשי אברים

דף מ' ע"א ושניטל רוב המדבר בלשונו ב"ד של אחריהן אמרו ה"ז מום, וכ"ה ברמב"ם בפ"ז מהל' ביא"מ ה"ז, והנה ברמב"ם בפ"ה מהל' עבדים ה"ד אבל המסרס עבדו בביצים או החותך לשונו אינו יוצא לחירות שאינן מומין שבגלוי, וכבר תמה בזה הלח"מ דמ"ש לענין קרבנות דנחשב מום שבגלוי ולגבי עבד אינו נחשב מום שבגלוי, ועוד הקשה דהא בקדושין דף כ"ה מקשי ורבי לשון לא והתניא לגבי מומין דחשיב מום הרי להדיא דדין יציאת ראשי אברים ודין מום בבכור חד דינא להו בזה וצ"ע ד' הרמב"ם בזה, ועוד קשה בד' הרמב"ם שכתב גבי עבד דאם סירס עבדו בביצים אין יוצא בהם לחירות ובפ"ז מהל' ביא"מ כתב דסירוס בביצים נחשב מום וצ"ע.

ואשר נראה בזה דהנה בקדושין שם מיייתנן הא דתנן כ"ד ראשי אברים בכולם עבד יוצא בהם לחירות רבי אומר אף הסירוס בן עזאי אומר אף הלשון, ונראה דהרמב"ם פסק כת"ק דדוקא בכ"ד ראשי אברים עבד יוצא לחירות אבל סירוס וניטל רוב הלשון אינו בכלל ראשי אברים שיוצא בהם לחירות, ובביאור הדברים נראה דחלוק הוא ביסוד דינו הא דבעינן מום שבגלוי לגבי דין יציאת ראשי אברים מדין מום שבגלוי דבעינן גבי מום דקרבנות, דגבי יציאת עבד לחירות יסוד דינא דגלוי מבואר בקדושין כ"ד דנלמד מכלל ופרט דבעינן דומיא דשן ועין שהוא בגלוי, וי"ל דיסוד דינו הוא דין בהאבר דיהא בגלוי ואי"ז דין בהמום שיהא בגלוי, משא"כ בדין מום דקרבנות יסוד דינא דבעינן מום שבגלוי מבואר לעיל בדף ל"ז דבעינא מום רע ופרש"י דבעינן מום בגלוי שמנוולו הרי דיסוד דינו הוא דין בהמום עצמו שיהא בגלוי.

והנה יסוד הך מילתא אי דין יציאת דראשי אברים תלי בזה דהמום הוא בגלוי או בעינן דהאבר יהא בגלוי נחלקו בזה ב' התי' בתוס' בב"ק דף צ"ח, דהקשו שם התוס' בהא דתניא הכהו על אזנו וחרשו עבד יוצא בהם לחירות והא בעינן מומין שבגלוי, ובת' הראשון כתבו דנחשב מום שבגלוי כיון דניכר כשהוא ער דהוא חרש ועוד תי' דא"צ שיהא הקלקול בגלוי אלא שהאבר שיש בו קלקול יהא בגלוי, הרי דלתי' הב' מפורש דלגבי עבד לא בעינן שהמום יהא בגלוי רק דהאבר יהא בגלוי,

ואם נימא דהרמב"ם ס"ל כהתי' השני דלגבי עיבד תליא בהאבר אם הוא בגלוי הרי יש ליישב היטב ד' הרמב"ם ד"ל דכד דיינינן בניטל הלשון אי נחשב כמום שבגלוי דינו חלוק, דאי דנין לגבי האבר עצמו אי"ז נחשב אבר שבגלוי וכדמבואר בקדושין דף כ"ה דהכל מודים לענין טבילה דכטמון דמי דבעינן דומיא דבשרו דהוא מאברא ולשון אינו מאברא, וע"כ נחשב האבר עצמו אבר שבסתר, וכמו"כ סירוס דבצים האבר עצמו מכוסה וע"כ לגבי ראשי אברים הוי דינא דאין עבד יוצא בהם לחירות, אבל לגבי מום בקרבנות שפיר חשיב מום כיון דהמום עצמו ניכר הוא וא"ש.

בענין טומטום לגבי קדושת בכור ושאר דינים

דף מ"א ע"ב וחכ"א אינו בכור אמר ר"ח מחלוקת באנדרוגינוס אבל בטומטום ד"ה ספיקא הוא וקדוש מספיקא, ועיי"ש בגמ' דמקשינן מכמה דוכתי דממעטין טומטום מקרא דזכר ונקבה ומשני סמי מכאן טומטום, והנה ברמב"ם בפ"ב מהל' בכורות ה"ה כתב דבכור שהוא אנדרוגינוס אין בו קדושה כלל ובנולד טומטום כתב דהוי בכור מספק ויאכל במומו לבעליו, והקשו האחרונים על הרמב"ם מהא דלגבי קרבנות מבואר ברמב"ם דטומטום נתמעט מהקרבנה כיון דהוא ספק, ומ"ש דחל עליה קדושת בכור והא בגמ' מבואר דלרב חסדא דטומטום הוי ספיקא סמי מכאן טומטום וכשר גם לקרבן.

ובס' ח' הגר"ח על הש"ס כתב דיסוד הך מילתא אי טומטום פסול להקרבנה תלי בפלוגתא דר"א ורבנן אי בעוף איכא פסולא דטומטום דר"א מכשיר וחכמים פוסלין, ויסוד פלוגתתם הוא דלרבנן הוא דין בפנ"ע דספק זכר פסול לקרבן, וע"כ גם בעוף דליכא דין בהקרבן שיהא זכר פסול לקרבן, משא"כ לר"א יסוד פסול של ספק זכר הוא במקום דבעינן זכר ודאי ובספק אינו בכלל זכר, וא"כ כ"ז היכא דיש דין זכר הוא דיש חסרון בזה שאינו זכר ודאי, אבל בעוף דליכא דין זכרות כשר, ולפי"ז כתב הגר"ח דתלי בזה דהא דבגמ' אמרינן סמי מכאן טומטום הוא רק לר"א דס"ל דיסוד הפסול של טומטום הוא משום דחסר ביה בשם זכר, וע"כ טומטום כיון דהוי ממ"נ או זכר או נקבה לא נתמעט, אבל לרבנן הוי דין בפנ"ע דספק פסול לקרבן שפיר נתמעט אע"ג דהוא ממ"נ או זכר או נקבה עכ"ד.

אכן אכתי צ"ע ד' הרמב"ם דא"כ גם בבכור נימא דלא יתקדש מה"ט כיון דהוא פסול לקרבן בתורת ודאי, דהרי הרמב"ם פסק כר"ח דקדוש מספיקא, אכן נראה דזה מבואר עפ"י שכתב בח' הגר"ח שם דטומטום דפסול הוי דין מסוים לגבי קרבנות דאית ביה פסול בספק זכר, אכן כ"ז לגבי הקרבנה אבל לגבי בכור דהוא נדון בפנ"ע אי שם בכור עליה כיון דהוי ספק זכר שפיר אית ליה שם בכור מספק, ואה"נ מיפסל מהקרבנה בתורת ודאי אבל הא מיהא שם בכור עליה ואסור בגיזה ועבודה.

אלא דיעוי"ש בח' הגר"ח דנתקשה לפי"ז בהא דלגבי ערכין כתב הרמב"ם דטומטום נתמעט מדין ערכין והרי שם לא שייך דין פסלות רק ממעטין ליה מדין זכר, וקשה מהא דמבואר בסוגיין דלר"ח דטומטום הוי ספק לא ממעטין טומטום מערכין כלל כיון דהוא ספק וצ"ע.

והנה בעיקרא דמילתא בד' הרמב"ם אי טומטום הוי מיעוט מסוים בקרבנות או דהוא דין דכל מקום דבעינן זכר ודאי נתמעט טומטום דהוי ספק, יש להביא רא' מהא דכתב בפ"א מהל' מו"מ ה"ז טומטום ואנדרוגינוס נותנין עליהן חומרי איש וחומרי האשה מטמאין בלובן כאיש ובאודם כאשה וטומאתן בספק וכו' ראה לובן ואודם כאחת שורפין עליהן את התרומה ואת הקדשים אבל אין חייבין עליהן על ביאת מקדש וקדשיו שנאמר מזכר עד נקבה תשלחו עד שיהיה הטומאה טומאת זכר ודאי או טומאת נקבה ודאית, והוא מד' רב בנדה דף כ"ח הרי להדיא דטומטום נתמעט בתורת דאינו בכלל זכר ודאי ונקבה ודאית וע"כ ליכא חיובא דביא"מ אע"ג דאיכא טומאה ממ"נ, וי"ל דזהו מקור לד' הרמב"ם שכתב דגם בשאר דוכתי נתמעט טומטום מדין זכר ודאי והוא מההיא דרב בנדה, אלא דקשה הא דלגבי בכור כתב הרמב"ם דטומטום קדוש מספיקא וצ"ע.

בענין היתה לו יתרת וחתכה

דף מ"ה היתה בו יתרת וחתכה אם יש בה עצם פסול ואם לאו כשר אמר רבב"ח אר"י והוא שנספרת ע"ג היד, והנה ברמב"ם כתב בפ"ח

מהל' ביא"מ ה"א ז"ל ששה בידים ואלו הן מי שיש בידו אצבע יתירה באצבעות ידיו אפילו היו שש ושש ואם חתך את היתירה כשר ואם היה בה עצם אפ' חתכה פסול, ובכס"מ הקשה מ"ט השמיט הרמב"ם הא דאיתא בגמ' והוא שנספרת ע"ג היד, ותל' דהרמב"ם מפרש הא דאיתא בגמ' ובבנספרת ע"ג היד הכוונה דאפ' נספרת ע"ג היד הוי מום ולפיכך כתב סתם לפסול, אמנם יש לתמוה ע"ד מהא דכתב הרמב"ם בפ"ה מהל' עבדים ה"ו היתה לו אצבע יתירה וחתכה אם נספרת ע"ג היד עבד יוצא בו לחירות עכ"ל, הרי להדיא דרק בנספרת ע"ג היד חשיב מחוסר אבר, וע"כ דכל דאינה נספרת ע"ג היד לאו אבר הוא.

הן אמנם דבעיקר ד' הרמב"ם יש לומר פשוט דלא סתרי אהדדי דלענין עבד דיוצא בראשי אברים דינו דתלי בזה דהוי מחוסר אבר, ובזה הוי דינא דלא חשיב חסרון אבר רק אם הוא נספר ע"ג היד, אבל הכא דהנדון הוא לגבי זה אם נחשב מום בכל גוונא נחשב מום אפילו אינה נספרת ע"ג היד.

אכן אכתי ד' הכס"מ צ"ע שכתב דהר"מ מפרש דאפ' נספרת ע"ג היד הוי מום ונראה מדבריו דבאינה נספרת ע"ג היד יש יותר סברא לפסול, הא לכאורה אדרבה אם נספרת ע"ג היד הוי מום טפי דהא חשיב מחוסר אבר ובאינה נספרת מנ"ל דיהא נחשב מום וצ"ע.

ב

והנה בד' הרמב"ם יש מקום עיון עוד דהנה בהמשך הסוגיא איתא יתירה שיש בה עצם ואין בה צפורן מטמא במגע ובמשא ולא באהל, ואר"י והוא שאינה נספרת ע"ג היד, ומבואר דכל דיש בה צפורן גם באינה נספרת ע"ג היד מטמא במגע ובמשא ובאהל דשם אבר בה, וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מהל' טו"מ דאם יש בה צפורן הרי היא כשאר האברים, וצ"ב הא דלגבי דין עבד דיוצא בראשי אברים כתב הרמב"ם סתמא דבהיתה לו אצבע יתירה וחתכה אינו יוצא בראשי אברים רק בנספרת ע"ג היד והא לכאורה היכא דיש בה צפורן צריך לצאת לחירות אע"ג דאינה נספרת ע"ג היד וצ"ע.

ואשר נראה בזה בד' הרמב"ם דאה"נ בהיתה לו אצבע יתירה שיש בה ציפורן איכא בה תורת אבר ומטמא במגע ובמשא ובאהל, אבל הא מיהא היכא דחתכה ליכא ביה שם מחוסר אבר כיון דהיתה אצבע יתירה, ורק בנספרת ע"ג היד הוא דאית ביה דין מחוסר אבר כשחתכה דנחשב גברא שיש לו ו' אצבעות, והכי דייקא ד' הרמב"ם בהל' טו"מ שכתב דהיכא דנספרת ע"ג היד ה"ז עולה למניין רוב האברים ואם אינה נספרת ע"ג היד אם היה בה צפורן הרי היא כשאר האברים ולא כתב דעולה למנין רוב אברים, ומשום דדוקא בנספרת ע"ג היד הוא דהוי בכלל מנין רוב אברים דהוי גברא כי האי דיש לו ו' אצבעות, אבל באינה נספרת ע"ג היד לא חשיב גברא עם ו' אצבעות ורק דאית ליה שם אבר בפנ"ע, וע"כ לגבי עבד שיוצא בראשי אברים דוקא בנספרת ע"ג היד הוא דיוצא דאית ליה שם מחוסר אבר משא"כ באינה נספרת ע"ג היד לית ליה שם מחוסר אבר.

פרק יש בכור

בענין היו לו בנים בעודו עכו"ם ונתגייר

דף מ"ז היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר ר' יוחנן אומר אין לו בכור לנחלה דהא הוי ליה ראשית אונו וכו', ואזדו לטעמייהו דאיתמר היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר ר' יוחנן אמר קיים פ"ו ורשב"ל אמר לא קיים ר"י אמר קיים לא תהו בראה לשבת יצרה, ורשב"ל אמר לא קיים פ"ו גר שנתגייר כקטן שנולד, וביבמות דף ס"ב איתא ר"י אמר קיים פ"ו דהא הוה ליה ומבואר שם בהסוגיא דטעמא דר"י משום

שנודע אם עבד עבודתו כשרה הוא משום דפסק כמ"ד בטלה כהונה ולהך מ"ד הרי גם למפרע אינו כהן, וע"כ דהוא דין מסוים דרחמנא אכשר עבודתו וא"כ גם לאחר שנודע עבודתו כשרה בדיעבד, אבל למ"ד מתה כהונה ולדידיה הא דעבודתו כשרה בלא נודע משום דשם כהן ביה פשיטא דלאחר שנודע עבודתו פסולה דפקע מיניה שם כהן [ושו"ר בס' אבי עזרי' בהל' ס"ת שמפרש כן] וא"כ סוגיין אתי' ככו"ע בין למ"ד מתה כהונה ובין למ"ד בטלה כהונה ופשוט.

בענין אין נפרעין מן הערב תחלה

דף מ"ח ע"א מי שלא בכרה אשתו וילדה שני זכרים וכו' והנה בגמ' שם איתא אמר רבא מכדי נכסי איניש אינון ערבין ביה מי איכא מידי דלדידיה לא מצי תבע ליה ולערב לא מצי תבע ליה והתנן המלוה את חבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב וקיי"ל לא יפרע מן הערב תחלה, וד' הגמ' צ"ב דהרי הך דינא דלא יתבע מן הערב תחלה הא הוי דין בסדר הגביה דקודם יתבע את הלואה ואח"כ את הערב, אבל באופן דאין הלואה לפנינו וא"א לגבות ממנו או כגון שהוא גברא אלמא גובים מן הערב, כדאיתא בשו"ע חו"מ סימן קכ"ט ס"י ובבהגר"א כתב דכיון דא"א לגבות ממנו הוי כמו אין לו נכסים דגובים מן הערב, וא"כ הכא דא"א לגבות מן המחויב מ"ט לא יתבעו מנכסיו הא הו"ל כמקום שא"א לגבות מן הלואה דגובים מן הערב וצ"ע.

ונראה בזה דבדינא דלא יתבע את הערב תחלה נאמר בזה ב' דינים חדא דנאמר בזה דינא בסדר הגביה דא"א לגבות מן הערב כ"ז שאפשר לתבוע מן הלואה, ושנית נכלל בזה דחויבא דערב מיתלא תלי בחיובא דלואה וכל דליכא זכות גביה מהלואה ליכא זכות תביעה מהערב, דהערב לית ליה חיוב בפנ"ע אלא עיקר חיובו הוא לפרוע חיובו דהלואה, והיינו דמקשינן הכא דכיון דליכא זכות תביעה מהמחויב כיון דכ"א בפנ"ע הוא ספק ליכא דין גביה מהנכסים, והנה בשו"ע חו"מ סימן קכ"ט ס"יב איתא דהיכא דהלואה במדה"י גובים מהערב, אכן כ"ז במלוה בשטר אבל במלוה ע"פ אין גובים מהערב גם במקום שהלואה במדנה"י וא"א לגבות ממנו דחשינן שמא פרעו, ובבהגר"א כתב בטעמא דמילתא דהוא משום דטענינן להלואה שמא פרע וכשם שאין נפרעין ממנו כך מהערב כמ"ש בבכורות מ"ח א' מי איכא עכ"ל, הרי דרבנו הגר"א הביא מקור לזה מהך סוגיא דמבואר דהיכא דא"א לגבות מן המחויב אין גובים מהנכסים ומדמי לה להא דאין נפרעין מן הערב תחלה, וד' הגר"א צ"ב מ"ט הוצרך להביא מסוגין והא סוגיין איירי דאיכא חוב דהרי האב ה' ודאי מחויב וממ"נ הנכסים משועבדים ובזה הוצרך לדינא דלא יתבע מן הערב תחלה, אבל היכא דאיכא חשש פרעון הרי לכאורה פשוט דאין הערב מחויב דליכא חוב כלל, ועוד דהרי בערב הוא דין מפורש דלא יתבע מן הערב תחלה וחיודשא דסוגיין הוא דגם בנכסים איכא הך דינא, וא"כ השו"ע דאיירי בערב מ"ט הוצרך הגר"א להביא מקור לזה מסוגיין הא הו"ל להביא המשנה בב"ב דאין נפרעין מן הערב תחלה.

אכן להמבואר ניחא היטב דאי מדינא דלא יתבע מן הערב תחלה הו"א דהוא דין בסדר הגבי' דלא יתבע מהערב קודם שתבוע מהלואה, אבל אכתי הו"א דחויבא דערב הוא חיוב בפנ"ע וצריכין לדון לגבי הערב אם יש חוב, וע"כ בגוונא דהלואה במדנה"י כיון דהערב מיהא לפנינו ואינו טוען פרוע וליכא טענינן לגבי הערב הו"א דמחויב לפרוע החוב, דלגבי חיובא דערב אמרינן דילמא איכא חוב, וזהו שהביא רבנו הגר"א מסוגיא דהכא דאמרינן מי איכא מידי והיינו דבדינא דלא יתבע את הערב תחלה נכלל דחויבא דערב מיתלא תלי בחיובא דלואה, וע"כ היכא דהוא שלא בפניו כיון דלגבי הלואה איכא טענינן א"א לתבוע נמי מהערב.

דנכרי אית ליה חייס וחשיב בנו, וכבר הקשו התוס' הא דמייתי הכא ר"י טעמא דלשבת יצרה, ותל' דהא דקאמר הכא דעבד ליה שבת היינו משום דזרעו מתייחס אחריו ותרואהו חד טעמא הוא, אכן צ"ב מאי מהני הא דבנכריותו אית ליה חייס הא סו"ס עתה הנך בנים דהוליד בנכריותו אינם מתייחסים אחריו, ואין לומר דכיון דהיו לו בנים בגיותו שוב אינו מתחייב בפ"ו דהא היו לו בנים, ז"א דהא ביבמות דף ס"ב איתא דהיו לו בנים ומתו דר' יוחנן אמר לא קיים וחוזר ומתחייב בפ"ו וא"כ בנתגיירו כיון דעתה מיהא אינם מתייחסים אחריו להוי כמתו ומ"ט אינו מתחייב בפ"ו.

והנה יעוי' בס' מנח"ח מצוה א' שכתב בד' ר"י דטעמא דבנתגייר לר"י קיים פ"ו אע"ג דהמצוה הוא כל שעתא ושעתא שיהא לו בנים מ"מ גם עתה נחשב דיש לו בנים וע"כ מיפטר מפ"ו עיי"ש, אכן ישל"ע דהא קיי"ל גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ומה"ט לגבי ירושה הוי דינא דאינו יורשו לאחר גירות והה"נ לגבי איסורי קורבה ושאר דינים, וא"כ הרי הנך בנים שנולדו לו בגיותו אינם מתייחסים עתה אחריו כלל ורק בעודו בגיותו הוא דמתייחסים אחריו ומ"ט אית ליה קיום דפ"ו וצ"ע.

ונראה דיל' עפ"י"מ ששמעתי ממו"ר הגר"א הלוי בשם מרן הגר"ז זצ"ל דהנה בגמ' קאמרינן דאי אשמעינן רשב"ל לגבי נחלה הו"א דשאני נחלה דבהיותו עכו"ם לאו בני נחלה נינהו, וברש"י פ' דלאו בני נחלה לירש את אביהם לאחר שנתגיירו, אכן ביבמות פרש"י דלאו בני נחלה נינהו דבת כבן ובכור כפשוט, הרי דקאי זאת דבעודו ב"נ לאו בני נחלה נינהו ולכאורה ד' רש"י סתרי אהדדי, וביאר בזה מרן זצ"ל דדינא דגר שנתגייר כקטן שנולד הוא רק לגבי דינים דל"ה לו בעודו עכו"ם ונתחדשו אצלו כשנעשה ישראל בזה אמרינן כקטן שנולד, אבל דינים דה"ל בעודו עכו"ם וליכא בזה חילוק בין עכו"ם לישראל ל"א בזה כקטן שנולד, וע"כ תרואהו צריכי דהא דלענין נחלה אמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד הוא משום דפרשת נחלות דב"נ ופרשת נחלה דישאל ב' פרשיות נינהו וע"כ אמרינן בזה דינא דגר שנתגייר כקטן שנולד עכ"ל, ולפי"ז יש לומר דזהו טעמא דר"י דבהיו לו בנים בעודו נכרי ונתגייר קיים פ"ו דכיון דגם עכו"ם חשיבי בני פ"ו לא אמרינן בזה דינא דכקטן שנולד, ואע"ג דאינם מצווים על פ"ו אבל הא מיהא חפצא של פ"ו שייכא בהו, וע"כ לא אמרינן לענין זה דינא דכקטן שנולד, וגם בגירותו נחשב דיש לו בנים וע"כ אינו מחויב בפ"ו.

בענין כהן שמת והניח בן חלל

דף מ"ז ע"ב איתמר כהן שמת והניח בן חלל רב חסדא אמר הבן חייב לפדות את עצמו והיינו משום דחלל לית ליה דין כהן, והנה בס' אבי עזרי' בפ"א מהל' בכורים נתקשה דהנה יעוי' במכות דף י"א איפלגו אמוראי ברוצח בשוגג שנגמר דינו לגלות ונעשה כה"ג בן גרושה וב"ח, דנחלקו בזה רב אמי ור' יצחק נפחא חד אומר מתה כהונה וחד אמר בטלה כהונה, דלמ"ד מתה כהונה הוי כמת כה"ג וחוזר מעיר מקלט, ולגבי בטלה כהונה נתברר למפרע דלא היה כהן, וא"כ למ"ד מתה כהונה הרי מבואר דשם כהן עליה ואפשר ליתן לו ה' סלעים וא"כ מ"ט חייב לפדות את עצמו כיון דשם כהן ביה, ועיי"ש שכתב דסוגיין אזלא כמ"ד בטלה כהונה ולית ליה דין כהן.

אכן לענ"ד נראה ליישב בפשיטות דהרי גם למ"ד מתה כהונה וקודם שנודע אית ליה שם כהן מ"מ הרי כ"ז קודם שנודע אבל אחר שנודע פשיטא דלית ליה שם כהן, דהרי זהו הביאור מתה כהונה דאחר שנודע שהוא ב"ג פקע מיניה שם כהן והוי כמת כהן גדול, ופשיטא דא"א ליתן לו ה"ס דדינו כזר לכ"ד, והא דמבואר ברמב"ם דגם אחר

בענין הפודה את בנו תוך ל"י ונתאכלו המעות

דף מ"ט ע"א לאחר ל"י ואיתנייהו למעות ודאי בנו פדוי, כי פליגי לאחר ל"י ונתעכלו המעות רב אמר בנו פדוי וכו' ושמואל אמר לך התם בידו לקדשה מעכשיו הכא אין בידו לפדותו מעכשיו, ונראה פשוט דלפ"י גם בקדושים היכא דאין בידו לקדשה מעכשיו לא יועיל היכא דנתאכלו המעות, וישל"ע בזה דהנה יעוי' בתוס' בקדושים דף ס"ג שכתבו בפשיטות דהיכא דמקדש בדשלב"ל לר"מ דאמר אדם מקנה דשלב"ל חיילא הקידושים גם היכא דאין הכסף קיים ומשום דקנין מעות לא נתבטל, כדאמר גבי מקדש לאחר ל"י דלא בא אחר וקדשה מקודשת ואע"ג דנתאכלו המעות עכ"ד, וצ"ע הא שאני מקדש לאחר ל' דבידו לקדשה מעכשיו אבל בדשלב"ל לר"מ דאין בידו לקדש מעכשיו א"כ לכאורה לא יועיל היכא דנתאכלו המעות כיון דאין בידו לקדשה מעכשיו, וצ"ע הא דכתבו התוס' בפשיטות דמהני לר"מ אע"ג דנתאכלו המעות.

ואפשר ד"ל דהנה יסוד הך מילתא דמחלקינן בין אם בידו לפדותו מעכשיו או אינו בידו צ"ב, ויש לומר בביאור הדברים דהא דמהני בקדושים היכא דנתאכלו המעות הוא משום דמעשה הקדושים נעשה מעכשיו שיחול לאחר ל"י, וע"ז מהני הא דשיעבוד המעות קיים דא"י נחשב כלתה קנינו אבל היכא דאין בידו לעשות הקנין מעכשיו א"כ לית עתה שם מעשה קנין כלל, ונמצא דכל המעשה חל רק לאחר ל"י וע"כ בעינן שהמעות יהיו קיימים, וי"ל דכ"ז לרבנן דס"ל דאין אדם מקנה דשלב"ל אבל לר"מ דאדם מקנה דשלב"ל ס"ל דיכול לעשות מעשה הקנין אע"ג דאין בידו לחול מהשתא, וע"כ לר"מ שוה דשלב"ל לדבר שבא לעולם והו"ל כמקדש לאחר ל"י דמהני גם היכא דנתאכלו המעות כיון דלר"מ יכול לעשות מעשה קדושים וקנין גם היכא דאין בידו לאשוויי השתא חלות הקנין, ולפ"י לר"מ לכאורה גם הכא בפדה"ב יועיל גם היכא דנתאכלו המעות, ולפ"י הו"מ לאוקמיה הא דמשמע ממתני' דמהני גם היכא דאין המעות בעין דאתי כר"מ דליכא חסרון בזה דאין בידו לפדותו השתא אכן י"ל דבעי לאוקמה מתני' אליבא דכו"ע.

אכן צ"ע בזה דהנה בעיקר הא דמבואר בסוגיין דלכו"ע מהני היכא דפודה באופן דיחול הפדיון לאחר ל"י וכל הנדון הוא היכא דאין המעות בעין, הקשה בזה המל"מ בפ"ד מהל' אישות דמ"ט ליכא בזה חסרון דדשלב"ל דהא כיון דעתה אין בידו לפדותו הו"ל דשלב"ל, ות"י דכיון דזמן ממילא קא אתי א"י נחשב דשלב"ל עיי"ש, ומ"מ הרי מבואר בהסוגיא דהיכא דנתאכלו המעות אין בנו פדוי אליבא דשמואל משום דאין בידו לפדותו, הרי דהוא דין בפנ"ע דבעינן שיהא בידו לפדותו עתה ואי"ז שייך לדינא דדשלב"ל, וא"כ גם לר"מ דאדם מקנה דשלב"ל מ"מ לגבי הך דינא דהיכא דנתאכלו המעות לא מהני היכא דאין בידו לעשותו עכשיו מהיכ"ת דיחלוק בזה על רבנן, וא"כ הרי צ"ע הא דכתבו התוס' בפשיטות דלר"מ דאדם מקנה דשלב"ל מהני נמי היכא דנתאכלו המעות והא אליבא דשמואל לא מהני בנתאכלו המעות היכא דאין בידו לאשוויי החלות עתה.

אכן נראה ד"ל דהנה יעוי' בתוס' ב"ק דף ע' דמבואר בדבריהם דאליבא דשמואל דס"ל דהיכא דנתאכלו המעות תוך ל"י אין בנו פדוי כל ל"י הוי המעות ביד כהן בתורת פקדון וא"י להוציא, ולפ"י י"ל דחלוק הוא פדה"ב לאחר ל"י אליבא דשמואל מדינא דדשלב"ל לר"מ, דלר"מ דאדם מקנה דשלב"ל הו"ל מעשה קנין מהשתא ורק דהחלות הוא לאחר ל"י, משא"כ אליבא דשמואל כשפודה תוך ל"י ליכא נתינת כסף כלל בתורת פדיון, וכל מעשה הנתינה הוא לאחר ל"י, ולפ"י מבואר היטב הא דלשמואל לא מהני היכא דנתאכלו המעות ולר"מ מהני היכא דנתאכלו המעות דלר"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל

ולכא גריעותא בזה שאין בידו להקנות מהשתא הו"ל מעשה הקנין מהשתא, וע"כ לא איכפ"ל הא דנתאכלו המעות משא"כ לשמואל אליבא דרבנן דאיכא חסרון של דשלב"ל, בזה כיון דאין בידו לפדות עכשיו ליכא השתא נתינה כלל בתורת פדיון ומעשה הנתינה הוא לאחר ל"י וע"כ בעינן שהמעות יהיו בעין.

בענין הוספה על השקלים

דף נ' ע"א בתר דאסיפו עלייהו דתניא עשרים גרה השקל למדנו לשקל שהוא עשרים גרה ומנין שאם רצה להוסיף מוסיף ת"ל יהיה, והנה במהריט"א הביא בשם או"ז דהא דמהני ההוספה הוא רק לענין פדה"ב אבל לענין אונס ומפתה אינו נותן התוספת, וצ"ב דכיון דאהני התוספת דזהו שקל האמור בתורה מ"ט לא יועיל זאת לגבי חיובא דאונס ומפתה.

ונראה בזה דהנה ברמב"ם בפ"א מהל' בכורים כתב ובכמה פודהו בחמש סלעים, אכן בפ"א מהל' נערה כתב מי שפיתה בתולה קונסין אותו משקל נ' סלעים של כסף מזוקק, הרי דבמפתה לא כתב דקונסים אותו ליתן נ' סלעים רק משקל ה' סלעים, ויש לבאר דהוא משום דבפדה"ב כתיב חמשת שקלים ועיקר חיובו הוא מטבעות של ה' סלעים, אבל באונס ומפתה כתיב חמשים כסף הרי דעיקר חיובא הוא משקל של כסף צרוף ומשקלו הוא כפי שיעור של נ' סלעים, ולפ"י מבואר היטב דלגבי פדה"ב דחיובו הוא מטבע של שקלים בזה כל דהוסיפו על המטבע נתוסף חיובו, משא"כ באונס ומפתה דחיובו הוא משקל של כסף בזה אזלינן בתר המשקל שהי' בימי משה כיון דחיובו אינו חיוב מטבע וא"ש.

בענין פדה"ב בשטרות

דף נ"א מתני' אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות, ובגמ' ממעטינן לה מכלל ופרט וכלל דבפדה"ב בעינן דבר המטלטל וגופו ממון יצאו שטרות שאין גופן ממון, ובס' קצוה"ח סימן ס"ו הקשה להשיטות דמכירת שטרות הוא מדרבנן דא"א למכור שטר מה"ת ל"ל למעוטי שטרות מפדה"ב הא לא שייך להקנות השטר להכהן.

וכתב הקצות ליישב עפ"י מ שכתב בסימן ס"ד דשטרות משתעבד למשכון לגבות החוב, והיינו משום דשיעבוד עדיף מקנין וכיון דפודין נמי במשכון אתי קרא למעוטי שלא לפדות בשטרות בגוונא דנותן השטר לכהן בתורת משכון, והנה הא דפשיטא ליה להקצות דמשכון מועיל לפדיון הבן י"ל דלמד זאת מהא דאיתא בקדושים דף ח' דהמקדש במשכון דאחרים מקודשת משום קנין משכון דר"י וס"ל דהה"נ לענין פדה"ב דכוותה נחשב נתינה של ה' סלעים, ולפ"י הא דצריכינן למעט שטרות מפדה"ב הוא אליבא דר' יצחק דבע"ח קונה משכון. והנה לענ"ד אפשר ליישב דהנה יעוי' בקצוה"ח סימן ס"ד שכתב דלהשיטות דאפשר לשעבד שטר הה"נ אפשר להגבות שטרות להבע"ח, וכ"ה מבואר להדיא בשו"ע חו"מ סימן ס' דאפשר להגבות שטרות להבע"ח עיי"ש, וא"כ הרי ניחא בפשיטות הא דאיצטריך למעוטי שטרות מפדה"ב דלולא הא דנתמעט שטרות ה"י אפשר לפדות עי"ז שמגבה השטר להכהן, דאע"ג דקנינים אינם מועילים בשטר אבל גוביינא שייך בזה, וע"כ איצטריך למעוטי קרא שטרות מפדה"ב.

אכן אכתי יש לעיין בזה דהנה ביסוד הך דינא אם מהני שיעבוד בשטרות נחלקו בזה הרא"ש והרשב"א, דשיטת הרא"ש דאפשר לשעבד שטרות, אכן ד' הרשב"א בתשובה תתק"י דלא מהני שיעבוד בשטרות וכתב ג"כ דלא מהני נמי גוביינא בשטרות דלאו בני גוביינא ולא בני שיעבוד נינהו כמו דליתנייהו במכירה, [ועי' בש"ך בסימן ס']

פדיון לאח"מ, א"כ איך אפשר ללמוד זאת מדין עולת ראי' דמביאים היורשים הא הכא הוא נדון בפנ"ע דלא שייך פדיון לאח"מ וצ"ע.

והנה ברש"י בד"ה אף כאן יורשים חייבים כ' ז"ל לאחר מיתת האב והבן דהוה מחויבים ומתו, ומבואר דהלימוד הוא מהא דהיורשים חייבים לאחר מיתת האב וזוהו צריכין לדינא דשיעבודא דאורייתא, אכן קשה דא"כ הו"ל לאתויי מתני' דתנן בדף מ"ח מת האב והבנים קיימים דמחויבים לפדות מנכסי האב ומ"ט מייתי' מתני' דמת הבן דשם ל"צ כלל לדינא דשיעבודא דאורייתא, ועוד ישל"ע דאי הנדון במת האב דמ"ט רמ' שיעבוד על נכסיו ל"ל ילפותא מעולת ראי' הא פשיטא הוא דבכל חיובים איכא דין שיעבוד נכסים ולא פקע השיעבוד גם לאח"מ, ול"ל ילפותא ע"ז מעולת ראי' וצ"ע ופירוש.

והנה ראיתי בס' ברכת שמואל עמ"ס קדושין סימן י"ח שעמד בזה וכתב לבאר דהא דהאב חייב לפדות את בנו אחר מיתת הבן במת הבן לאחר ל"י אינו משום דאית ליה קיום מצוה דפדיון לאח"מ דלעולם לאח"מ ליכא מצוה דפדיון אלא שנשאר עליו חוב המצווה שנתחייב ביום ל' ונשתעבדו נכסיו, ונמצא שאין עליו חיוב מצוה אחר מיתת הבן אלא שיעבוד פריעת חוב שנתחייב מקודם, והיינו דילפינן חיוב פד' לאחר מיתת הבן מדין חיוב יורשין עכ"ל המאירים, אכן עדיין צ"ב מ"ט הוצרך ללמוד זאת מעולת ראי' ולא ילפינן זאת מכל חוב דעלמא דאיכא חיובא גם לאח"מ.

אכן נראה פשוט דבשאר חיובים כגון חיוב הלואה ומזיק וכדו' עיקר החיוב הוא חיוב ממון וזוהו פשיטא הוא דאינו נפקע לאח"מ, אבל בפד"ה ב' דיסוד השיעבוד הוא מחמת לתא דמצות פדיון הו"א דכל דמת וליכא המצוה פקע נמי השיעבוד, וזהו דילפינן מעולת ראי' דהתם נמי יסוד דינו הוא מצות הבאת קרבן ומ"מ איכא בזה דין שיעבוד נכסי ולא פקע גם לאחר מיתת הו"ל בפד"ה ב' דכוותה.

פרק מעשר בהמה בסייעתא דשמיא

בענין מעשר בהמה ובכור בחו"ל

דף נ"ג ע"א רע"א יכול יעלה אדם מעשר בהמה מחו"ל ויקריבנו וכו' ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה מעשר בהמה וממקום שא"א מעלה מעשר דגן א"א מעלה מעשר בהמה, והנה בס' מנחת חינוך מצוה ש"ס כתב דלהשיטות דבירושה שניה נוהג תרומ' רק מדבריהם דל"ה ביאת כולכם, א"כ אליבא דר"ע דמקיש מעשר בהמה למעשר דגן אין מעשר בהמה קרב בבית שני כיון דל"ה ביאת כולם, ועיי"ש שהביא ד' הסמ"ג דס"ל דהלכתא כר"ע דאין מעש"ב הבא מחו"ל קרב וס"ל נמי דתרומ' מ' בזה"ז מדרבנן א"כ ל"ה מעש"ב קרב בזמן בית שני, ולשיטת הרמב"ם דפסק בבכור כר"ע א"כ בבית שני לא היה קרב בכור עכ"ל, ויעוי"ע במנח"ח במצוה רפ"ז דנתקשה בזה טובא דהא מפשטות הסוגיות נראה דבבית שני היה מקריבים בכור ומעשר, ועוד יש לתמוה בזה דהא להדיא כתב הסמ"ג במצוה רי"ב דהא דמבואר בהסוגיא דבזה"ז בטלו מדרבנן מעש"ב משום חשש תקלה הוא דשמא ישחטנו בחוץ ויתחייב כרת משום שחוטאי חוץ, ואם נימא דמעשר בזה"ז דינו כמעשר בחו"ל דאינו קרב א"כ הא לית ליה חיוב חוץ דהא אינו מתקבל בפנים ד"ת וצ"ע.

ואשר נראה בזה דבעיקר הא דקאמר ר"ע ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה מעשר בהמה כתב רש"י ז"ל מעשר דגן אינו נוהג אלא בארץ דקאמרינן בפ"ק דקדושין כל מצוה שהיא חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ ויליף לה מקראי עכ"ל, אכן בפ' הרגמ"ה כתב ז"ל ממקום שא"א מעלה מעשר דגן מחו"ל לארץ וכל היכא דכתיב מעשר ותרומה באורייתא משמע בדגן שבארץ דסמך

סק"ט דהא דכתב המחבר דמהני גוביינא בשטרות הוא משום דאזיל בשיטת הרא"ש עיי"ש] והנה בחי' הרשב"א במס' ב"ב דף קמ"ח הביא פלוגתת הראשונים אי מכירת שטרות מהני מה"ת ומסיק שם דלא מהני מכירה בשטרות מה"ת, ולשיטתו יקשה ל"ל למעוטי שטרות מפד"ה ב' תיפול"ל דלא שייכא ביה נתינה כלל דהא לא שייך בשטרות לא הקנאה ולא גוביינא וצ"ע.

ונראה די"ל בזה דלשיטת הרשב"א הא דאיצטרך למעוטי שטרות מפד"ה ב' הוא בשטר התחייבות שכותב לכהן דחייב לו ה' סלעים, דבזה ממעטינן דלא מהני פדיון בשטר התחייבות כיון דאין גופו ממון, אכן צ"ע בזה דהנה יעוי' בחי' הרשב"א בקדושין דף ה' שכ' דאם קידש אשה במנה וכתב לה ע"ז שטר התחייבות אינה מקודשת דמנה אין כאן ושטר אין כאן, שהרי אינו מקדשה בשטר אלא במנה ומנה אינו כאן ובעינן כי יקח איש והיינו בכסף, והביא ראי' לזה מהא דתנן כתב לכהן שהוא חייב לו ה"ס אין בנו פדוי, דאלמא אפי' ד"ת אינו בנו פדוי עכשיו אלא כשיתן וה"נ אינה מקודשת עד שיתן, ובס' קצוה"ח סימן ק"צ הקשה ע"ד הרשב"א דמאי מייתי מפד"ה ב' והא שאני פד"ה ב' דממעטינן מכלל ופרט וכלל דלא מהני פדיון אלא בדבר המטלטל וגופו ממון, ומנ"ל שלא יועיל לגבי קדושין דלא בעינן בזה גופו ממון, ות"י הקצוה"ח דדוקא שט"ח דאחרים הוא דל"ח גופו ממון ומשום דאינו קונה השט"ח אלא ע"י הראי' והוא השט"ח ואין גופו ממון, אבל שט"ח ידיה דמחייב עצמו וזוהו נשתעבד לו אפשר דהוי גופו ממון, הרי מבואר דלשיטת הרשב"א ע"כ הא דממעטינן דאין פודין בשטרות משום דאין גופו ממון קאי רק על שט"ח דאחרים דשט"ח ידיה חשיב גופו ממון, וטעמא דאין פודין הוא משום דהכסף אגידא גביה, ואי"ז דין מסוים בפד"ה ב' אלא דהוא דין בכה"ת דשיעבוד אי"ז נחשב נתינת כסף, וא"כ הרי הדרכ"ל דבשט"ח דאחרים ל"ל למעוטי מפד"ה ב' תיפול"ל דלאו בר מכירה הוא ולא בר גוביינא הוא לשיטת הרשב"א וצ"ע.

ונראה בזה דהנה בפודה בשט"ח איכא למידן תרתי חדא דיש לדון בהחוב עצמו אם נחשב ממון דהחוב הוא חפצא של ממון, ושנית מחמת השויות של השטר לראי' [השויות של השטר לראי' הוא פחות מהשויות של החוב עצמו], וס"ל להרשב"א דכד דיינינן בהך מילתא אם אפשר לפדות בשט"ח צריכין בזה לב' טעמי, דאי דיינינן שיחול הפדיון מחמת השיעבוד עצמו שזה יהא נחשב נתינת כסף בזה דינו דנתמעט דאי"ז נחשב כסף כיון דאכתי הכסף אגידא גביה דהנותן ואי"ז נחשב נתינת כסף, אבל אכתי אפשר לדון מחמת השויות של השט"ח עצמו לראי' שבו דזה שפיר נחשב נתינת ממון וזוהו נתמעט משום דאין גופו ממון דהשויות הוא רק מחמת הראי' שבו, ולפי"ז מיושב היטב שיטת הרשב"א דלעולם מיעוטא דאין פודין בשטרות איצטרך בגוונא דפודה בשטר התחייבות דהכהן זוכה בהשטר ורוצה לפדות בהשויות של השטר עצמו לראי', וזוהו ממעטינן דאין פודין בשטרות דאי"ז גופו ממון. וא"ש.

בדין שיעבוד נכסי לאחר מיתה

דף נ"א ע"ב וכי איתמר דר"ל ארישא איתמר מת לאחר ל"י אע"פ שלא נתן יתן מנא לן וכו' רב דימי אר"י וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם מה להלן יורשים חייבים אף כאן יורשים חייבים, ויעוי' בפרש"י דבעולת ראי' יורשים חייבים דעולת חובה היא וגבי עולת חובה תנן האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה עיי"ש, וד' הגמ' צ"ב ופירוש דהא מתני' דמת לאחר ל"י איירי במת הבן ולא מת האב וזוהו ל"ל ילפותא מעולת ראי' דהא הכא כיון דהאב קיים פשיטא דמחויב עדיין בפדיון, ואי דנאמר דכיון דמת הבן לא שייך מעשה

לולא מיעוטא דקדשים מיפטרי ממעש"ב וא"ש

בענין צירוף למעשר בהמה

דף נ"ד ע"ב וכמה אמר רב חמש מכאן וחמש מכאן וחמש מאמצע, וברש"ש כתב דהמתבאר מפרש"י דלרב האמצעי מצטרף עם כ"א מהצדדין אבל זה אין בו כח שע"י יצטרפו גם הצדדין זל"ז עכ"ד, והדברים מפורשים בפ"י הרגמ"ה ז"ל היו לו עדר באמצע וכו' אבל החיצונים א"י להביא אלו לאלו שהרי יש ביניהם יותר מט"ז מיל הרי להדיא דהחיצונים לא מצטרפי אהדדי, והנה לפי"ד הרש"ש מבואר היטב הא דס"ל לרב דבעינן חמשה מכאן וחמשה מכאן וחמשה באמצע ומשום דכ"א מצטרף רק לאותו שאצלו וע"כ בעינן שיהיו י' בהדדי.

והנה ברמב"ם כתב בפ"ז מהל' בכורות ה"ג ז"ל היו שלשה עדרים בין כ"א ואחד ט"ז מיל הרי שלשתן מצטרפין, ומשמע דגם הצדדין מצטרפין אהדדי, וכ"כ בפיה"מ ז"ל שאם היה בינם לעדר שלישי רחוק מ' הקצוות רחוק שוה שהוא מצרף שלשתן הרי דגם הקצוות מצטרפות.

אלא דבד' רש"י צ"ע דיעוי' בפרש"י במתנ' שכתב היו לו באמצע אותן האמצעיות מצטרפות את הצדדין עכ"ל, הרי דא"ז רק דמצטרפות עם הצדדין אלא דגם מצטרפות את הצדדין ומשמע דהצדדין עצמן מצטרפין זל"ז ע"י האמצעיות [ועיין ברש"ש שדקדק מד' הרע"ב שכתב דאותן האמצעיות מצטרפות עם הצדדין משמע דהקצוות אינם מצטרפין דאל"כ הו"ל למימר מצטרפות עכ"ד, והרי ברש"י כתב להדיא מצטרפות את הצדדין וד' הרש"ש צ"ע]

ונראה פשוט בזה דגם לשיטת רש"י גם הקצוות מצטרפות אלא דיסוד הדין צירוף הוא מחמת זה דמצטרף עם האמצעי, וכיון דכ"א מצטרף עם האמצעי ממילא דכולהו אית להו צירוף אהדדי, ונמצא דלקושטא דמילתא כל הג' מצטרפות אהדדי, אלא דצ"ב לפי"ז טעמא דרב דדוקא בחמש מכאן וחמש מכאן וחמש באמצע מצטרפי, והא כיון דגם הקצוות מצטרפי א"כ מ"ט לא סגי בזה דאיכא א' באמצע.

ונראה פשוט דיסוד דינא דרב הוא דדין צירוף למעש"ב הוא צירוף במסוים לענין חיוב מעשר, וכל דאינם מצטרפי לחיוב מעשר לית להו תורת צירוף דכל דין הלכות צירוף נאמר לענין חיוב מעשר, ואשר לפי"ז מבואר היטב דדוקא בדאיכא ה' מכאן וה' מכאן וה' באמצע דכ"א מהצדדין דמצורף להאמצעי דינו דמחויב במעשר דאיכא צירוף לחיוב מעשר ממילא מיצטרפי נמי אהדדי, אבל אינם מצטרפי עם האמצעי לחיוב מעשר ליכא בהו תורת צירוף כלל, ושמאל דפליג נמי י"ל דס"ל כן ביסוד הדין דהוא דין צירוף במסוים לענין חיוב, ורק דס"ל דכל דאיכא א' באמצע חשבינן ליה להרועה כאילו הוא באמצע וקרינן ליה מונה וממילא דחייל צירוף בהקצוות בפנ"ע ופשוט.

בענין פטור לקוח במעשר בהמה ובמעשר דגן

דף נ"ה ע"ב הלוקח או שניתן לו במתנה פטור ממעש"ב, מהנ"מ אמר רב כהנא דאמר קרא בכור בניך נתן לי כן תעשה לשורך לצאנך מה בניך אין בלקוח ומתנה עיי"ש, והנה בס"טו"א עמ"ס ר"ה דף ח' הקשה ל"ל קרא לפטור לקוח ממעש"ב תיפו"ל מהקישא דמעש"ב למעשר דגן מה מעשר דגן אינו לקוח ה"נ מעש"ב אינו בלקוח, וכדילפינן מינה בריש פירקין לגבי דינא דמן החדש על הישן, ולש"י רבא בדף נ"ד ע"ב במסקנא ילפינן מינה נמי לגבי דינא דאינו מפרש ממין על שאינו מינו וא"כ נילף מינה נמי לגבי פטור לקוח דכוותה, ולא מבעיא לשיטת ר"ת דפטורא דלקוח בתרו"מ הוא בלוקח לאחר מרוח הרי ודאי קשה דנילף פטור לקוח מתרו"מ, אלא דגם לשיטת הריב"א בתוס' ב"מ דף פ"ז דפטור לקוח הוא דווקא בלוקח קודם מרוח

ליה ארצם או נחלה, כגון כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו נתתי ללוים על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה וכגון כי תכלה לעשר וגו' השקיפה וגו' עכ"ל, וצ"ב מ"ט לא כתב בפשוטו דכל מיילי דהוא חובת קרקע נוהג רק בארץ, ונראה דס"ל דאי הא דאינו נוהג בחו"ל משום דהוא חובת קרקע א"כ הוי זאת דין בעיקר החלות שם טבל דליתא בחו"ל ואי"ז דין מסוים במע"ש, ובזה לא הוי ילפא זאת למעש"ב כיון דאינו מדיני מע"ש דאינו נוהג בחו"ל, וע"כ כתב דהוא דין במעשר שני עצמו דאינו נוהג בחוץ לארץ.

והנה יסוד הך מילתא דס"ל להרמב"ם דתרו"מ בזה"ז הוא מדבריהם דכתיב כי תבאו ובעינן ביאת כולכם יעו"ל בס' ח'י רבנו חיים הלוי בהל' שו"י דנתקשה בזה דהא בתרו"מ לא כתיב כי תבאו, וכתב דע"כ כוונתו דנלמד מדין כי תבאו האמור בשמיטה ויובל ומשום דתרו"מ תלי בשנות השמיטה וכמבואר ברש"י כתובות דף כ"ה, ולפי"ז י"ל דכיון דקרא דכי תבאו לא כתיב במע"ש עצמו ורק דהוא דינא דממילא דכיון דליתא לשנות השמיטה ליתא נמי למע"ש א"כ אי"ז מדיני מע"ש דבעינן ביאת כולכם, ורק דכיון דליכא שנות השמיטה ליתא להשנים של מע"ש וע"כ לא נלמד זאת כלל לגבי מעש"ב, וכמש"כ דרך הדינים דנאמרו במע"ש עצמו הוא דנלמדים למעש"ב, ואשר לפי"ז נחא היטב דאע"ג דילפא מעש"ב ממע"ש כ"ז לענין חו"ל דהוא דין במע"ש דאינו נוהג בחו"ל משא"כ בזה"ז דלא בטל מינה שם א"י והוא דין מסוים בחיובא דמע"ש דתלי בשנות השמיטה בזה לא ילפינן לגבי מעש"ב ושפיר היה נוהג מעש"ב ובכור בזמן בית שני גם לענין הקרבה.

בענין מעשר בהמה במוקדשין

דף נ"ג ע"ב בחולין אבל לא במוקדשין מוקדשין פשיטא לאו ידיה ניהו בקק"ל ואליבא דריה"ג דאמר קק"ל ממון בעלים ניהו, והנה ברמב"ם בפ"ו מהל' בכורות ה"ב כתב ז"ל מעשר בהמה נוהג בחולין אבל לא במוקדשין, ועיין בלח"מ שכתב לדקדק מזה דהרמב"ם פסק כריה"ג דקק"ל ממון בעלים, וכמו"כ הביא מהא דכתב הרמב"ם בפ"ח מהל' נז"מ דשלמים שהזיקו גובה מבשרן אלמא דשור רעהו חשיב ליה, אכן בס' קצוה"ח סימן ת"ו הקשה מד' הרמב"ם בפ"ב מגגיבה דהגונב קק"ל מבית בעלים פטור מכפל וכיון דקק"ל ממון בעלים מ"ט פטור מכפל, וכבר עמד בזה הלח"מ וכתב דשאני גגיבה דאיכא מיעוט מסוים דוגונב מבית האיש ולא מבית הקדש, ועוד הקשה הקצוה"ח מהא דכתב הרמב"ם דהמוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום אלמא דקק"ל לאו ממון בעלים ניהו עיי"ש מש"כ בזה.

ואשר נראה בעז"ה בביאור שיטת הרמב"ם דס"ל דלעולם קק"ל ממון בעלים ניהו וחשיבא שלו, אבל כיון דהא מיהא איכא ביה דין קודש ואסור בהנאה וא"י להשתמש בו לשאר צרכיו חשיב אינו ברשותו, [וכמו שאר איסור"ה דכתב הקצוה"ח בסימן ת"ה דהוי שלו ואינו ברשותו] וע"כ לענין נזיקין כיון דחשיב בעלים חשיב רעהו, אבל לענין מכירה כיון דאינו ברשותו ליתיה במכירה, וכמו"כ לענין גגיבה כיון דאינו ברשותו אינו בכלל דוגונב מבית האיש, אכן צל"ע לפי"ז הא דמוקמינן הכא דאת' כריה"ג ואם נימא דחשיב אינו ברשותו אכתי יקשה היאך יכול להקדישו.

אכן נראה פשוט דגם אם נימא דקק"ל חשיבא אינו ברשותו לענין הקדש מ"מ מעשר בהמה שאני דאי"ז מעשה הקדש דהא העשירי מאליו קדוש וכל דשם עשירי עלי' דינו דמתקדש מאליו, והא דמקשינן בגמ' קדשים לאו ידיה ניהו היינו דכיון דאינו נחשב בעלים א"כ לית בהו חיובא דמעשר בהמה דהא צאנך ובקרך כתיב, והיינו דמקשי דהא לאו ידיה ניהו וליכא בהו חיובא דמעש"ב, ומשני בקק"ל ואליבא דריה"ג וכיון דשם בעלים עליה שפיר ה' חייב במעש"ב

דאכתי לא נתחייב במעשר אבל לוקח קודם מרוח הא לא מיפטר מתרו"מ, ובמעש"ב הא הוי איפכא דפטור לקוח הוא דווקא בשעת עשי' דראוי לחיובא דמעש"ב משא"כ במחז"ל ליכא פטור לקוח, וא"כ הא שפיר איצטרך פטור לקוח במעש"ב, אכן אכתי הקשה הטו"א גם לשיטת הריב"א מהא דמבואר בסוגיין דליכא פטור לקוח במעש"ב היכא דלקח מחז"ל דאינו שעת עשי', והא נימא דיהא פטור לקוח במעש"ב בין אחר שנתחייב במעש"ב מקרא דוכן תעשה בין לקוח במחז"ל דנילף בזה ממעשר דגן דאיכא פטור לקוח קודם מרוח וצ"ע. ונראה די"ל בזה דיסוד הלימוד של עשר תעשר דילפינן מעש"ב ממעשר דגן כ"ז לגבי הדינים שנאמרו במעשה ההפרשה דבזה איתקש דין הפרשה של מעשר דגן לדין הפרשה של מעש"ב, אבל דינים שנאמרו בגוף הבהמות המחויבים בזה לא ילפינן מדין תרו"מ כלל, ואשר לפי"ז הרי ניחא דדינא דמן החדש על הישן ודינא דממין על שאינו מינו דהווי דינים במעשה ההפרשה בזה הוא דילפינן מעש"ב ממעשר דגן, אבל דין לקוח דהוא דין בגוף הבהמות המחויבים בזה לא ילפא מהדדי כלל מעש"ב ממעשר דגן, ושפיר איצטרך קרא לפטור לקוח במעש"ב.

ובזה יש ליישב נמי הא דבריש פירקין מייתי לגבי דין מעש"ב דליתא בחז"ל בהקישא דוהבאתם שמה וגו' ואת מעשרותיכם, ולכאורה מ"ט לא יליף מקרא דעשר תעשר דכמו דליכא מעשר דגן בחז"ל ה"נ מעש"ב, אכן להמבואר הרי ניחא דהקישא דעשר תעשר הוא רק לגבי דינים דנאמרו במעשה ההפרשה אבל הא דליכא תרו"מ בחז"ל אי"ז דין במעשה ההפרשה אלא דין בהפירות דאינם מתחייבים בתרו"מ רק אם הם פירות א", בזה לא ילפא מעשר בהמה ממעשר דגן, וכמו"כ למעט מדין הבאה נמי לא ילפא מהך הקישא דדין הבאה אי"ז מדיני ההפרשה אלא דהוא דין בהמעשר עצמו, ובזה לא נכלל בההיקש כלל דהקישא דעשר תעשר הוא רק לגבי מעשה ההפרשה וע"כ בעינן ילפותא בפנ"ע לפטור מדין הבאה.

בענין פטור שותפות במעשר בהמה

דף נ"ז ע"ב ת"ר יהיה לך ולא של שותפות, והנה ברמב"ם כתב בפ"ו מהל' בכורות ה"ז ז"ל הלוקח טלאים שנולדו בשנה זו או שנתנו לו במתנה הרי הם פטורים מן המעשר עד שיוולדו ברשותו, לפיכך השותפין שנשתתפו בבהמות והביא זה מאה טלאים וזה מאה טלאים וערבום ונשתתפו בהם הרי המאתיים פטורים מן המעשר שכל טלה מהם כמכור עכ"ל, ומבואר ברמב"ם דפטורא דשתפות הוא מדין לקוח, ובמנח"ח מצוה ש"ס תמה בזה דהרי בגמ' ממעטינן שותפים מיהיה לך ולא של שותפות, ועיי"ש שהקשה עוד בהא דסיים הרמב"ם דמה שנולד אחר שנשתתפו פטור מפני שהם כאיש אחד, דל"ל הך טעמא הא גם אי חשיבא כהרבה אנשים חייבים כיון דלית ליה שם לקוח וצ"ע ד' הרמב"ם בזה.

ונראה די"ל בד' הרמב"ם דאח"כ שותפים דינו כלקוח מ"מ הא חשיב לוקח רק על הך מחצה שזכה בתורת שותף, אבל המחצה שנשאר שלו בזה הא לא חשיב לוקח דהרי היה זה שלו גם קודם השותפות, ולפי"ז י"ל דלולא מיעוטא דיהיה לך הו"א דלחיובא דמעש"ב סגי נמי בזה שמקצת בהמה שלו וכל דיש לו חלק בהבהמה סגי לחייבו במעש"ב, וע"ז ממעטינן מקרא דיהיה לך דבעינן שיהא שלו לגמרי ולא סגי במקצת בעלות לחייבו, אבל הא מיהא אכתי יש לדון דלחייבו מטעם אחר דהרי מרבינן מקרא דיהיה דאם קנו בתפוסת הבית חייבים במעש"ב, והיינו משום דשותפים חשיבא כחד בעלים כיון דאיכא בעלות של שותפות, וא"כ ה"נ בכל שותפות דעלמא היכא דנשתתפו בבהמות הרי יש לדון דחיובא יחול מכח שניהם ביחד

דשניהם ביחד חייבים וקרינא ב'יהי לך כיון דכחד בעלים נינהו, וע"ז הוא דכתב הרמב"ם דפטורים משום לקוח דכיון דחל דין לקיחה על מקצתו ממילא א"א לחייב מכח שניהם ביחד, דהא על מקצת איכא פטור לקוח, אכן כ"ז אחר דממעטינן שותפות מקרא דיהי לך אבל לולא מיעוטא דיהיה לך הוי סגי גם במקצת לחייב ולא איכפ"ל הא דהוי לקוח במקצת, דנראה פשוט דלקוח אינו דין בהחפצא דאינו ראוי למעש"ב, אלא דהוא פטור בחיובא דבעלים, וע"כ אי הך שותף שיש לו מקצת הוי סגי לחייב מכח הך מקצת ממילא דל"ה איכפ"ל דעל אידך מקצת איכא לקיחה כיון דהחצי שהוא שלו סגי לחייב, וע"כ צריכינן להנך ב' טעמי גם לפטור שותפות וגם לפטור לקוח, ומבואר היטב הא דהוצרך הרמב"ם להא דקנו בתפוסת הבית חייבים משום דחשיבא כחד בעלים דבלא"ה לא ה' חייב דאע"ג דליכא פטור לקוח מ"מ כל אחד בפנ"ע הוי בעלים רק במקצת ולא קרינן ביה יהיה לך.

והנה יעוי' בס' ח'י רבנו חיים הלוי בפ"ו הל' בכורות בתו"ד וז"ל וגם דהרי דרשינן בכורות דנ"ו ע"ב יהיה לך ולא של שותפות יכול אפי' קנו בתפוסת הבית ת"ל יהי הרי דדוקא אם נעשים שותפים וכולם נעשים כחד בעלים אז הוא דחייבים, אבל אם כל אחד יש לו חלק בפנ"ע ממעטינן מקרא דיהי לך דפטורין ממעש"ב, הרי דג"כ מפרש כן דלפ"ד הרמב"ם יסוד המיעוט דיהי לך ולא של שותפות אינו מיעוט על שותפות אלא דכשיש לכ"א חלק מסוים בפנ"ע אינו חייב במעש"ב, [אלא דמד' הגר"ח נראה דזה הוא פשוט דהא דנחשב בעלים במקצת לחוד אינו מועיל לחייבו, ורק דס"ד דאם יש שנים דיש לכ"א בעלות במקצת חיל חיובא על שניהם אע"ג דכ"א בעלים רק על מקצת, אכן ישל"ע דהרי קרא דיהי לך ממעטינן ולא של שותפות הרי דבשותפין קאי ומשמע דבשותפין עצמן בעינן מיעוטא וצ"ת].

והנה בס' מנח"ח כתב דלפי שיטת הרמב"ם היכא דה' שותף עם גוי ונולדו בהמות ברשותן חייבים במעש"ב כיון דלא מצינו פטורא דשותפות נכרי במעש"ב עיי"ש, אכן להמבואר נראה פשוט דשותפות נכרי פטור במעש"ב דהרי להדיא מבואר ברמב"ם דטעמא דשותפות ישראל חייב במעש"ב היכא דנולד ברשותן הוא משום דחשיבי כולהו כחד בעלים, וכ"ז הרי שייך רק בשותפות ישראל דכולהו כחד בעלים נינהו לחיובא, אבל שותפות נכרי דהנכרי עצמו פטור פשיטא דאינו מצטרף לחיובא דמעש"ב וחלק ישראל לחוד אינו מחייב כיון דבעינן שיהא מיוחד לך וז"ב.

בענין פסולי קרבן למעשר בהמה

דף נ"ז ע"א ותנא דידן אי גמר תחת תחת מקדשים הני נמי לא, וד' הגמ' לכאורה צ"ב דהרי בקדשים גופייהו הרי הוי דינא דרובע ונרבע וכדו' חל עלייהו קדוה"ג כיון דיש במינם קרבן, ורק דנפסלו מהקרבה כדאיתא בתמורה דף י"ז ובשאר דוכתי, וא"כ ה"נ מ"ט לא יכנסו לדיר להתעשר הא חזו להתקדש בקדושת מעשר, וכמו"כ ישל"ע בהיפוך בכלאים וטריפה וכדו' ל"ל למעוטי דאינו נכנס לדיר להתעשר הא לגבי הקרבה פשיטא דמיפסל דלא גרע מעשר משאר קרבנות, [והרי גם בע"מ דמבואר בגמ' דלא מיפסל במעשר ונכנס לדיר להתעשר מ"מ הא לאו בר הקרבה הוא] וא"כ הא ממילא לא חל עלייהו קדושה כלל דהא אין במינם קרבן, ול"ל לימוד מיוחד מקדשים הא מעשר גופיה בכלל קדשים נינהו.

ונראה בזה דחלוק הוא מעשר משאר קרבנות, דשאר קרבנות כד דיינינן אי חיילא קדושה עלייהו דיינינן אי חזי לקרבן, משא"כ במעשר דיינינן אי מחויב במעשר ואי אך דינו דמחויב במעשר חל ביה שם מעשר, ואע"ג דלא חזי לקרבן מ"מ שם מעשר עליה, ואיכא ביה עכ"פ איסור גיזה ועבודה, ואשר לפי"ז הרי ניחא דאי אך לא נתמעטו הנך

יש תמורה די"א שקראו עשירי היינו תמורת מעשר ובמס' תמורה גמרינן דאין תמורה עושה תמורה, והנה מד' רש"י נראה דרך י"א דקראו עשירי הוא דחשיב תמורה ואינו עושה תמורה, אבל ט' שקראו עשירי לא חשיב תמורה ודינו דעושה תמורה, וכן מבואר מד' הרמב"ם בפ"ח מהל' בכורות ה"ב ז"ל והיאך דינן התשיעי אינו קרב אלא נאכל במומו והעשירי מעשר והי"א קרב שלמים וטעון נסכים כשלמים ואינו עושה תמורה מפני שהוא עצמו כתמורה עכ"ל, ומשמע להדיא דרך הי"א אינו עושה תמורה אבל הט' עושה תמורה וע"כ דרך הי"א הוא דנחשב תמורה אבל התשיעי אינו נחשב תמורה.

ובביאור הדברים י"ל עפי"מ דאיתא בדף ס"א אם מן הבקר לרבות י"א לשלמים יכול שאני מרבה אף התשיעי אמרת וכי הקדש לפניו מקדש או לאחריו מקדש הוי אומר לאחריו מקדש, ומה"ט י"ל דרך הי"א תורת תמורה ביה כיון דהקדש מקדש לאחריו, אבל הט' שקראו עשירי לית ליה תורת תמורה דאין הקדש מקדש לפניו ורק דהוא דין בפנ"ע דטעות מעשר מתקדש ולא תורת תמורה ביה.

אכן קשה מהא דאיתא בע"ב מה הוא מיוחד אף טעות מיוחדת ומוקמינן לה כראבר"ש דאמר לעולם אין י"א קדוש עד שישתוק בתשיעי ויקרא לעשירי תשיעי ולי"א עשירי דסבר לה כר"י דאמר טעות מעשר תמורה הוי, וסבר לה כאבוב דאמר אין מימר וחוזר ומימר וע"כ כיון שקרא לתשיעי עשירי שוב אין חוזר ומתפס לקרוא לי"א עשירי, הרי להדיא דגם ט' שקרא עשירי תורת תמורה עליו וצ"ע. אם לא דנימא דרך ראבר"ש ס"ל הכי אבל ר"י עצמו סובר דרך י"א הוא דנחשב תמורה אבל ט' שקרא עשירי אינו תמורה, אכן יעוי' בפ"ה הר"ש לתו"כ פ' בחוקותי שכתב בפשיטות דגם קרא לתשיעי עשירי איכא ביה דין תמורה וצ"ע.

ונראה ד"ל בזה דהנה אע"ג דהך דינא דקרא לי"א עשירי דינו דקדוש מבואר בהסוגיא דלר"י נכלל בדין תמורה, מ"מ יעוי' בהסוגיא דתמורה דף י"ג דמבואר שם דחלוק הוא מדין תמורה דעלמא בכמה חילוקים, דתמורת שמו קריבה תמורת גופו אינה קריבה, תמורת שמו נגאלת תמורת גופו אינה נגאלת, תמורת גופו חלה גם על דבר שאינו ראוי ותמורת שמו אינה חלה אלא על דבר הראוי, ולפי"ז יש להסתפק אי הא דבקרא לי"א עשירי קרי ליה תמורה אם הוא רק משום דמתקדש עי"ז דקרא עליו שם מעשר, ומש"ה נחשב תמורת שמו דקדושתו מכח זה שהתפס בו שם מעשר, אבל הא מיהא עיקר חלות קדושתו הוא חלות קדושה בפנ"ע ואינו מכח המעשר עצמו, או דעיקר חלות קדושתו הוא מכח לתא דהמעשר עצמו וכדין תמורת גופו שכתבו כמה אחרונים דיסוד דינו הוא דין דנמשך הקדושה מכח הקרבן עצמו [עיין ס' קוב"ש ח"ב סימן מ"ד וגם לפי"מ שכתב בחי' הגר"ח להוכיח מד' התוס' בבכורות דף ט"ז דתמורה אי"ז המשכת קדושה מ"מ יסוד דין תמורה הוא דהוי התפסה בהקרבן עצמו וה"נ בתמורת שמו דכוותה], ונפק"מ בזה דהנה בתמורה דף ט' מבואר דעל תמורה ליכא הוספת חומש בפדיונו כיון דדין הוספת חומש הוא רק על הקדש ראשון ותמורה נחשב הקדש שני, וישל"ע בקרא לי"א עשירי דדינו דנפדה אי מוסיף חומש בפדיונו, דאי חלות קדושתו הוא מכח המעשר עצמו נחשב הקדש שני ואינו מוסיף חומש, אבל אי הוא חלות קדושה בפנ"ע בזה דקרא עליו שם עשירי נחשב כהקדש ראשון ומוסיף חומש,

והנה בפשטות נראה דהוא חלות קדושה בפנ"ע דהרי בקרא לי"א עשירי דינו דקרב שלמים הרי דחלוק הוא בעיקר קדושתו מהמעשר עצמו, וע"כ דהוא מעשה הקדש בפנ"ע ורק דכיון דאתי מכח זה שהתפס עליו שם מעשר קרי ליה תמורה, ויש לבאר לפי"ז הא דאיתא בתמורה דף י"ג הא דתמורת שמו לא חל רק על דבר הראוי ותמורת

ממעש"ב שפיר הי' חל בהו נמי קדושת מעשר אע"ג דאין במינן קרבן, ולפי"ז נראה דיסוד הילפותא מקדשים הוא דמה שפסול בקדשים נתמעט מעיקר דין מעשר בהמה ומופקע הוא מחיובא דמעשר בהמה, וממילא דמעשר לא נתקדש כלל כיון דאינו בכלל חיובא דמעשר בהמה, והיינו דמקשינן דנלמד מקדשים דגם הנך נתמעטו מדין מעשר בהמה ואע"ג דבעלמא חל קדושה עלייהו מ"מ הכא נתמעטו מדין מעשר ולא נתקדשו כלל.

בדינא דעשירי ודאי ולא עשירי ספק

דף נ"ח ע"א אמר רבא לדברי בן עזאי נולדו לו חמשה באב וחמשה באלול וחמשה בתשרי כונסן לדיר להתעשר ונוטל אחד מן האלולין והשאר פטורין ממ"נ וכו', מאי אמרת לצרפי לגורן אחר עשירי ודאי ולא עשירי ספק, והנה מבואר מתוך הסוגיא דאע"ג דבכלל הראשונים שמונה הוי ספק מ"מ כיון דסו"ס איכא ה' המחויבים בתורת ודאי לא נתמעט מקרא דעשירי ודאי ולא עשירי ספק דהא העשירי הוי ודאי.

והנה יעוי' בס' דבר אברהם ח"א סימן ל"ד שכתב דיסוד המיעוט דעשירי ודאי ולא עשירי ספק הוא דין בהמנין דבעינן שיהא מנין בתורת ודאי ולא בתורת ספק, ועי"ש שכתב דמה"ט לגבי ספה"ע היכא דהוא מסופק בהיום א"י לספור ב' ימים ממ"נ דאי"ז נחשב ספירה, ולכאורה לפי"ד א"ז מיעוט במסוים בהעשירי אלא דגם בהראשונים יאה פטור דספק דהא בעינן שיהא מנין עד עשרה ואי נימא דמנין בספק אינו נחשב מנין א"כ גם כשיש ספק בהראשונים אינו נחשב מנין לאשוויי עשירי, אלא דמהסוגיא לכאורה מבואר להדיא דלא כדבריו דהרי הכא בהמנין של הה' הראשונים איכא ספק ומ"מ כיון דאיכא ה' דמחויבים בודאי נחשב מנין, וע"כ דדינא דעשירי ודאי ולא עשירי ספק הוא דין מסוים בהעשירי שיהא ודאי ולא ספק.

אלא דאכתי ישל"ע בסוגיין דהנה בריש פירקין תנן מעש"ב נוהג בחולין אבל לא במוקדשין וממעטין ליה מדכתיב יהיה קודש ולא שכבר קדוש, ומקשי בגמ' דהא בלא"ה תיפו"ל דאין קדושה חלה על קדושה, וצ"ב דהא לכאורה אי משום דינא דאין קדושה חלה על קדושה הוי דין בחלות קדושת מעשר דאי לחול אבל אי"ז פטור מעיקר דין מעשר, ונפק"מ אם נכנס לדיר להתעשר.

אכן יש ליישב עפי"מ שכתב בס' מנח"ח כתב דכל דאינו ראוי לחול ביה תורת מעשר ממילא הוא דאינו מצורף להמנין כלל דכדי שיהא מצורף להמנין בעינן שהוא עצמו יהא חזי למעשר, ולפי"ז נראה דגם המיעוט דיהיה קודש ולא שכבר קדוש יסוד דינו הוא מיעוט מחלות הקדושה דלא חל עליו דין מעשר, ורק דממילא כיון דלא חזי למעשר אינו מצורף להמנין כלל, אלא דלפי"ז הרי קשה בהך גוונא דהכא בנולדו לו ה' באב וה' באלול וה' בתשרי הרי הנך דנולדו באב ובאלול לא חזו לחלות דין מעשר כיון דהו עשירי ספק, דהא איכא ספק בחיובן ונמצא דלא חזו לדין מעשר בתורת ודאי וא"כ היאך מצטרפי להמנין לאשוויי דין עשירי, והא כל דלא חזי לחלות דין מעשר אינו מצורף להמנין וצ"ע.

ואשר נראה ד"ל בזה דדוקא היכא דהוא דין בהחפצא דמופקע מדין קדושת מעשר בזה הוי דינא דאינו מצורף להמנין, משא"כ בעשירי ספק אי"ז דין בהחפצא דמופקע מקדושת מעשר רק דהוא חסרון בחלות שם עשירי דלא חל ביה שם עשירי רק בודאי ולא בספק, בזה דינו דמצורף להמנין כיון דלית ליה הפקעה בהחפצא מדין מעשר ועדיין צ"ע בזה.

בדינא דקרא לתשיעי ולי"א עשירי

דף ס' מתני' א"ר יהודה וכי יש תמורה עושה תמורה, ופרש"י וכי

דמבואר גבי שלח שליח למכור דאי טעה ומכר בזול בטל המקח, ומקשי והא אין אונאה לקרקעות ומשני דבטעה שליח אמרינן לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, ומנא תימרא דשאני בין שליח לבעה"ב דתנן האומר לשלוחו צא ותרום תורם כדעת בעה"ב פחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה, ואילו גבי בעה"ב תניא תרם ועלה בידו אפי' אחד מעשרים תרומתו תרומה, הרי דמהך מתני' גופא מוכחינן דבשליח אמרינן לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, וצ"ב הא דבסוגיין מקשינן מהך מתני' להוכיח דליכא דינא דלתקוני שדרתיך וצ"ע, ועוד צ"ב דבגמ' מקשינן רק אליבא דר"פ ומשמע דלרבא ניהא והא גם לרבא מוכרח דאמרינן לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, דאל"כ מ"ט קרא ל"א עשירי אינו קדוש וע"כ דלכו"ע אמרינן לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, ורק דנחלקו בקרא לט' עשירי אי נחשב עיוות וא"כ הא לכו"ע יקשה ממתני' דהאומר לשלוחו צא ותרום דמבואר דל"א לתקוני שדרתיך וצ"ע.

ואשר נראה בזה דהנה בעיקר דינא דלתקוני שדרתיך ולא לעוותי יש לפרש בתרי אנפי חדא דהוי סברא דאיכא אומדנא שמבטל השליחות אם יעוות, ועוד יש לפרש דלא מדיון ביטול שליחות אתינן עלה רק דשליחות הוא כשעושה צווי המשלח וכל דאינו עושה צווי המשלח לא נעשה ע"ז שליח כלל וממילא שליחותו בטלה, [וי"ל נפק"מ בזה אי כל המעשה בטל או רק מה החלק דעיוות, דאי הוא סברא דאיכא ביטול שליחות ע"כ כל השליחות בטלה ואי הוא דעל העיוות לא נעשה שליח י"ל דרק על חלק שמעוות לא חלה שליחותו] וי"ל דבזה חלוק הוא הסוגיא בכתובות מהסוגיא בבכורות דבהיא דגיטין כל דעיות השליח ומכרו בזול הוי סברא דאין רצון הבעלים שיהא שלוחו ומבטל שליחותו, אבל בקרא לט' עשירי אי"ז אומדנא של ביטול שליחות דהרי יכול לאכלו במומו ורק דהא מיהא דלא נעשה שליח ע"ז.

וי"ל דבזה נחלקו רב פפא ורבא דרבא ס"ל דכל דנעשה שליח על המנין ממילא חל גם מה שקרא לתשיעי עשירי ורק בקרא ל"א עשירי כיון דמפסיד להבעלים הוי זאת סברא שבטל שליחותו לגמרי, וע"ז קאמר ר"פ דאפי' קרא לתשיעי עשירי נמי אינו קדוש דהא סו"ס לא נעשה שליח ע"ז.

ואם כנים הדברים הרי מיושב היטב הסוגיא דכתובות עם הסוגיא דבכורות דבסוגיא דכתובות דאירינן דע"י הך סברא דלתקוני שדרתיך ולא לעוותי יחול ביטול בהשליחות שפיר מיתנין מתני' דאם טעה ביותר מעשרה שליחותו בטלה, דבזה איכא סברא דמבטל שליחותו לגמרי, והה"נ בשליח שטעה ומכר בזול דכוותה איכא אומדנא דמבטל שליחותו, אבל הכא בקרא לט' עשירי בזה ליכא אומדנא דמבטל השליחות, ורק דר"פ ס"ל דכיון דלא עשאו שליח לזה שליחותו בטלה דבעינן שיהא נעשה שליח על הך מעשה מסוים, וע"ז שפיר מקשינן מהא דפחת עשרה והוסיף עשרה תרומתו תרומה והרי אה"נ דליכא בזה סברא דביטול שליחות, אבל הא מיהא הרי לא עשאו שליח להוסיף עשרה, והיינו דמקשינן דלר"פ דבעינן מינוי מפורש על הך מעשה הרי הכא לא נתמנה על הך מעשה מסוים וע"כ דלא בעינן מינוי על הך מעשה מסוים, והא דאם הוסיף יותר מעשרה שליחותו בטלה הוא משום דאז איכא אומדנא שרוצה לבטל השליחות וא"ש היטב וכש"נ.

גופו חל גם על דבר שאינו ראוי, ומשום דתמורת גופו עיקר קדושתו הוא מכח שמתפס בהקרבתו הראשון וע"כ חל גם על דבר שאינו ראוי, משא"כ תמורת שמו דהוא מעשה הקדש בפנ"ע ורק דמתפס בו שם מעשר דינו כשאר הקדשות דחלין רק על דבר הראוי ליקרב.

אכן נראה ד"ל עוד דלעולם גם תמורת שמו עיקר קדושתו מכח מעשר אתי והא דדינו דקרב שלמים י"ל עפ"י מ"ש שכתב רש"י בכמה דוכתי דמעשר עצמו דין שלמים ביה, וכמבואר כן ברש"י בדף י"ח ע"א בד"ה ספק, ובדף כ"א כתב רש"י ז"ל דמעשר ושלמים נאכלין לבעלים כדמפרש בפרק מעשר בהמה דמעש"ב הוי שלמים עכ"ל, ושמעתי ממו"ר הגרא"י הלוי בשם הגרי"ד זצוק"ל להוכיח כן ג"כ ממש"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' חגיגה ה"ט דיוצא אדם יד"ח חגיגה במעש"ב אלמא דמעש"ב תורת שלמים עליו, וצ"ל דאע"ג דמעשר חלוק בהקרבתו משלמים בכמה דינים היינו דאית ליה דינים מסוימים מחמת שם מעשר אבל הא מיהא איכא ביה נמי קדושת שלמים.

ואשר לפי"ז י"ל דבדין תמורת שמו נתחדש רק לגבי הדין קדושת שלמים דאיכא בהמעשר ולא לגבי השם מעשר עצמו, וע"כ בקרא ל"א עשירי תורת שלמים ביה, אבל הא מיהא עיקר דין תמורת שמו י"ל דעיקר חלות קדושתו הוא מכח המעשר עצמו, והכי נראה נמי מהא דקאמר בדף ס"א דטעמא דקרא ל"א י' דינו דקרב שלמים משום דהקדש מקדש לאחריו אלמא דקדושתו מכח מעשר אתי.

ובזה יש לבאר הא דאקשי ר"מ לר"י במתני' דאם תמורה הוא היאך קרב ופרש"י דהא תמורת מעשר אינו קרב, ולא קאמר בפשיטות דהא תמורת שמו אית ליה קדושה אחריתי לגמרי דהא תורת שלמים עליו, וע"כ דמזה ליכא הכרח דהא י"ל דהא מה דחל ביה קדושת שלמים הוא מחמת דין שלמים דאיכא בהמעשר עצמו אבל הא מיהא דינו כתמורה דקדושתו הוא מחמת לתא דהקרבן עצמו.

אלא דכ"ז בקרא ל"א עשירי בזה הוא דהוי דינא דעיקר חלות קדושתו הוא מכח המעשר עצמו, אבל בקרא לט' עשירי דעדיין ליתא לקדושת מעשר כלל, ובעלמא הקדש מקדש לאחריו ולא לפניו בזה עיקר דינו הוא רק דמתפס ביה שם עשירי, אבל הא מיהא עיקר חלות קדושתו הוא קדושה בפנ"ע ואינו מכח ההקדש עצמו.

ואשר לפי"ז הרי י"ל דחלוק הוא דינא דאין ממירין וחוזרין וממירין מדינא דאין תמורה עושה תמורה, דדינא דאין ממירין וחוזרין וממירין הוא דין במעשה התמורה דליכא טפי ממעשה תמורה א', אכן דינא דאין תמורה עושה תמורה הוא רק היכא דעיקר חלות קדושתו הוא קדושת תמורה בזה הוא דאיכא דינא דאין חוזרין וממירין בו, וע"כ דינא דחלוק דלגבי דינא דאין ממירין וחוזרין וממירין היכא דקרא לט' עשירי כיון דאית ביה שם מעשה תמורה דזה שהתפס בו שם מעשר מקריא תמורת שמו איכא דינא דשוב אין חוזרין וממירין, משא"כ בדינא דאין תמורה עושה תמורה בזה בתשיעי שקראו עשירי דעיקר קדושתו אינו מכח הקרבן הראשון אע"ג דקדושתו מכח זה שהתפס בו שם עשירי, אבל מיהא הקדש ראשון מקריא וע"כ דינו דממירין בו, ורק ב"א שקראו עשירי דעיקר חלות קדושתו מכח המעשר הוא דאיכא ביה דינא דאין תמורה עושה תמורה וא"ש.

בענין לתקוני שדרתיך ולא לעוותי

דף ס"א ורב פפא אמר אפי' קרא לתשיעי עשירי אינו קדוש דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, ומ"ש מהא דתנן האומר לשלוחו צא ותרום תורם כדעת בעה"ב וכו' פחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה, אמרי התם כיון דאיכא דתרים בעין יפה ואיכא דתרים בעין רעה א"ל בהכי אמדתך.

והנה בקו' הגמ' ממתני' דתרומות ישל"ע דיעול בכתובות דף צ"ט

ביאור דברי רבא שגרב הוא "חרוץ"

דף מ"א א'

"כמראה עמוק", אפשר לצרף את המראה של הגרב עם מה שהוא כנטול ולדונו כחרוץ. שלא שייך להחשיב אותו כמום בסתר. מזה הוכיח רבא שכיון שהתורה כתבה גרב ממילא מוכח שחרוץ הוא רק במקום עצם ולא במקום בשר, וגרב אינו חרוץ.

ה. יל"ד שלהו"א שנגע שאינו יבש כחרס, אם נראה עמוק אם היה נידון כחרוץ, שאף שאליבא דאמת אין כאן חריץ, מ"מ יש לומר שכיון שמומין נקבעים לפי מה שבגלוי ס"ס יש כאן מראה מום. ומהחזו"א הנ"ל נראה שהוצרך להגיע לחידוש שגרב הוא כנטול שלא רצה לומר שמראה לבד חשוב מום (וממה שלא הוכיח רבא מילפת שהיא שחין מצרים אין להוכיח שמראה לבד לא חשוב מום, כיון שלא נתפרש מה צבעו של הלח שבחוץ ואולי אינו נראה כלל כשקוע ובדף מ"ג א' מבואר שמראהם חלוק מאוד שגרב מאיס וילפת לא מאיסא).

ו. עוד היה מקום לדון לפרש, שההו"א לדון גרב כחרוץ הוא משום שחרוץ הוא מקום שהבשר שמקיפו אינם מחובר ולא יתאחה, ובכל גרב ניכר שיש בשר חי סביבותיו שמופרד מהגרב. אם כן אין צריך להגיע למה שהשקע שתחת הגרב הוא החריץ ומוסתר על ידי הגרב וחשוב גלוי על ידי מראה עמוק הנ"ל. אך ממה שהגמ' הוצרכה להגיע לחידוש של מראה עמוק מוכח שיש שיעור עומק ב"חרוץ", שאמנם ההיקף של הגרב בבשר חי מופסק על ידי נגע יבש שבאמצעו, אך אין ניכר עומק החריץ ולכן אין כאן "חרוץ". ושמה יש מקום להסתפק בחרוץ הזה שיש הפסק בתוך הבשר החי, וגם ניכר שיש עומק על ידי "מראה עמוק" שבגרב. אך לכאורה גם "מראה עמוק" כזה לא מספיק להיחשב כחרוץ, וצריך לצרף שיש עומק גדול יותר כדלעיל.

דף מ"ג א'

עוד בביאור עניין גרב

א. לפי מה שהתבאר לעיל גרב הוא קשה כחרס והוא כנטול, ולכן היה הו"א שיוכל להיפסל מצד חרוץ בצירוף מה שמראהו עמוק מן העור. ב. הנה בביאור הגמ' בדף מ"ג א' שגרב מאוס מילפת, כתב רש"י "גרב דמאיס - מילפת דקשה הוא כחרס ומשקע בבשר ועושה חריצין". לכא' משמע לא כנ"ל אלא שהוא שקוע וממש ועושה חריצים. אך אם הוא כפשוטו הגמ' לעיל לא הייתה צריכה להביא שהוא חרוץ בגלל "מראה עמוק" וע"כ שיש לפרש את דברי רש"י בעניין אחר. ג. צריך לפרש, "משקע בבשר" שמראו עמוק מן העור שנראה שוקע בבשר (או שכיון שהבשר מת והוא כנטול חשוב כשקע בבשר, ומאוסותו לא במראה אלא בגודל קלקול הנגע, אלא שזה דוחק בלשון). "עושה חריצין" נקט לשון רבים כי הוא כפשוטו שמלא בחריצים מחמת יבשותו או שעושה חריצים מסביבו, ואין זה חריץ דלעיל בדף מ"א א' שחריץ כזה יש רק אחד במקום שעליו הגרב. וחריצים אלו אינן פוסלין מדין חרוץ משום קטנותן.

א. הגמ' אומרת שת"ק ס"ל שאנדרוגינוס לצד שהוא זכר אינו בעל מום, ופליג על ר"ש שאומר שתוספת הנקבות שבו הוא בעל מום של "חרוץ". לאב"י ת"ק למד מדרשה שחרוץ הוא רק במקום עצם ולא במקום בשר, אך רבא הוכיח כן מסברא, שאם נאמר שחרוץ פוסל גם במקום בשר, כיון ש"גרב זהו חרס" ממילא הוא מיחרץ, דכתיב "ומראהו עמוק מן העור" כמראה חמה העמוקה מן הצל, וא"כ ליכתב רחמנא חרוץ ולא בעי גרב, ואמינא חרוץ דלא מאיס הוי מומא גרב דמאיס לא כל שכן, כתב רחמנא גרב למימר דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא.

ב. צריך ביאור מה שייך לדמות נגעים לשחין, נגעים הם שינוי בצבע העור בלבד, ושחין עניינו ליקוי באיכות הבשר אך אפשר שאין מראהו ממראה הנגעים. עוד צ"ב איך לומדים מ"מראהו עמוק מן העור" שמראה עמוק הוא חרוץ. עוד צ"ב למה כיון שגרב זה חרס הוא "חרוץ", למה פשוט לרבא שהוא חרוץ הרי אין בו חריץ, ולמה תלוי דווקא בזה שהוא חרס, הרי גם שחין מצרים הוא מום. עיין בחזון איש ס' כ"ה ס"ק כ' ד"ה מיחרץ חריץ, שאף שלא תירץ מ"מ ייסוד יסוד שכיון גרב הוא יבש הוא כנטול. לפי זה מובן למה נקטו דווקא גרב ולא שחין מצרים שכיון שהוא לח מבחוץ השכבה החיצונית אינה כנטולה וממילא החלק שהוא כנטול הוא רק החלק הפנימי ואם כן הוא מום פנימי ואינו כנטול.

ג. הנה צבע הגרב לא התפרש, אך משמע שהיה ידוע לחז"ל שהוא בהיר ולכן מראהו שקוע מהעור שסביבו. מעתה י"ל, אם לא היה נכתב מום של גרב יש לדון אם היה נידון כחרוץ, שאף שהוא כנטול מ"מ מקום החריץ מכוסה בבשר הנגע והוי מום שבסתר. שעניינו של מום "חרוץ" שנשתנתה צורת הבשר ואינו ביושר. ואף שיש היכר שהבשר יבש וידוע שהוא כנטול וממילא יש תחתיו מום של חרוץ, אין זה מספיק להיחשב כמום שבגלוי. אלא שהגרב נראה שקוע, ויש צירוף של מראה ה"חרוץ" בגרב עצמו עם ה"חרוץ" ממש שמתחת הגרב, ואין זה צירוף בעלמא, אלא שאותו החולי שגורם לבשר הגרב להיחשב כנטול גם גורם להשתנות צבעו ולהיראות כנטול, והיה פשוט לרבא שצירוף כזה מחשיבו כמום שבגלוי (ואף רבי ישמעאל שנחלק לא חלק על הפרט הזה כמבואר בהמשך הגמ'). אלא שעדיין יש לדון, שכל מקום שמראהו לבן יותר מסביבותיו אמנם נראה שקוע אך ס"ס גם ניכר שאין הוא שקוע באמת ואולי אין לו גדר של "חרוץ", ויש להסתפק אם באמת נידון כ"מראה שקוע". לזה הביא רבא ראייה ממראות נגעים שהתורה הגדירה שינוי צבע בלבד "מראהו עמוק מן העור" ולא הזכירה בכ' הדמיון "כמראה עמוק", ממילא אחרי שהתורה מגדירה שינוי צבע

מאות תמונות
מרהיבות עין
להבנת כל סדר הקטורת

חיבור מדהים ומקיף של
פיטום הקטורת
והקטרתה

תורת
הקרבנות

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

פרק ה מומי הפה

פרק ה מומי הפה

תמונות מראה הפה

מראה רגיל של פה הכבש

מראה רגיל של הפה והלשון

מראה הפה מלמטה

מראה כללי של הפה

נסדקה - חתך בלא חיסרון - שפת הפה העליונה נחתכה והתחלקה לשני ראשים

מומי שפת הפה

א. נסדקה שפת הפה הריזה מום, והוא שיהיה הסדק בחודה של השפה.¹¹⁴ ויש שכתבו שאינו מום אלא אם נסדקה השפה עד כדי שתחלק לשני ראשים.¹¹⁵ (תמונות 60, 61)

114. משנה בכורות לט. ופירשו בגמ' דשפתו היינו תורה ברא דשיפתייה, ומבואר ברש"י שהכוונה שאין המום פוסל אלא בחודה של שפה ולא ברחבה. [הנה בפשוטו כוונתו שאינו פוסל בכל רוחב השפתיים אלא בקצה, וכן משמע בחזו"א בכורות סי' כ"ה סק"ה. ועי"ש שנקט שאין זה דין מיוחד במומי הפה אלא בכל האיברים, וכמו שהובא לעיל פרק ב' והערה 43 שלדעת החזו"א וערוה"ש כל פסול נסדק אינו אלא כשהוא בשפת האבר, (ודלא כדעת מהריק"ו ויד דוד שהובאו בהערה 42 שם). אך אפשר דכוונת רש"י

לאפוקי שאם נסדק בקצה הפה ועי"ז נתרחב הפה בא' מהצדדים אינו מום, שאי"ז באורך השפה אלא בצד רחבה].

115. כ"כ הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ז והסמ"ג ל"ת ש"ח. וברדב"ז פירש שכוונתו לאפוקי אם היה הסדק באמצע ולא נחלק לשני ראשים, וכן פירש הערוה"ש סי' מ"ו סעיף י"א, [ולדעת הערוה"ש היינו ככל נסדק שפוסל רק בשפת האבר]. אולם מדברי החזו"א סוף סק"ה מבואר דכאן הוסיף הרמב"ם שצריך שיראה ביקוע בסדק ולא יהיו שני החלקים סמוכים וצמודים זה לזה, וכן משמע בליקוטי הלכות. וכתב החזו"א דהטעם לזה משום דבכה"ג שהם צמודים המום מתרפא מאליו ואינו מום כלל. [ואמנם לשיטת מהריק"ו ויד דוד, שכל פסול נסדק הוא דווקא באופן

בכור בהמה
טהורה

פדיון
פטר חמור

פדיון הבן

מומי בהמה

מומי העוף

מומי אדם

מעשר
בהמה

מומי בהמה

פרק א
דינים כלליים
בבהמה
בעלת מום

פרק ב
מומי האוזן

פרק ג
מומי העין

פרק ד
מומי החוטם

פרק ה
מומי הפה

פרק ו
מומי הקרניים

פרק ז
מומי הרגליים

פרק ח
מומי הזנב

פרק ט
מומי הפרסות

פרק י
מומי הטלפיים

פרק יא
מומין
שבכל הגוף

פרק יב
מומי העוף

61

סדק בשפת הפה שלכאורה אינו מגיע לחוד השפה.

62

נפגמה - נחסרה חתיכה משפת הפה

63

פה הכבש, ניכר שעצם שפתה העליון והתחתון שווים

ב. נפגמה שפת הפה כלומר שנחסר ממנה מעט, הרי זה מום.¹¹⁶ (תמונה 62)

ויש לדון אם זהו גם כן רק כשהיתה הפגימה בחודה של השפה, וראה הערה.¹¹⁷

ג. ניקבה שפת הפה הרי זה מום.¹¹⁸

מומים בצורת הפה

ד. בהמה שעצם שפתה העליון עודף על התחתון כשל חזיר (תמונה 63 לעומת 64-66) או שהיה עצם שפתה התחתון עודף על העליון הרי זה מום.¹¹⁹

זה שנראה הביקוע בסדק, לכאול כוונת הרמב"ם כמו שפירש הרדב"ז, ולפי דבריהם נתחדש דבאמצע רוחב השפה אין הסדק פוסל, משא"כ בשאר האיברים כמו שהובא בשםם לעיל פרק ב' הערה 42.

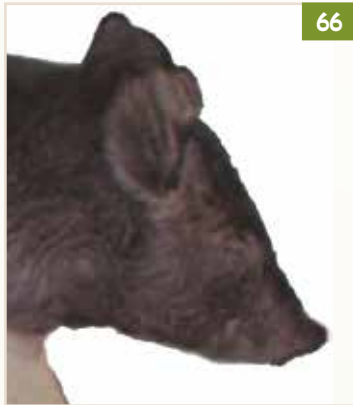
116. משנה בכורות לט. ורמב"ם שם. ושיעור הפגימה שני במחלוקת הראשונים שהובאה לעיל בהערות 63-64.

117. יש לדון אם דברי הגמ' תורא ברא דשיפתיא נאמרו גם על נפגם או רק על נסדק. ועיין בפ' רבינו גרשום דף לה. ד"ה אי צרם שפתיו (ובערור ערך חט ד') דמשמע שצרימה בשפת הפה [שהיא פגימה כמבואר ברש"י מ"ק יג. ד"ה צרם] נחשבת מום אפ' היתה בחלק הפנימי של שפתיו אם נראית בשעה שהבהמה פועה [וכדאיתא בגמ' שם דבכה"ג חשיב מום שבגלוי]. ומוכח דא"צ שתהיה הפגימה בחודה של שפה, אולם דעת החזו"א שם סק"ג וסק"ה דכל פגימה אינה פוסלת אלא בקצה האבר [וזה שלא כדעת החסיד"ד ושבת הלוי שהובאו לעיל בהערה 32]. ובסק"ה כתב כן להדיא גם לענין מומי שפת הפה. ויש לעיין בזה.

118. משנה בכורות שם ורמב"ם שם. ושיעור הנקב בכל שהוא, [כמו שהתבאר בהערה 111]. והנה החזו"א שם בסק"ה נקט שניקבה השפה לא שייך בחודה אלא ברוחבה [דשם הנקב מוקף בבשר ונחשב לנקב], ולפ"ז מקום הנקב הפוסל הוא בכל השפה, אבל בצדי הפה לכאול אין הנקב פוסל שהוא קרוי לחי ולא שפה.

119. דין שפתה העליונה עודפת נתבאר במשנה בכורות דף מ. דפיה דומה לשל חזיר הוי מום, והובא ברמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה'בובטור יו"ד סי' ש"ט. [ועי' דברי חמודות פ"ו אות ט' ושי' למורא בכורות מ: וערוה"ש סי' מ"ו סי"א שנקטו בדעת הרמב"ם דמום זה אינו פוסל מדלא

66

פיו מחודד כשל חזיר

65

ניכר שהעצם העליונה עודפת על התחתונה.

64

עצם שפה עליונה עודף על התחתונה - פי החזיר. ראה תמונה הבאה.

ושיעור העודף הפוסל נתבאר בהערה.¹²⁰ ואם לא היה העצם עודף בשר השפה בלבד אינו מום.¹²¹ ויש מהאחרונים שכתבו בדעת הרמב"ם שאם היה בשר השפה העליונה עודף על השפה התחתונה הרי זה מום¹²².

ה. היה פיה מחודד כשל חזיר הרי זה מום אעפ"י שאין שפתה העליונה עודפת על התחתונה.¹²³ וראה הערה.¹²⁴

פיה בלום

ו. היה פיה בלום הרי זה מום.¹²⁵ ונחלקו הראשונים מהו ובאיזה אופן פוסל.

דעת הרבה ראשונים שהכוונה שהיה פיה קצר וסתום¹²⁶, ויש בזה חילוק בין המקרים, שאם עצמות הלחיים קרובים זה לזה ומחמת כן אינה יכולה לפתוח את פיה הרבה אבל השפתיים נפתחים יפה הרי הוא מום, אולם אם גם השפתיים אינן רחוקות זו מזו ואינן נפתחות כדרכן אינו מום.¹²⁷ [ויש מהראשונים שכתב שהדבר תלוי בזה שאם היה פיה קצר וסתום מתחלת בריאתו הוא מום,

הזכירו בפ"ז מביא"מ ה"ז. אולם דבריהם תמוהים מדברי הרמב"ם הנ"ל כמ"ש החסד"ד בכורות פ"ד ה"ד, מער"ק והר המורה פ"ב מאיס"מ ה"ב וליקוטי הלכות בכורות שם]. ונתבאר בגמ' דהיינו שהוא פריס כחזיר אע"ג דלא שפיד. ופירשו הראשונים דפריס היינו ששפתו העליונה עודפת על התחתונה וכדמוכח בגמ' שם בסוף העמוד. [ולשון רגמ"ה והערך ערך שפוד ששפתו עקומה למעלה כחזיר, וצ"ל דכוונתם שהיא עקומה ובלטת לחוץ]. ולשון שפיד פירשו רוב הראשונים (רגמ"ה ערוך ורמב"ם שם, רמב"ן ורא"ש בכורות שם וכו' בפ"ב ברש"י) דהיינו מחודד כשפוד. ורש"י בפירוש הראשון כתב דהכוונה שפיו עגול.

ודין שפתה התחתונה עודפת נתבאר במשנה שם מ. בסוף העמוד והובא ברמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ז, ובטור יו"ד סי' ש"ט. ונתבאר בגמ' שם מ: דכל זה דוקא כשיש עצם באותו עודף. והנה ברש"י והרמב"ם כתבו דהכוונה שעצם הלחי עצמו נמשך ועודף. אולם כתב הדברי חמודות על הרא"ש אות ט' דמדברי הטור משמע שגם כשהיה עצם נוסף באותו עודף ג"כ הוי מום, וכן דייק בהדרת הקודש פ"ז מביא"מ צה"ק סקצ"ו מדברי רבינו גרשום בגמ' שם.

120. ברמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ז איתא דהשיעור כששפתה התחתונה עודפת בכל שהוא. אולם בשטמ"ק דף מ: אות י"ד גרס ברש"י דהיינו אם היתה התחתונה ארוכה ונקפלת על העליונה. ושיעור העודף בשפה העליונה על התחתונה לא נתפרש, ויש לדון אם הוא בכל שהוא או רק כשדומה לחזיר. [ומש"כ הערה"ש יו"ד סי' ש"ט סי"ד דהשיעור בשני האופנים הוא כשניכר העודף לכל, לכא' היינו רק לענין התרת בכור בזה"ז דבעינן מום מובהק, וכן מוכח מדבריו בערוה"ש העתיד סי' מ"ו סי"א שהביא את דברי הרמב"ם].

121. כן מבואר בגמ' שם, והובא בטור יו"ד סי' ש"ט, וכן נקט החזו"א בכורות סי' כ"ה סקט"ז בדעת הרמב"ם [ותמה על הליקוטי הלכות שיובא להלן].
122. כ"כ בספר בית ישחק פ"ב מאיס"מ ה"ב והר המורה שם אות כ"ג וליקוטי הלכות בכורות מ. עין משפט אות ק', דמטעם זה לא הזכיר הרמב"ם בפ"ז מביא"מ ה"ז שאם היה עצם שפתה העליון עודף על התחתון הוי מום [כמו שהזכיר בעודף התחתון על העליון], משום דבבהמה באופן זה הוא מום גם בלי עצם, ולכן בפ"ב מאיס"מ שהביא את המום דפיה דומה לשל חזיר לא הצריך שיהא עצם בעודף, וביארו שם דגם בגמ' יש ללמוד כן, עיי"ש. והטעם בזה כתבו דכיון שנפסלת מחמת שדומה לשל חזיר [וכמבואר בבכורות ג: דהוי מום מחמת עצם השינוי], ממילא אף כשאין בה עצם כיון שהשפה דומה במראה החיצוני לשל חזיר פסולה. [מבואר בבית ישחק והר המורה דבאדם ודאי אינו מום לחלל עבודה בלי עצם, וכמבואר בדברי הרמב"ם בפ"ח מביא"מ ה"ח, ומיזשבים בזה ב' קושיות החזו"א על הליקוטי הלכות, והקושיא השלישית צריך ליישב כמו שכתבו החסד"ד בכורות פ"ד ה"ד ועוד אחרונים או כמו שביאר החזו"א לעיל שם].

123. כ"כ הרדב"ז פ"ב מאיס"מ סוף ה"ב דהא דאיתא בגמ' בדף מ. דאפי' פיה דומה לשל חזיר בהא דפריס ולא שפיד פסולה, הכוונה דכ"ש היכא דשפיד דהיינו מחודד ולא פריס. [וכן מבואר במהריק"ו שם ה"ה לענין פרסת הרגל, ומשמע דכל מקום שנאמר לשון זו בסוגיות שם פסול בכל גוונין]. ולפי"ז לדעת רש"י בפירוש הראשון דשפיד היינו שפיו עגול, אם יהיה פי הבהמה עגול כחזיר הוי מום, אולם רוב הראשונים פירשו דשפיד היינו מחודד כשפוד כמו שהובא לעיל בהערה 119. וע"ע בהערה הבאה.

124. עי' בחזו"א בכורות סי' כ"ה סקט"ז שדן לדעת רש"י מה הדין בשפיד (שפיו עגול) ולא פריס. ומשמע דלא פשיטא ליה דגם להיפך הוי מום. וע"ע בחזו"א שם שנקט דלפירוש השני ברש"י דשפיד היינו הולכות ומתחדדות כשפוד, הכוונה דשפתו העליונה עודפת על התחתונה ופריס היינו שפיו עגול. ולפי"ז בפיו עגול נתבאר להדיא דהוי מום, ובשפתו העליונה ג"כ הוי מום כדמוכח בגמ' בסוף העמוד. [אמנם לכא' יל"פ דגם לפירוש זה פריס היינו דשפתו העליונה עודפת כמ"ש כל הראשונים ושפיד היינו מחודד כמ"ש הראשונים מלבד רש"י בפ"ה הראשון, וכו' בהערה"ש סי' ג"ב ס"ז, ומש"כ רש"י שזה להיפך מהפ"ה הראשון היינו בפירוש לשון שפיד דלפירוש הראשון אין הכוונה שהוא מחודד אלא שהוא עגול. ודו"ק בזה].

125. גמ' בכורות מ: ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ז, וכו' בטור יו"ד סי' ש"ט. ואיתא בברייתא בגמ' שם מחמת הרוח [להרבה ראשונים הגירסא הריח] אינו מום, מחמת העצם [בתוספתא פ"ד ה"ד הגי' עצמו] הרי זה מום. ובהמשך הסעיף יתבאר שיטות הראשונים בפירוש הלשון בלום ובחילוקי המקרים שהוזכרו בברייתא.

126. כן פירש רש"י בפירוש הראשון [ובגיטין סז. וחולין פט. פירש כן בסתמא], וכן נקטו רגמ"ה ותוס' שם [ובגיטין סז]. והרא"ש סי' ה' וסמ"ג ל"ח ש"ח, ובטור יו"ד סי' ש"ט.

127. רש"י ורגמ"ה שם, והובא בטור שם. ולדעה זו גרס' מחמת הריח אינו מום, והיינו שאם פיה סתום מחמת שאין לה ריח בעצם ובשפתיים לפותחם כרגיל אינו מום, כיון שאי"ז מגונה כל כך. ומחמת העצם, שהעצם מונעת מלפתוח את הפה אבל השפתיים אינם קרובות זו לזו הוא מום, והטעם משום שאז העצם נראית והוי מגונה יותר. וכתב רש"י שדבר זה ניכר בשעה שהיא אוכלת או פועה ופותחת את שפתייה, שאם נראית העצם במקום חלל הפתח הוי מום.

מומי בהמה

פרק א
דינים כלליים
בבהמה
בעלת מוםפרק ב
מומי האוזןפרק ג
מומי העיןפרק ד
מומי החוטםפרק ה
מומי הפהפרק ו
מומי הקרנייםפרק ז
מומי הרגלייםפרק ח
מומי הזנבפרק ט
מומי הפרסותפרק י
מומי הטלפייםפרק יא
מומין
שבכל הגוףפרק יב
מומי העורף

מראה השיניים – חוטין לשיטה א'

שיניים חיצוניות שבאמצע הפה (היינו בקדמת הפה), בקידמת הלסת העליונה אין לבהמה הטורה שיניים, ראה תמונה 70

מראה השיניים הטוחנות בבהמה טהורה. ניתן לראות שיש שיניים טוחנות למעלה ולמטה. נעשה חתך ברוחב הלחיים לצורך ההמחשה.

אבל אם נעשה כך על ידי רוח לאחר שנולדה אינו מום.¹²⁸

ויש מהראשונים שפירשו שהכוונה שהיה פיה נפוח, ואם היה כן מתחלת בריאתו הוא מום אבל אם נעשה כן על ידי רוח וכיו"ב לאחר שנולדה אינו מום.¹²⁹ [ויש מהם שחילק באופן אחר, שאם היה נפוח מחמת שהעצם עבה וגדולה הוא מום, אבל אם נעשה על ידי רוח אינו מום כיון שחוזר ומתרפא.¹³⁰

חוטין החיצונות והפנימיות

ז. ניקב או נפגם או נגמם אחד מחוטיה החיצוניים, או שנעקר אחד מחוטיה החיצוניים או הפנימיים, הרי זה מום¹³¹, [ויתבאר פרטים אלו בסעיפים הבאים]. אבל אם נפגם או נגמם אחד מחוטיה הפנימיים, הרי היא פסולה להקרבה אבל אינה נפדית על מום זה¹³², ודיניה יתבאר לקמן בפרק ד' סעיפים ז' ח'.

ח. נחלקו הראשונים מהם חוטין החיצוניים והפנימיים. יש שכתבו שהחוטין החיצוניים הם השיניים שבאמצע הפה (תמונה 67) והפנימיים הם השיניים הטוחנות.¹³³ (תמונה 68)

128. כן כתב הסמ"ג שם, וזהו כדעת הרמב"ם בביאור הברייתא בגמ' וכדלהלן בהערה הבאה, ובלשון בלום פירש כדעת הראשונים. 129. בפירוש השני ברש"י שם כתב דבלום היינו נפוח, וכן משמע ברמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ז כמ"ש הרדב"ז ומהריק"ן כס"מ שם (ובב"י י"ד ס"י ש"ט). וביאר הרמב"ם בברייתא שאם היה כן מחמת הרוח [והקור כמו שביאר החזו"א בכורות ס"ז כ"ה סקט"ז] אינו מום. ואם מחמת עצמו [כגירסת התוספתא שהובאה בנ"כ שם], והיינו שכך היתה מתחלת ברייתה, הוי מום. ואולם רש"י בפ"י השני שם ביאר חילוק הברייתא באופ"א כדלהלן. 130. כן פירש רש"י שם, והוא לפי גירסתו בברייתא מחמת העצם הרי זה מום. ויש שני נפ"מ לדינא בין רש"י לרמב"ם, דלרש"י אם היה פיה נפוח מחמת הבשר ולא מחמת העצם אי"ז מום, ולרמב"ם [דגרס עצמו] אין חילוק בזה אם היה כן מתחלת ברייתה, וכמו שנתבאר כל זה ברדב"ז שם. וכן אם נעשה נפוח מחמת מכה או חולי ואינו עומד להתרפאות, דלרמב"ם אינו מום כיון שלא נברא כך מתחילה, ולרש"י שלא הצריך תנאי זה הוי מום, ורק בנעשה כן ע"י רוח שחוזר ומתרפא אינו מום כמבואר בדבריו שם. 131. משנה בכורות לט. ורמב"ם פ"ב מאיס"מ ה"ג. ובגירסת המשנה שלפנינו לא הוזכר ניקב, אולם כן גרסו הרמב"ם והרדב"ז כמבואר בדבריהם.

ונתבאר בגמ' בדף לה. דהטעם שבנעקרו הפנימיות הוי מום שבגלוי, היינו משום שכאשר הבהמה צועקת ופותחת את פיה הרבה נראה המום, והובא ברמב"ם שם, ומשא"כ אם רק נפגמו או נגממו הוי מום שבסתר כדאיתא בדף לז, ובחיצוניות בכל גווני הוי מום שבגלוי כיון שאף הפגימה והגימום ניכרים בהם.

132. משנה שם מא. ורמב"ם פ"ב מאיס"מ ה"ח. [ובמשנה שלפנינו לא הוזכר נגממו הפנימיות, אולם כן מוכח מהגמ' בדף לז: כמ"ש מהריק"ן שם, ומתוס' שם ד"ה נעקרו והשטמ"ך דף מא. אות ג' מבואר שגרסו כן במשנה]. ומבואר ברמב"ם דהטעם לפוסלם מהקרבה הוא מדין מבחר נדריכם. ועיין מהריק"ן שם שכתב דאם ניקבו הפנימיות הרי היא כשרה לגמרי, ומה"ט לא מנאו הרמב"ם שם בין הפסולים להקרבה.

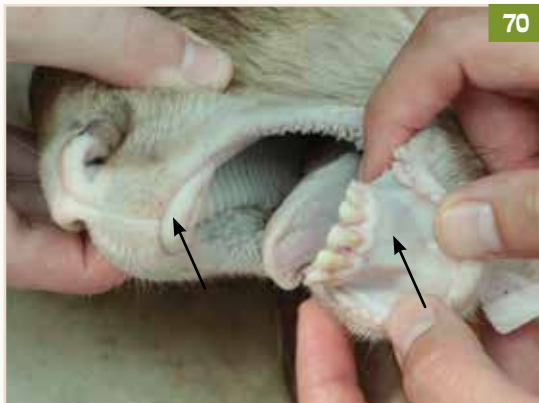
133. כ"כ הערוך ערך חט ד' ורבינו גרשום בכורות לה. [וסותר למש"כ בדף לז. שהם החניכיים], וכ"ה ברע"ב פ"ו מ"ד, וביאור זה הובא בפיה"מ להרמב"ם בשם יש אומרים. [ולפירוש זה חוטין החיצונות היינו השיניים שבלסת התחתונה, דהא בלסת העליונה אין לבהמה טהורה שיניים באמצע הפה]. ועיין מלאכת שלמה בכורות שם ושמן רוקח שם לט. שנקטו שכדעה זו פסק הרמב"ם בחיבורו, וכן פירש ר"ד עראמה בדבריו (הו' בספר הליקוטים), [אולם מדברי הרדב"ז פ"ב מאיס"מ ה"ג משמע שהרמב"ם נקט כפירוש הראשון בפיה"מ].

והנה בדברי הרע"ב נשנה פירוש זה גם במשנה י' בביאור דין נפרק עצמו שבפיו שיובא בסעיף י"א, ולשונו לקוח מדברי רש"י במשנה

מראה החניכיים בקדמת הפה - חוטין לשיטה ב'

עצמות החניכיים שבאמצע הפה (בקדמת הפה) למעלה ולמטה.

עצמות החניכיים שבאמצע הפה למעלה ולמטה.

וראה בהערה מה דעת שאר הראשונים
בניטלו השיניים.¹³⁴

ויש שפירשו שחוטין החיצוניים הם
החניכיים שבאמצע הפה (תמונה 69-72)
והפנימיים הם מקום מושב השיניים
הפנימיות.¹³⁵ (תמונה 73)

בדף מ: אלא שברש"י לא הובאו מילים אלו שחוטין הם
השיניים שבאמצע הפה, ומשום דסבירא ליה דחוטין הם
החניכיים כדלהלן. ולפי"ז יש לעיין במה שהגיהו האחרונים
ברש"י שם דחוטין היינו שיניים כלשון המובאת ברע"ב
(ע"הגהות ה"ח אותה" ומעדיניו"ט על הרא"ש סי' ו' אותה'), וכן נקט
בדעתו בפ"י קרבן אהרן לתו"כ אמור פרשתא ז' ה"ב, וזה
נסתר ממש"כ בכמה דוכתי דחוטין היינו חניכיים, וצ"ע.
ולדעה זו מבואר שאף שאדם שניטלו כל שיניו אינו פסול
לעבודה אלא מפני מראית העין כדאיתא במשנה בכורות
מד. מ"מ בבהמה הוי פסול אף כשנעקרה שן אחת או
שנפגמה או נגממה אחת מהשיניים החיצוניות. וע"ע
בהערה הבאה.

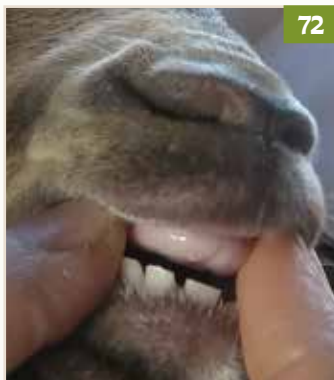
134. תוס' בבכורות לז. ד"ה מה כתבו דודאי אין הבהמה
פסולה בניטלו שיניה, דהא אף באדם אינו פסול אלא משום
מראית העין. וכ"כ בתוס' הרא"ש קידושין כד: וברשב"א
וריטב"א שם. וע"ע בפירוש הר"ש והראב"ד לתו"כ אמור
שם שהקשו על הערוך מדין זה, והאחרונים יישבו בכמה
אופנים, ע"תפא"י פ"ז אות ל"ב שכתב דבבהמה כיון שדרכה
לפתוח פיה יותר ונראים השיניים הוי מום שבגלוי. וע"ע
חסד"ד בכורות פ"ד ה"ג ושו"ת אבנ"ז או"ח סי' קל"א.
ובשו"ת אור שמח סי' ט"ו דייק מדברי התוס' בדף לז.
דבאדם אף אם ניטלו שתי שיניים פסול משום מראית
העין, וכתב דנראה שאם ניטלו כל שיניו חשיב מום בין
באדם ובין בבהמה, משום דדמי לחולה.

135. כן דעת רש"י בכורות דף לה. ודף לז. וכ"כ תוס'
(ורגמ"ה) שם לז. וסמ"ג ל"ט שט"ו ורבינו הלל בפ"י לתו"כ שם. וכן נקט הגר"א בליקוטים למשניות בכורות פ"ו מ"ד דלא כדעת הרע"ב.
ולביאור זה יש לעיין עד היכן הם החניכיים החיצוניות. ושוא כל מה שגלוי כשהבהמה פותחת פיה כלול בזה.
והנה ברש"י דף מג. ד"ה קלוט (וברבינו הלל שם) משמע שאין החניכיים החיצוניות נפסלות בפגימה וגימום אלא בעליונות, דכיון ששם

חניכיים עליונות ופנימיות

עצם החניכיים הפנימית מסומן בקו
שחור. נעשה חתך ברוחב הלחיים
לצורך ההמחשה

חניכיים עליונות, ניכר שאין לבהמה
טהורה שיניים עליונות בקדמת
הפה

עצם החניכיים העליונה

בכור בהמה
טהורה

פדיון
פטר חמור

פדיון הבן

מומי בהמה

מומי העוף

מומי אדם

מעשר
בהמה

ויש שנקטו שהחוטין הם בליטות שיש לבהמה בין שיניה החיצונות לפנימיות, (תמונה 74) ואלו שהם ממקום דיבוק השפתיים ולחוץ הם החיצונות ואלו שכלפי פנים הם הפנימיות.¹³⁶

(תמונות 75, 76)

ויש שפירש באופן אחר, ראה הערה.¹³⁷

מומי בהמה

פרק א
דינים כלליים
בבהמה
בעלת מום

פרק ב
מומי האוזן

פרק ג
מומי העין

פרק ד
מומי החוטם

פרק ה
מומי הפה

פרק ו
מומי הקרניים

פרק ז
מומי הרגליים

פרק ח
מומי הזנב

פרק ט
מומי הפרסות

פרק י
מומי הטלפיים

פרק יא
מומין
שבכל הגוף

פרק יב
מומי העורף

מקום החוטין לשיטה ג'

75 בליטה זו היא חלק מעצם החניכיים
מקום החיטין לשיטה אחת, מקביל למקום שבין השיניים החיצוניות לפנימיות.

74 מראה רגיל של הפה, ניכרים החיטין והתיומות לשיטה זו

77 סיכום שלשת השיטות מה הם החיטין: שיניים, חניכיים ותלתולי הבשר. החיצים מורים על החיטין החיצוניות.

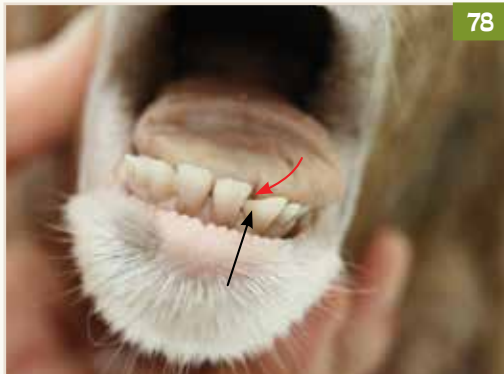

76 בתמונה זו ניכרים החיטין לשיטה זו. ניתן לשים לב שהחיטין מתפשטות גם לתוך חלל הפה, ויש חילוק בין החיצוניות לפנימיות

אין לבהמה הטהורה שיניים ניכר המום היטב, אבל בתחתונות שיש בהם שיניים אין פגימה וגימום פוסלים דהוי כמומין שבסתר. ועיין ברש"ש בדף לה. שהקשה א"כ אמאי חוטין הפנימיות שנעקרו הוי מום, הא שם יש לבהמה שיניים. וצ"ל דכשנעקרו הוי מום שבגלוי גם במקום שיש שיניים. וכן נראה בחסד"ד בכורות פ"ד ה"ג שכל דברי רש"י נאמרו רק על פגימה וגימום. אמנם בשטמ"ק שם אות ה' כתב דמסתמת הדברים משמע שאף בחניכיים התחתונות הוי מום וביאר הטעם בזה דכיון שכשהבהמה פותחת פיה נראים להדיא גם החניכיים התחתונות, חשיב מום שבגלוי.

136. כ"כ הר"ש והראב"ד בתו"כ שם [אחר שהקשו על הביאורים הקודמים]. ויש לברר מה כוונתם. וכפי הנראה הכוונה לבליטות הנראות כעין תלתולי בשר המצויות בצידי השפתיים ומראהם כחיטים ממש, ומה שכתבו שנמצאות בין השיניים החיצוניות לפנימיות, אין הכוונה למקום מושב השיניים ממש, אלא לשטח המקביל בצד החיצוני יותר, ולמעט את הבליטות הקטנות יותר הנמצאות בקדמת השפתיים. 137. עיין ברמב"ם בפיה"מ מש"כ בפירוש הראשון לבאר מהם חוטין החיצונות והפנימיות, והובאו דבריו ברדב"ז פ"ב מאיסור"מ ה"ג ביתר ביאור, [ומשמע מדבריו שלהלכה נקט הרמב"ם כביאור זה, וראה לעיל הערה 133]. אמנם לאחר חקירות ובדיקות לא עלה בידינו לברר כוונתם כראוי. וברדב"ז שם מבואר שחוטין החיצונות אינן קיימות באדם כלל, אולם בחסד"ד שם נקט שהם קיימות אף באדם אלא שנחשבות מום שבסתר, ויש לעיין בזה.

מומים בחוטין שבפה (לשיטה א' שחוטין היינו שיניים)

נקצת מקצת מהשן

נעקרה שן

ט. כפי שנכתב לעיל, נקב או פגימה או גימום פוסלים רק בחוטין החיצוניות (תמונות 78-80), אבל אם נעקרו חוטין הריזה פוסל גם בחוטין הפנימיות (תמונות: לשיטה א' 68, לשיטה ב' 73, לשיטה ג' 76). שיעור הנקב הפוסל בחוטין החיצוניים בכל שהוא. ובפגימה נחלקו הראשונים אם שיעורה בכל שהוא או בכדי חגירת הציפורן.¹³⁸

נשבר חלק מהשן

סיכום שלשת השיטות מהם החיטין: א. שיניים ב. חניכיים ג. תלתולי בשר (בליטות). החיצים מורים על החיטין החיצוניות

138. שיעור הנקב נתבאר לעיל הערה 62 בשם החזו"א. ובשיעור הפגימה נחלקו הרמב"ם והראשונים כדלעיל הערות 63-64, עי"ש.

בכור בהמה
טהורה

פדיון
פטר חמור

פדיון הבן

מומי בהמה

מומי העוף

מומי אדם

מעשר
בהמה

מומי בהמה

פרק א
דינים כלליים
בבהמה
בעלת מוםפרק ב
מומי האוזןפרק ג
מומי העיןפרק ד
מומי החוטםפרק ה
מומי הפהפרק ו
מומי הקרנייםפרק ז
מומי הרגלייםפרק ח
מומי הזנבפרק ט
מומי הפרסותפרק י
מומי הטלפייםפרק יא
מומין
שבכל הגוףפרק יב
מומי העוף

81

נסדקה עצם החניכיים. החץ האדום מסמן את הסדק בעצם. החץ השחור מסמן את המקום שהעצם עצמה לא נסדקה.

י. נחלקו הראשונים מהו נגממו חוטיה. יש שפירש שנסדקו החוטין לעומק בלי שנעשה בהם חסרון¹³⁹, ויש שפירשו שנחתכו חוטיה סמוך לשורשם ועיקריהם קיימים¹⁴⁰, ויש שכתבו שנגממו היינו שרזו ונימוחו החוטין עד שלא נשאר מהם אלא מעט רושם ואינם בולטים כמו שהיו.¹⁴¹

נחתכה או נפגמה העצם שבתוך הפה

יא. נסדקה העצם שבתוך הפה, הרי זה מום.¹⁴² (תמונה 81) ואם נפגמה העצם, יש שכתבו שהוא מום¹⁴³ ויש חולקים.¹⁴⁴

139. כ"כ רש"י בכורות לה. ד"ה או שנגממו ושם לז. ד"ה שנגממו. ומה שלא פירש שנגממו הוא שנחתך מהם חלק כמו שפירשו הראשונים דלקמן, משום דא"כ הוא בכלל נפגמו.

140. כ"כ רגמ"ה שם לה. וערוך ערך חט ד' וכן נראה בסמ"ג ל"ת שט"ו. וברגמ"ה שם והערוך שנקטו דחוטין היינו שיניים, כתבו לשיטתם דמיירי שהעיקרין קיימין דהיינו שורשי השיניים, וכ"ה בתפא"ר פ"ו מ"ד, אולם הסמ"ג דס"ל דחוטין היינו חניכיים שאין להם עיקר ושורש דייק לכתוב "שנגממו אע"פ שנשארו מקצתן", והכוונה שלא ניטלו כל החניכיים אלא חלק מהם דא"כ היינו נעקרו החוטין.

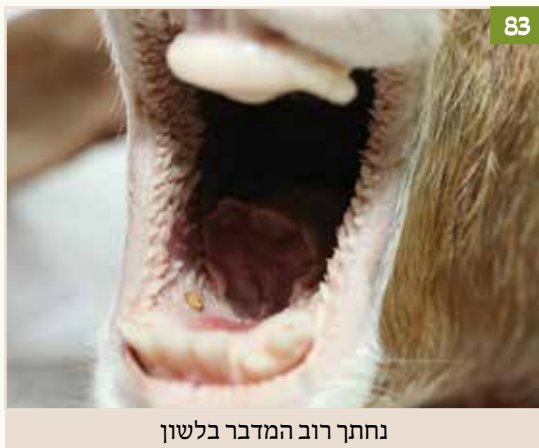
141. כ"כ הרמב"ם בפיה"מ [ובחיבורו הלשון כמו שהובא לעיל מהסמ"ג], וכ"ה ברע"ב פ"ו מ"ד. וכתב התו"ט שם דנגמם היינו שלא בידי אדם, דהיכא שנחתך בידי אדם הוזכר לשון גומם דהיינו חותך.

והנה דעת הרע"ב דחוטין היינו שיניים [וכן הובא ברמב"ם שם בשם יש אומרים], ולפי"ז יל"ע מהו הלשון נימוחו, הא בשיניים לא שייך מיחו. ובפי' הר"ש והראב"ד לתו"כ אמור (פרשתא ז' ה"ב) הביאו ביאור כעין זה לפי המפרשים דחוטין היינו חניכיים, דאם נפחת גובהם הוי מום, עיי"ש. 142. במשנה בכורות מ: איתא נפרק עצמו של פיו, ובמשניות שלפנינו פ"ו מ"י הגירסא נפקס עצמו שבפיו. ומבואר ברש"י ורע"ב (ותפא"ר שם) דהיינו שנחתכה העצם שהשיניים קבועות בה למעלה מהמקום הקרוי חוטין ששם לא פוסלת פגימה וגימום, דאילו במקום הנקרא חוטין החיצונות [שהם לרש"י החניכיים העליונות שבאמצע הפה ולרע"ב השיניים הקדמיות שבלסת התחתונה], גם פגימה וגימום פוסלים.

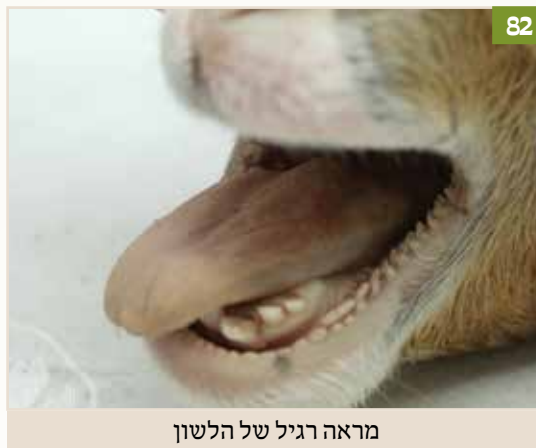
והנה ברמב"ם לא הוזכר מום זה במפורש, אך בתו"ט כאן ובליקוטי הלכות בכורות מ: עין משפט ו' ובחידושי הגר"ז בכורות מ: ביארו דפסול זה הוא מדין חרוץ בעצם, ונכלל בדברי הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"א. [ואף שאין פסול חרוץ אלא באופן שהוא ניכר וגלוי כדלקמן פרק י"א סעיף ח', צ"ל שכיוון שלפעמים העצם מתגלית נחשב החתך למום שבגלוי]. אך החזו"א בכורות ס' כ"ה סק"כ נקט שלפי הגירסא במשנה נפרק עצמו [ולא נפגם, והיינו שהיא לא נחשבת למקום גלוי, ולכן אין הפגימה פוסלת בה כדלקמן הערה 144], אין הפסול מטעם חרוץ אלא מטעם שבור, וממילא אינו פוסל אלא באופן שניכר מבחוץ שהעצם שבפה נחתכה, אמנם אף אם אינו ניכר אלא בשעת אכילה או דיבור הרי זה מום, [כמו לגבי שבר ברגליה כדלקמן פרק ז' סעיף ו'].

143. כן גרסו רבינו גרשום והרא"ש פ"ו ס' ו' במשנה שם, וכ"כ הטור יו"ד ס' ש"ט, [ועי' בב"י שם שגירסתו היתה נפקס עצמו שבפיו וזהו נפגם]. וכתבו התו"ט והחזו"א בכורות שם דאף שהרמב"ם לא הביא מום זה, מ"מ זה נכלל בדבריו בדין חרוץ בעצם כמו שהובא לעיל.

144. כן הוכיחו האחרונים מדברי רש"י והרע"ב שהובאו לעיל שכתבו דבחוטין אפי' פגימה פוסלת, ומשמע דבעצם זו לא פוסלת פגימה [על מלאכ"ש פ"ו מ"י וערוה"ש יו"ד ס' ש"ט סעיף ט"ו]. והטעם י"ל דכיון שאין פגימה ניכרת שם הוי מומין שבסתר.

נחתך רוב המדבר בלשון

מראה רגיל של הלשון

נחתכה הלשון

יב. ניטל או נחתך רוב מהחלק שבחלק הנפרד ממקום דיבוקו בתחתית הפה (תמונה 82
 בהשוואה ל-83), הרי זה מום.¹⁴⁵

וכאשר תקום מן הספר...

לסכום, מה עלי לעשות כדי לקרב את הגאֵלה?

א. להתפלל בלי הפסק לביאת המשיח ולגאֵלה השלמה.

ב. לשוב בתשובה ולתקן את מעשינו כדי שנהיה ראויים להגאֵל,
 ובפרט שבזה תלויה הגאֵלה.

ג. ללמד את עניני הקרבת הקרבנות, או לחזק בזה אחרים, כדי
 שכלם יהיו מוכנים לעבודת המקדש.

ד. לצפות לגאֵלה בכל רגע ולא להתיאש.

בכור בהמה
 טהורה

פדיון
 פטר חמור

פדיון הבן

מומי בהמה

מומי העוף

מומי אדם

מעשר
 בהמה

145. משנה בכורות מ. ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ז. ובפחות מזה אינו מום כיון שאינו מגונה כל כך.

פרק א

מצות מעשר בהמה והחייבים בה

- א. מצות עשה למי שיש לו בהמות, לעשר בהמותיו, שנאמר: וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קדש לה'.
- ב. יש אומרים שמן התורה מצוה זו אינה בתורת חיוב, אלא רשות למי שרוצה לקיים אותה, ואחרים סוברים שהיא מצוה חיובית.
- ג. מעשר בהמה נוהג בין בארץ ובין בחוץ לארץ.
- ד. יש אומרים שמעשר של חו"ל אינו קרב, וקדוש רק להאכל במומו לבעלים.
- ה. הזמן הקובע שהמעשר יחשב "מעשר חו"ל" לענין שאינו קרב לפי הסוברים כן, דנו האחרונים האם הוא שעת לידת הבהמות, או שעת הפרשת המעשר.
- ו. מעשר בהמה נוהג בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית, ודוקא מדין תורה, אבל חכמים גזרו שלא לעשר מעשר בהמה בזמן הזה, מפני התקלה.
- ז. עבר ועישר בזמן הזה, הרי זה מעשר, וימתינו עד שיהיה בו מום, ויאכלוהו.
- ח. הכל חייבים במעשר בהמה, אף הכהנים, ויש מי שאומר שכהנים פטורים.
- ט. נשים חייבות במעשר בהמה.
- י. קטן פטור ממעשר בהמה, ומכל מקום אפטרופוס יכול להפריש מעשר בהמה מבהמות של יתומים קטנים.
- יא. מופלא הסמוך לאיש שעישר את בהמותיו, הדבר ספק האם חל המעשר.
- יב. גוי שעישר מעשר בהמה, לא חל המעשר.

פרק ב

שימוש בבהמות בלא מעשר, ותקנת גרנות למעשר

- א. מעשר בהמה אינו טובל, ומותר למכור ולשחוט כל מה שירצה בלא מעשר.
- ב. חכמים קבעו שלש גרנות (כלומר זמנים המחייבים במעשר) למעשר בהמה, ומשהגיע זמן הגורן אסרו למכור ולשחוט עד שיעשר.
- ג. אינו חייב לעשר מיד כשהגיע זמן הגורן, (אלא שהוא אסור למכור ולשחוט בלא מעשר וכמו שנתבאר).
- ד. עבר ושחט קודם הגורן הרי זה מותר.
- ה. אין איסור לעשר קודם זמן הגרנות.
- ו. ואלו הם זמני הגרנות: חמשה עשר יום קודם הפסח, וחמשה עשר יום קודם עצרת, וחמשה עשר יום קודם החג (שהם יום אחרון של חדש אדר, ויום שלשים וחמש של ספירת העומר, ויום אחרון של חדש אלול).
- ז. חל אחד מזמני הגורן בשבת, שאי אפשר לעשר בשבת, אפשר שמקדימים את הגורן לערב שבת.
- ח. היו לו עשרה טלאים בזמן הגורן וקבען הגורן באיסור שחיטה ומכירה, אף אם נתמעטו אחר כך כגון שמתו מקצתם ואין בהם כדי מעשר, לא פקע מהם איסור המכירה והשחיטה, וימתין עד שיצטרפו לגורן אחר ויעשרם.

ט. בהמה שהיא מחוסרת זמן, דהיינו בתוך שבעה ימים מלידתה, יש שנראה מדבריו שאף על פי שעדיין אינה חייבת במעשר בהמה, הגורן קובע אותה ואסור למכרה ולשחטה.

פרק ג

המצטרפים לחיוב מעשר

- א. הבקר והצאן אינם מצטרפים לעשרה לחיוב מעשר, וכן כשיש לו הרבה בהמות אין לעשר מבקר על צאן או להיפך.
- ב. אבל הכבשים והעזים מצטרפים לעשרה, ומעשרים מזה על זה.
- ג. החדש והישן (דהיינו בהמה שנולדה בשנה זו ובהמה שנולדה בשנה אחרת), אינם מצטרפים ואינם מתעשרים מזה על זה.
- ד. יש אומרים שבדיעבד אם עישר בהמה של שנה זו על של שנה אחרת, חל המעשר, מפני חומרת הקדשים.
- ה. ראש השנה (שבו מתחילה שנה חדשה) למעשר בהמה: יש אומרים שהוא א' בתשרי, ולפיכך כל הנולדים מאחד בתשרי עד כ"ט באלול הבא מצטרפים ומעשרים מאלו על אלו, ואם נולדו חמשה טלאים בכ"ט באלול וחמשה בא' בתשרי שלאחריו אין מצטרפים.
- יש אומרים שראש השנה למעשר בהמה הוא א' באלול, ולפיכך אם נולדו חמשה טלאים בכ"ט באלול וחמשה טלאים בא' בתשרי שאחריו מצטרפים.
- ו. הכל תלוי בזמן הלידה, שבהמה שנולדה בשנה זו, אע"פ שהיתה מחוסרת זמן, ולא מלאו לה ז' ימים עד שנה הבאה, הרי היא נחשבת משנה שעברה.
- ז. מעשר בהמה מצטרף במרחק ששה עשר מיל, דהיינו שאם היו לו עשרה בהמות בתוך ששה עשר מיל חייב במעשר.
- ח. אבל אם היו לו חמשה בירושלים וחמשה בעכו, שהם רחוקים זה מזה יותר מששה עשר מיל, אינם מצטרפים ופטורים מן המעשר.
- ט. היו שלשה עדרים, שבין כל אחד ואחד מהם ששה עשר מיל, ונמצא שבין החיצונים מכאן לחיצונים מכאן יש ל"ב מיל, והעדר האמצעי ביניהם: אם היו חמשה מכאן וחמשה מכאן וחמשה באמצע מצטרפים, וכן אם היו תשעה מכאן ותשעה מכאן ואחד באמצע מצטרפים, ומביא ומעשרן באמצע.
- י. אבל אם היו חמשה מכאן וחמשה מכאן ואחד באמצע אינם מצטרפים.
- יא. היו לו חמשה בארץ וחמשה בחוץ לארץ, יש אומרים שמצטרפים, ויש אומרים שאין מצטרפים.
- יב. היו לו חמשה עשר טלאים, חייב להכניס את כולן לדיר, ומוציא עשרה ומקדש העשירי, והחמשה הנשארים יצטרפו לגורן אחר, ואסורים בשחיטה ומכירה.

פרק ד

החייבים והפטורים במעשר בהמה

- א. מעשר בהמה נוהג בבקר ובצאן. הצאן כולל את הכבשים ואת העזים.
- ב. הכל נכנסים לדיר להתעשר, בין תמימים ובין בעלי מומים.
- ג. הרובע והנרבע המוקצה והנעבד האתנן והמחיר נכנסים לדיר להתעשר, וכן הנוגח נכנס לדיר להתעשר.
- ד. אבל הכלאים אינו נכנס לדיר להתעשר, וכן הנדמה, ואפילו אם יש לו מקצת סימנים דומה לאמו.

עקב קוצר המקום לא הבאנו את כלל המקורות וההערות.

- ה. יוצא דופן אינו נכנס לדיר להתעשר.
- ו. מחוסר זמן אינו נכנס לדיר להתעשר, והיינו עד יום השמיני ללידתו, ובבלי שמיני יש אומרים שמתעשר.
- ז. הטריפה אינה נכנסת לדיר להתעשר, ויש שנסתפקו שאפילו אם נחתכה רגליה מן הארכובה ולמטה (שאינה טריפה בכך) אינה נכנסת להתעשר.
- ח. היתום, והוא שמתה אמו או נשחטה בשעת לידתו, אינו נכנס לדיר להתעשר.
- ט. טומטום ואנדרוגינוס יש אומרים שנכנסים לדיר להתעשר, ויש אומרים שאינם נכנסים.
- י. בהמת קדשים אינה נכנסת לדיר להתעשר.
- יא. בהמת פסולי המוקדשים שנפדו, נסתפקו האחרונים האם נכנסת לדיר להתעשר.
- יב. כל בהמה שיש בה ספק אם היא בת מעשר או לא, פטורה מן המעשר, לפיכך טלאים שנתערב בהם יתום או לקוח וכיוצא בהם הרי כולם פטורים.
- יג. בספיקא דדינא, יש אומרים שמתעשר מספק, והאחרונים הוכיחו שאינו מתעשר.
- יד. יש אומרים שאפילו אם יש רוב שחייבת במעשר, מכל מקום פטורה, שגם רוב נחשב ספק, והוא הדין לספק ספיקא.

פרק ה

מעשר בהמה בלקוח ובשותפות

- א. הלקוח והניתן במתנה פטורים ממעשר בהמה.
- ב. אפילו אם המוכר עצמו חזר ולקח, נשאר פטור.
- ג. אין פטור לקוח חל אלא אם לקח בזמן שהם ראויים להתעשר, לפיכך אם לקח עשרה עוברים במעי אמן, או בהמות מחוסרי זמן (בתוך שבעת ימים ללידתן), נכנסים לדיר להתעשר.
- ד. שותפים פטורים ממעשר בהמה, בין באותם הבהמות שנשתתפו בהם, ובין בבהמות שנולדו להם בשותפות, ויש אומרים שאין השותפים פטורים אלא בבהמות שנשתתפו בהם, אבל מה שנולד לאחר מכן חייב במעשר בהמה.
- ה. אחים שירשו מאביהם בהמות ועדיין לא חלקו, חייבים במעשר בהמה, בין במה שירשו ובין בנולדים להם לאחר מכן, ויש אומרים שבבהמות שירשו פטורים ובמה שנולד להם לאחר מכן חייבים.
- ו. חלקו וחזרו ונשתתפו פטורים, אפילו חלקו גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד תיישים, ועשרה כנגד עשרה.
- ז. יורש אחד שירש את מורישו, אינו נחשב לקוח וחייב במעשר בהמה, ויש מי שפטר.
- ח. כהנים שנפלו להם עשר בהמות מגזל הגר פטורים ממעשר בהמה, שמתנות כהונה דין מתנה יש להם והמקבל במתנה פטור מן המעשר.

פרק ו

כיצד מעשרים

- א. כיצד מעשרים: כונס את הצאן או הבקר לדיר, ועושה פתח קטן כדי שלא יהיו יכולים לצאת שנים כאחד.
- ב. ומוציאן ע"י שמעמיד את אמותיהם מבחוץ והאמהות גועות והטלאים יוצאים לקראתן, ולא יוציאם בידו, שנאמר: כל אשר

- יעבור, ולא שיעבירוהו.
- ג. ומונה את היוצאים בשבט, ואומר אחד שנים שלשה ארבעה וכו', והיוצא עשירי סוקרו בסיקרא, ואומר הרי זה מעשר.
- ד. יש שכתב שקודם שסוקרו בסיקרא מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש מעשר.
- ו. אסור להוציא בעל מום בעשירי בכוונה, שנאמר לא יבקר בין טוב לרע, ויש אומרים שאפילו כשאינו בעל מום אסור לכוין להוציא טלה מסוים.
- ז. לא מנאם בשבט, או שלא סקר את העשירי בסיקרא, אין זה מעכב והרי אלו מעושרים.
- ח. מנאם רבוצים או עומדים, הרי אלו מעושרים, אבל אם לא מנאם כלל אלא שהיו לו עשרה טלאים ונטל אחד מהם, או שהיו לו מאה ונטל עשרה, אין זה מעשר.
- ט. מנאם במחשבה יש אומרים שחל המעשר.
- י. יצאו בפתח זה אחר זה ולא מנאם כלל, יש אומרים שהעשירי מעשר, ויש חולקים.
- יא. מנאם למפרע, דהיינו שלראשון קרא עשירי ואח"כ מנה תשיעי שמיני וכו' ולעשירי קרא אחד, הרי זה מעשר.
- יב. העשירי מאליו קדוש, שהיוצא עשירי אפילו אם לא קראו עשירי נתקדש, ואפילו אם קראו תשיעי, או שקראו אחד למנין הבא.
- יג. היו עשרה טלאים ויצאו תשעה ונשתייר העשירי בדיר, נתקדש מאליו בדיר אפילו קודם שיצא, ואם היו יותר מעשרה ולאחר שמנה תשעה נשארו שנים או יותר בדיר לא נתקדש העשירי מאליו, עד שיצא אחד מהם ויתקדש ביציאתו.
- יד. כיון שיצא העשירי ראשו ורובו נתקדש, והוא הדין לכל המנויים שכשיצא ראשו ורובו הרי הוא כמנוי לכל דבר.
- טו. יצא מיעוטו או שלא יצא כלל, אינו קדוש מאליו, ומכל מקום אם קראו עשירי נתקדש.
- טז. קרא לעשירי קדש או שהראה עליו באצבעו, יש להסתפק האם נתקדש בכך.
- יז. אמר על העשירי שיהיה חציו מעשר, אינו קדוש לחצאין.
- יח. מנאן זוגות זוגות, או שלשה שלשה, או חמשה חמשה, מקדש את הכת העשירית.
- יט. יצאו שנים כאחת, כגון שיצאו השישי והשביעי, או הראשון ושני כאחת, מונה אותן לשנים כאילו יצאו בזה אחר זה, ויש אומרים שאם הראשון והשני יצאו כאחת מונה את כולם זוגות זוגות ומקדש את הזוג העשירי.
- כ. יצאו שנים כאחת ומנאם אחד, התשיעי והעשירי מקולקלים, ודינם יתבאר בהערה.
- כא. היה מונה והפסיק המנין מפני חבירו שדבר עמו או שחשכה לילי שבת, הרי זה חוזר ומשלים מניינו אחר כן.
- כב. מנין הראוי פטור, כיצד, היו לו עשרה טלאים והכניס לדיר ומנה שמונה ואח"כ מת אחד מן הנשארים או יצא בפתח אחר שלא נתקדש העשירי, פטורים אלו שמנה כבר משום שבשעה שמנאם היה המנין ראוי למעשר.
- כג. היו לו עשרה טלאים והכניס לדיר והיה מונה והולך ומת אחד מאותם שכבר מנה, מונה ומשלים עליהם ומקדש את העשירי, ואם מת אחד מאלו שבתוך הדיר, אלו שמנו פטורים מפני שנפטרו

ד. קרא לתשיעי או לאחד עשר עשירי בכוונה, הרי הם מקודשים, ודנו אחרונים האם יש איסור לעשות כן בכוונה.

ה. תשיעי ואחד עשר אינם קדושים אלא בדיבור אבל לא במחשבה. ו. שליח ששלחוהו לעשר וטעה, בין בתשיעי ובין באחד עשר, אין מתקדש אלא העשירי בלבד, שלא עשהו שליח לטעות ולהפסיד אלא לקדש כראוי.

ז. אין האחד עשר קדוש אלא אם כן נעקר שם עשירי מן העשירי, כגון שקרא לעשירי תשיעי או אחד עשר, אבל אם קרא לעשירי עשירי ואח"כ קרא לאחד עשר עשירי, אינו קדוש, וכן הדין אם שתק בעשירי ונתקדש מאליו, ואח"כ קרא לאחד עשר עשירי, אינו קדוש.

ח. יש אומרים שאם קרא לתשיעי תשיעי ואחר כך קרא לעשירי תשיעי, אין זה עקירת שם עשירי הימנו, ואם קרא אח"כ לאחד עשר עשירי לא נתקדש.

ט. התשיעי קדוש אפילו אם לא נעקר שם עשירי מהעשירי.

י. התשיעי קדוש אפילו אם לבסוף לא נתקדש עשירי כלל, כגון שמתו הנשארים בדיר או יצאו בפתח אחר.

יא. אין קדושת אחד עשר חלה אלא על דבר הראוי ליקרב, אבל אם יצא בעל מום באחד עשר וקראו עשירי לא נתקדש.

יב. יצאו שנים בתשיעי (דהיינו לאחר השמיני, כשהיה התשיעי צריך לצאת), אם קראם תשיעי, הרי הם עשירי וחולין מעורבים זה בזה, וירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומם, והגוזז ועובד באחד מהם אינו לוקה.

ואם קראם עשירי, עשירי ותשיעי מעורבים זה בזה, וירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומם, והגוזז ועובד באחד מהם לוקה.

יג. יצאו שנים בעשירי, אם קראם עשירי, הרי הם עשירי ואחד עשר מעורבים זה בזה, וירעו עד שיסתאבו ויפדה את האחד עשר שהוא שלמים בכל מקום שהוא ויביא בדמיו שלמים, ושניהם יאכלו במומם לבעלים.

ואם קראם אחד עשר, עשירי וחולין מעורבים זה בזה, וירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומם לבעלים.

יד. יצאו תשעה ונשארו שנים בדיר, והוציא העשירי את ראשו וקראו אחד עשר, וחזר לדיר ונתערבו, ואח"כ יצאו כאחד וקרא לשניהם עשירי, הרי הם עשירי ואחד עשר מעורבים זה זה.

טו. אין האחד עשר עושה תמורה. וכל שכן התשיעי.

פרק ח

הקרבנות מעשר בהמה ואכילתו

א. מעשר בהמה נשחט בעזרה, ודמו טעון מתנה אחת על המזבח.

ב. מתנה זו, יש אומרים שנעשית בזריקה (כלומר מרחוק ובכח), ויש אומרים שנעשית בשפיכה (כלומר מקרוב ובנחת).

ג. לאחר הזריקה מקטירים את אימוריו.

ד. שאר הבשר נאכל לבעלים בכל ירושלים, לשני ימים ולילה אחד, ואין לכהנים בו כלום אלא כולו לבעלים.

ה. מעשר בהמה אינו טעון סמיכה, ואינו טעון נסכים.

ו. מעשר בהמה בעל מום, בין שנפל בו מום לאחר שנתקדש ובין שנתקדש כשהוא בעל מום, דינו כפסולי המוקדשים שנפדו שמותר לשוחטן ולאוכלן בכל מקום, ועד שישחטו אסורים בגיזה ובעבודה.

ז. מי שיש לו מעשר בהמה, הרי הוא עובר על איחור הקרבנות משום

במנין הראוי, ואלו שבתוך הדיר מניחם לגורן אחר עד שיצטרפו לאחרים.

כד. היו לו ארבעה עשר טלאים, ויצאו ארבעה בפתח זה ואח"כ עשרה בפתח השני, הארבעה הראשונים פטורים במנין הראוי, והעשרה האחרונים נתקדש העשירי שלהם וכולם פטורים.

יצאו ארבעה בפתח זה ואח"כ ששה בפתח השני ואח"כ ארבעה בפתח הראשון, אין כאן עשירי (שהרי לא יצאו עשרה באחד מן הפתחים), והארבעה וששה הראשונים פטורים שכל אחד מהם נפטר במנין הראוי, והארבעה האחרונים מצטרפים לגורן אחר.

יצאו ששה בפתח זה ואח"כ שמונה בפתח השני, הששה הראשונים פטורים במנין הראוי, והשמונה מצטרפים לגורן אחר.

יצאו ששה בפתח זה ואח"כ ארבעה בפתח השני ואח"כ ארבעה בפתח הראשון, הששה הראשונים והארבעה האחרונים מעושרים כדין ונתקדש העשירי, והארבעה שיצאו בפתח השני מצטרפים לגורן אחר.

יצאו ארבעה בפתח זה ואח"כ ארבעה בפתח האחר ואח"כ יצאו ששה בפתח הראשון, הארבעה הראשונים והששה האחרונים מעושרים כדין ונתקדש העשירי, והארבעה שיצאו בפתח השני נפטרו במנין הראוי.

יצאו ארבעה בפתח זה וארבעה בפתח זה ויצאו הששה הנותרים בפתח אחר, או שנשתיירו בדיר, או שיצאו משני הפתחים בבת אחת, הארבעה הראשונים והארבעה השניים נפטרו במנין הראוי, והששה מצטרפים לגורן אחר.

כה. היו תשעה עשר טלאים בתוך הדיר ויצאו תשעה בפתח זה ותשעה בפתח אחר, העשירי קדוש מאליו בדיר, וכל השאר פטורים.

כו. וכן אם היו תשעה עשר טלאים ומנאם זוגות וזוגות, ולאחר שיצאו ט' זוגות נשאר העשירי, הרי הוא קדוש וכולם פטורים.

כז. היה מונה וקפץ אחד מן המנויים לתוך הדיר, ונתערב באלו שעדיין לא נמנו, נפטרו כולם, שכל אחד מהם הוא ספק שמא הוא המנוי שנפטר במנין הראוי, והספיקות פטורים ממעשר בהמה.

כח. קפץ אחד מן המעושרים לתוך הדין ונתערב באחרים, כולם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומם לבעלים.

כט. יש מי שאומר שאם קפץ אחד מן המנויים לתוך הדיר, ולא נתערב בשאר הבהמות אלא ידוע מי הוא, ויצא שוב פעם שניה מהפתח, הוא מבטל את המנין, ומתחילים למנות מנין חדש מהבא אחריו, וכל הקודמים נפטרו במנין הראוי.

ל. נחלקו האחרונים האם מועילה שאלת חכם (התרת נדרים) לבטל מעשר בהמה.

לא. נשאל על המעשר, לסוברים שמועילה שאלה ומתבטל המעשר, דנו אחרונים האם צריך לחזור ולעשר שוב.

פרק ז

טעות בקריאת שם מעשר

א. טעה וקרא לתשיעי עשירי, או שטעה וקרא לאחד עשר עשירי, נתקדשו. לפיכך אם טעה וקרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתם מקודשים.

ב. ואין דיניהם שוים, אלא העשירי קרב מעשר, והתשיעי נאכל במומו לבעלים ואינו קרב, והאחד עשר קרב שלמים, וכל דין שלמים עליו.

ג. קרא לשמיני עשירי או לשנים עשר עשירי אינם קדושים.

למכור את העור והחלב והדם והעצמות והגידים והקרנים והטלפים והגיזה, ומותר להבליע דמי הבשר בדמי העור והחלב והגידים ולמכור הכל בהבלעה, ובעצמות מותר להבליע רק במקום שדמיהם יקרים.

י. מעשר בהמה בעל מום שחוט של יתומים, מותר למכרו כדרכו בלא הבלעה, שכיון שאיסור המכירה בשחוט הוא מדרבנן, התירו משום השבת אבידה ליתומים.

יא. אפילו במקום שמותר למכור מעשר בהמה (כגון בשל יתומים כמבואר לעיל בסעיף הקודם), מכל מקום אינו נמכר באטליז (דהיינו בשוק) ואינו נשחט באטליז אלא מוכרו בביתו בצנעא, וכן אינו נשקל בליטרא. יש אומרים שאיסור זה הוא מן התורה, ויש אומרים שאינו אלא מדרבנן.

יב. אין איסור לשקול אלא בליטרא, אבל כנגד חתיכת בשר אחרת שנשקלה, או כנגד הכלי מותר.

יג. יש אומרים שאין שוקלים מנה כנגד מנה במעשר.

יד. איסור מכירת מעשר הוא על המוכר, ונחלקו האחרונים האם גם הלוקח עובר.

טו. איסור הפדיון הוא בין אם פדאו הבעלים ובין אם פדאו איש אחר. טז. יש להסתפק בכמה שיעור האיסור לענין פדיון ומכירה.

יז. תמורת מעשר אינה נמכרת ואינה נפדית.

יח. תשיעי שקראו עשירי אסור בלא יגאל, אבל אחד עשר שקראו עשירי דינו כשלמים לכל דבר ונגאל.

יט. מעשר בהמה יש אומרים שהוא ממון גבוה ויש אומרים שהוא ממון בעלים, לענין לחייב את הבעלים על נזקיו.

"כל תאחר" בשלשה רגלים, ומשום מצות עשה "ובאת שם והבאת שם" ברגל ראשון.

ח. על איחור הפרשת מעשר בהמה, דהיינו שיש לו בהמות החייבות במעשר ולא עישר אותם, אינו עובר בבל תאחר, ויש אומרים שעובר.

פרק ט

איסור גאולה ומכירה

א. אסור לפדות או למכור מעשר בהמה, שנאמר: "לא יגאל".

ב. עבר ופדאו אינו פדוי, וכן לענין מכירה אם עבר ומכרו אינו מכור, וכן אם קידש בו אשה אינה מקודשת, ויש מי שאומר שבדיעבד מקודשת.

ג. עבר ומכר או פדה אינו לוקה, ויש אומרים שאם מכר לוקה.

ד. איסור המכירה הוא בין תמים ובין בעל מום, בין חי ובין שחוט, ובעל מום לאחר שחיטה מותר מן התורה במכירה ואיסורו הוא מדרבנן, ויש מי שאומר שבעל מום אפילו מחיים אין איסור מכירתו מן התורה אלא מדרבנן.

ה. תמים שחוט יש אומרים שאיסור מכירתו מדרבנן, ויש אומרים שהוא מן התורה.

ו. בהמת מעשר ששחט בה שני סימנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת, יש אומרים שנוהג בה איסור מכירה מן התורה, ויש אומרים שדינה כשחוטה שהאיסור מדרבנן.

ז. איסור הפדיון הוא בין בתם ובין בבעל מום.

ח. כשם שאסור למכור כך אסור לקדש בו את האשה, אבל ליתן אותו במתנה מותר.

ט. איסור המכירה לאחר שחיטה הוא דוקא על הבשר, אבל מותר

מנחות היחיד חובה ונדבה

פרוט מרתק על כל שלבי ההכנה וההקרבה של מנחת סולת, מחבת מרחשת, מאפה תנור חלות ורקיין מנחת הכהן הגדול [חביתין] מנחת חינוך שכל כהן חייב להביא בתחילת עבודתו במקדש, חוטא קנאות ונסכים

מנחות הציבור

מנחת העומר כחג הפסח, שתי הלחם כחג השבועות, ולחם הפנים מידי שבת

מנחות היחיד
ומנחות הציבור

והשב את
העבודה

פרק ד

מצוות המנין במעשר בהמה

מצוות המנין במעשר בהמה

- פג. כיצד מעשרן, מכניס את הבהמות לדיר, פותח את הפתח וכשהבהמות יוצאות דרך הפתח מונן ומעשרן.¹
- פד. הפתח שעושה לבהמות שיצאו למנין הוא פתח קטן כדי שלא יוכלו שניים לצאת כאחד.²
- פה. מונה את הבהמות שיוצאות אחד שניים שלשה ארבעה חמשה ששה שבעה שמונה תשעה, ועיין הערה.³
- פו. מונה את הבהמות לכתחלה בשבט.⁴
- פז. היוצא עשירי צובעו בסיקרא ואומר הרי זה מעשר.⁵
- פח. י"א דקודם שצובע העשירי בסיקרא מברך שצונו להפריש מעשר, עיין הערה.⁶
- פט. גם בבעלי מומין ובשאר פסולי מזבח אומר הרי זה מעשר אם יצא בעשירי.⁷
- צ. אינו מוציא בידיים את הבהמות אלא מניח את אמותיהן בחוץ ומכניס את הוולדות, האמהות גועות והוולדות יוצאות לקראת אמן.⁸

1. במשנה בכורות נ"ח: מבואר דהיו הבהמות בדיר והיו יוצאות דרך הפתח של הדיר ומונן ומעשרן, בשיעורי הגרמ"ד מסתפק (כדף ס'): האם הוא לעיכובא דכשמתחיל למנות יהיו כל העשרה בהמות בדיר או שאינו לעיכובא אלא מצווה לכתחלה שבשעה שמתחיל למנות יהיו כל ה' בהמות בדיר אבל בדיעבד אפ' אם בשעה שהתחיל למנות היו מקצת מהעשרה בדיר ואח"כ הכניס עוד בהמות לדיר ומנאם והשלימם לעשרה הוי מעשר (באמת היה מקום לדון בדביעבד אפשר למנותם גם כשהם מפוזרים ואינם מכונסים כלל בדיר ולא רק שבדיעבד אי"צ שיהיו כל העשרה יחד בדיר אלא יכול להכניס מקצת לדיר ולמנות ואח"כ עוד מקצת לדיר ולמנות אלא שבדיעבד אי"צ כלל מנין ע"י הכנסה לדיר, ואם נאמר כן צ"ע באיזה מרחק יהיה אפשר בדיעבד למנותם).
2. משנה שם, ואמנם אם מנה זוגות זוגות דהיינו שמנה שניים כאחד ועוד שניים כאחד וכו' הזוג העשירי קדוש וא"כ מדוע שלא יעשה פתח שיצאו שניים וימנה שניים כאחד ומשמע כאן דמנאן זוגות זוגות הוא רק בדיעבד דלכתחילה יש לעשות פתח קטן שיצא א' וימנה א' א' ורק בדיעבד אפשר למנותם זוגות, ובחסדי דוד כתוב שאין למנות זוגות זוגות לכתחלה מדרבנן מחשש תקלה והיה מקום לדון שהוא מדא"ל דצורת המנין לכתחלה למנות אחד אחד וכשמונה צריך להקפיד שכל העשרה יצאו מפתח א' דאם יש שני פתחים ומקצת יצאו מפתח א' ומקצת יצאו מהפתח השני אין מצטרפים דשני פתחים הוא כמו שני מנינים כמו שמבואר בגמ' בכורות נ"ט:.
3. כן הוא הנוסח במשנה במשניות אבל הנוסח במשנה שבגמ' הוא א' ב' ג' ד' ה' וכו' ושואל המנחת אברהם דמדוע חשוב מנין הרי לגבי ספירת העומר נחלקו האחרונים אם חשוב מנין כשמונה בא' ג' ודעת הפר"ח בס' תפ"ט דלא חשוב ספירה ומדוע כאן נראה במשנה שהוא מנין במעשר בהמה וצ"ע (והנה יש להסתפק מה הדין למנותם בכתב כמו שדנו האחרונים לגבי ספירת העומר).
4. הגמ' בכורות נ"ח: מביאה את הברייטא תחת השבט מצווה למנותם בשבט, ונראה במשנה (לפי גירסת השיט"ק והב"ח) דאת כל העשרה מונה בשבט וכן מבואר ברמב"ם (פ"ה"א) וקשה בשלמא בעשירי מונה אותו בשבט בזה שמניח עליו את השבט כמו שמבואר במשנה נזיר ל"ב, אבל מה הפשט דאת כל העשרה מונה בשבט ואומר בשיעורי הגרמ"ד דנראה דיהא לו השבט בשעה שמונה כולם ואולי מחזיקו בידו מעל הבהמה בשעה שהיא עוברת בכך מקיים את הפסוק דתחת השבט.
5. במשנה שם וברש"י עה"ת סוף בחוקותי מבואר דהשבט צבוע בסיקרא ומניח השבט על העשירי וצובעו כדי שיהא ניכר שהוא מעשר, סיקרא זה הוא צבע אדום כמו שפי' רש"י (חגיגה דף ח'). ובמשנה כתוב דאומר הרי זה מעשר ולא כתוב שאומר עשירי והרי זה מעשר משמע דאם קורא לו מעשר זה כמו שקראהו עשירי (דהרי בלא קראו עשירי מבואר בברייטא דרק בדיעבד הוא קדוש דנתרבה מיהיה והמשנה אומרת איך מעשרים לכתחילה ובהכרח שכשאומר הרי זה מעשר חשוב שקראו עשירי) וכן לא מוזכר דאומר עשירי קודש ומשמע דכשאומר הרי זה מעשר הוא כמו שמקדישו.
6. כן כתב התפארת ישראל במשנה ויש לדון דהרי המצווה היא במה שמונה את כל העשרה וא"כ שיברך קודם שמתחיל למנות, ובטעמא דקרא פרשת בחוקותי פירש דמה שבמעשר בהמה יש דין מנין דע"ז המצווה מתקיימת בכל העשרה בהמות (עיי"ש ועיין להלן) ולפי"ז יש לדון שיברך קודם שמתחיל למנות.
7. כן מבואר ברמב"ם (פ"ה מבכורות ה"א) דאם יצא העשירי בעל מום אומר הרי זה מעשר ואינו עובר בלאו דמקדיש בעל מום דזה בכלל הגזה"כ דבעלי מומין מתעשרין דכשיוצא בעל מום בעשירי אומר הרי זה מעשר.
8. כן מבואר בברייטא בכורות נ"ח והגמ' אומרת דאסור להוציאם בידיים שכ' יעבור ולא שיעבירוהו ואם הוציאו בידיים ביטל מצוות מעשר לכתחילה לעשר ע"י כל אשר יעבור תחת השבט ויהי הוא כמנאם רבוצים או עומדים דבטל את המצווה לכתחילה לעשר ע"י כל אשר יעבור תחת השבט אבל בפשוטו חל המעשר בדיעבד כמו שבמנאם רבוצים או עומדים חל המעשר בדיעבד.

בכור בהמה
טהורה

פדיון
פטר חמור

פדיון הבן

מומי בהמה

מומי העוף

מומי אדם

מעשר
בהמה

צא. וולדות שאמם מתה והם מחוייבות במעשר מוציאם ע"י שמניח לפניהם ירק והם יוצאים לקראת הירק.⁹

צב. אם אין הבהמות רוצות לצאת בדרכים אלו אין מוציאן בידיים ומה שיצא כבר נפטר במנין הראוי ומה שלא יצא צריך לצרפו לגורן אחר.¹⁰

צג. בדיעבד אם לא מנה בשבט או שלא סקר העשירי בסקרא, וכן אם לא מנאן דרך העברה בפתח אלא מנאן רבוצים או עומדים המעשר חל.¹¹

צד. המנין לכתחילה שיעבור תחת השבט הוא כשיוצא ראשו ורובו, ובדיעבד אם מנה עשירי קודם שיצא ראשו ורובו ודעתו שיתקדש מיד הרי הוא קדוש מיד, ועיין הערה.¹²

צה. התחיל למנות והפסיק באמצע המנין לדבר עם חברו, או שבאמצע המנין נכנסה שבת יכול להמשיך המנין ולעשר כשגומר לדבר עם חברו או במוצ"ש.¹³

צו. מנין הבהמות במעשר בהמה מעכב, לכן אם היה לו מאה בהמות ומתוכם נטל עשרה למעשר או שהיה לו עשרה ומתוכם נטל א' למעשר אינו מעשר.¹⁴

צז. אם לא מנה בפה אלא עברו תחת השבט א' א' לשם מעשר ושתק י"א שהרי זה המעשר

9. כן מבואר ברש"י ומבואר שם בגמ' דר' הונא אומר דבאלו שיש להם אם מעשר ע"י שאמותיהן בחוץ והם בפנים ויוצאות לקראת אמן ואינו מעשר ע"י הנחת ירק כדי שיהא היכר שלא יבא לעשר לקוח או יתום דכיון דסתם לקוחין אין להם אם וכן יתום אין לו אם ובכך שמעשר ע"י האמהות יהא לו היכר שלקוח ויתום פטור מן המעשר, ובעיקר הדין דלא יוציא בידיים יש לבאר עפ"י מה שכ' בספר אהל יעקב למגיד מדובנא בפרשת ראה שמצוות מעשר בהמה אינו רק במה שא' מעשרה הוא למצווה דמעשר אלא המצווה במה שאת כל העדר הוא מעמיד למעשר וכל א' מהעדר יכול להיות העשירי למצווה וזה מעלה לכל העדר שכל א' יכול להיות עשירי ולפי"ז יש לבאר דמה שהקפידה תורה יעבור ולא שיעבירוהו דאם מעביר בידיים בזה הוא מחליט שהבהמות שהוא מוציא לא יהיו העשירי וכבר לא כל העדר ראוי להיות עשירי.

10. כן מבואר בחזו"א (בכורות כ"ז ו) דביאר בד' רש"י (בכורות נ"ט): דאם יצאו ששה וארבעה נשתיירו בדיר הדין שהששה נפטרים ממעשר במנין הראוי, ואומר החזו"א דאם אפשר להשלים המנין אין פטור של מנין הראוי אבל כאן דהארבעה שנשתיירו אינם רוצים לצאת מעצמן פטור ממעשר כיון דאין יכול לקיים בהם מצוות מעשר ולכן נפטר מה שכבר יצא במנין הראוי (ואפילו שבדיעבד אם הוציאם בידיים חל המעשר אעפ"י כיון שהמצווה היא לעשרם ע"י שיוצאין מאליהן וכאן אינם יוצאים מאליהן לכן פטור ממעשר) אמנם אלו שלא יצאו עכשיו מאליהן אלא נשתיירו בדיר לא נפטרו ממעשר כמו שמפ' שם בגמ' דצריך לצרפם לגורן אחר דאין עליהם פטור ואעפ"כ אלו שכבר יצאו נפטרו במנין הראוי דלפי המנין שמונה בשעה זו אינו יכול להשלים מנינו (ומזה לומד החזו"א שם דאם מהמנין שהעמיד כאן אינו יכול להשלים מנינו אבל יש לו בהמות אחרות בתוך ט"ז מיל בכ"ז מה שיצא נפטר במנין הראוי וא"צ לצרפם כדי להשלים מנינו כיון שאת המנין שהעמיד בשעה זו אינו יכול להשלים).

11. כן מבואר במשנה בכורות נ"ח: והגמ' מביאה ברייתא שלומדת דין זה מעשירי קודש מ"מ (המהר"י קורקוס אומר דנלמד מיהיה דהוא ריבוי) דאמנם מצוותו לכתחילה מדא' שיעבור תחת השבט אבל בדיעבד אם מנה באופנים אלו קדוש, והחזו"א (בכורות ס' כ"ז אות י"א) אומר דהדין נותן דאם מקצתן היה בהעברה בפתח ומקצתן מנה בדיר שפיר מהני.

12. בתוספתא (פ"ח בכורות ה"ז) כתוב דאם יצא ראשו ורובו מן הדיר וחזר הרי הוא כמנוי לכל דבר וכן פסק הרמב"ם (פ"ח ה"א) ורואים דיעבור תחת השבט הוא כשיוצא ראשו ורובו, ואמנם בגמ' בבכורות דף ס': כתוב דהוציא ראשו נחשב מנוי אומר החזו"א דכיון שנשנה בגמ' דרך אגב א"א לדייק ממה שהגמ' לא אמרה רובו (וכן בתוס' תמורה כ"ז שאומר רובו צריך לבאר שלא די ברובו אלא הכוונה ראשו ורובו) ואומר החזו"א (בכורות ס' כ"ז אות י"ב) דבדיעבד אם מנה קודם שיצא ראשו ורובו ודעתו היתה שיתקדש מיד הוי מנין דלא גרע ממנאן רבוצים או עומדים דבדיעבד חל המנין ומוכח כן מתוס' תמורה כ"ז, ומסתפק החזו"א מה הדין אם קודם שיצא ראשו ורובו מנה ולא היה דעתו להדיא שיתקדש קודם שיצא ראשו ורובו האם אומרים דכיון שמנה מיד נחשב מנוי או שבסתמא דעתו שיחול כמצוותו וכיון דמצוות התורה שיחול אחרי שיצא ראשו ורובו חל המנין אח"כ כשיוצא ראשו ורובו, וזה נפק"מ גדולה לדינא האם כשמונה קודם שיצא ראשו ורובו מיד נחשב מנוי והמנין הוא רק בדיעבד או דאינו נחשב מנוי רק אחרי שיוצא ראשו ורובו והמנין הוא לכתחילה, משמע מהחזו"א דזה פשיטא ליה דאם מנה קודם שיצא ראשו ורובו ודעתו שיחול המנין אחרי שיצא ראשו ורובו אז נחשב מנוי רק אחרי שיצא ראשו ורובו אמנם כשיצא ראשו ורובו נחשב מנוי בפה.

13. כן מבואר בתוספתא (פ"ח מבכורות ה"ז) ונפסק ברמב"ם (בסוף פ"ח מבכורות ה"ג) ומוכח דהפסק זמן אינו מפסיק במעשר ואין חילוק אם מפסיק מרצונו כגון שדבר עם חברו לבין אם הפסיק בעל כרחו כגון שנכנסה שבת ומצד הדין אינו יכול לעשר, ורואים כאן שאפשר לצרף מקצת מנין שקודם שבת למקצת מנין שאחר שבת, וצ"ע בכמה זמן יהא אפשר לצרף ולא מסתבר דגם בהפסק כמה חדשים יהא אפשר לצרף למעשר.

14. במשנה בכורות נ"ח: נחלקו בזה רבנן ור' יוסי בר יהודה דשיטת רבנן דאינו מעשר ושיטת ר' יוסי בר יהודה דהוא מעשר ופסק הרמב"ם בפ"ח מבכורות ה"א כרבנן שאינו מעשר, והטעם של רבנן דכדי לקרוא למעשר עשירי צריך שימנה אבל אם לא מנה אין לזה שם עשירי, ובטעמא דקרא (פ"ח בחוקות) מבואר דמה ששונה מעשר בהמה ממעשר דגן דבמעשר דגן נוטל א' מעשר בלא מנין ובמעשר בהמה צריך שיהיה עשירי במנין משום שרצון ד' שהמצווה תתקיים בכל הפירות ובכל הבהמות לכן במעשר דגן שטובל אז כיון שע"י ההפרשה מתקן את הטבל שיש בכל הפירות לכן המצווה מתייחסת לכל הפירות, אבל במעשר בהמה שאינו טובל ע"י שמונה את כל הבהמות המצווה מתייחסת לכל הבהמות.

מעשר בהמה

פרק א

הבהמות

החייבות

והפטורות

במעשר

בהמה

פרק ב

הבהמות

המצטרפות

למעשר

פרק ג

דיני החיוב

במעשר בהמה

פרק ד

מצוות המניין

במעשר בהמה

פרק ה

מנין בטעות

פרק ו

דיני בהמת

המעשר

פרק ז

דיני הקרבת

מעשר בהמה

סדר הקרבת

המעשר

כיצד מעשרן, מכניס את הבהמות לדיר, פותח את הפתח וכשהבהמות יוצאות דרך הפתח מונן ומעשרן. הפתח שעושה לבהמות שיצאו למנין הוא פתח קטן כדי שלא יוכלו שניים לצאת כאחד. היוצא עשירי צובעו בסיקרא ואומר הרי זה מעשר (ברש"י עה"ת סוף בחוקותי מבואר דהשבט צבוע בסיקרא ומניח השבט על העשירי וצובעו כדי שיהא ניכר שהוא מעשר). אינו מוציא בידיים את הבהמות אלא מניח את אמותיהן בחוץ ומכניס את הוולדות, האמהות גועות והוולדות יוצאות לקראת אמן.

וולדות שאמם מתה והם מחוייבות במעשר מוציאם ע"י שמניח לפניהם ירק והם יוצאים לקראת הירק

המנין לכתחילה שיעבור תחת השבט הוא כשיוצא ראשו ורובו, ובדיעבד אם מנה עשירי קודם שיצא ראשו ורובו ודעתו שיתקדש מיד הרי הוא קדוש מיד

**חדש!!!
להשיג
בדוכני בלוי**
או 052-7653813

לקראת לימוד
מסכת בכורות
בדף היומי

**תמונות מרהיבות
מפדיונות פטר חמור
ופדיון הבן
מומי הבהמה והעוף
ומעשר בהמה**

לרגל ההוצאה
בשבוע זה **60 ש"ח** ~~80 ש"ח~~

סדרת הספרים המפורסמת 'והשב את העבודה' בליווי תמונות המחשה מרהיבות

איזרו מקומן

לראשונה ניתן להבין כל פרט מהמשניות הנאמרות מידי בוקר בתפילת שחרית בליווי תמונות על כל שלב פותח שער לצעירים ומבוגרים לכלל פרטי סוגי עבודות הקרבנות השונים חטאת עולה אשם ושלמים בכור מעשר ופסח

מחיר **60 ש"ח**

מנחות היחיד חובה ונדבה

פרוט מרתק על כל שלבי ההכנה וההקדשה של מנחת סולת, מחבת מרחשת, מאפה תנור חלות ורקיקין מנחת הכהן הגדול [חביתין] מנחת חינוך שכל כהן חייב להביא בתחילת עבודתו במקדש, חוטא קנאות ונסכים

ספר כפול **70 ש"ח** במקום ~~100 ש"ח~~

מנחות הציבור

מנחת העומר בחג הפסח, שתי הלחם בחג השבועות, ולחם הפנים מידי שבת

מחיר **60 ש"ח**

קטורת

יצירת מופת על כל סממני הקטורת וסדר ההקטרה בבית המקדש

מחיר מסובסד **60 ש"ח**

**יצירות מופת מרתקות בליווי מאות תמונות מרהיבות
הספרים שסייעו לרבים להבין ולהתחבר לעבודת הקרבנות בבית המקדש**

בני ברק: דרייפוס, חזו"א 34 ק"ג 24 שעות ביטומה | יונה, סוקולוב 6 בחצר 03-6189607 | מודיעין עילית: הופמן, שאגת אריה 08-9298507 | ירושלים: שרגא, המ"ג 31 052-7161760 | בית שמש: ישראלי, אמרי אמת 3 052-7698113 | וינטרוב, רבינא 7 052-7626896 | אופקים: לוי, האר"י 6 08-9921491 | צפת: אררון, צה"ל 5 054-8475985 | אחיסמך: שברון, שבטי ישראל 16 08-6188405 | הפצה ראשית לחנויות: קולמוס

מומלץ לתאם לפני הגעה למוקדי הרכישה. ניתן להזמין בתוספת דמי משלוח עד הבית אצל בלוי ספרים בחנות הדיגיטלית או 052-7647733. וכן בקבצי PDF בחנות הספרים של קול הלשון